VÁR UCCA MŰHELY
irodalmi és művészeti lap

XIX. évfolyam, 59. szám
2018/1

Főszerkesztő:
Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:
Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:
+36-88-425-204

Drótposta:
varuccamuhely@gmail.com

Borítóterv:
Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel
Hegyeshalmi László,
a Művészetek Háza igazgatója

Nyomdai munkálatok:
OOK-Press Kft., Veszprém
Tördelés:
Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:
Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata

Nemzeti Kulturális Alap

Művészetek Háza, Veszprém

Tartalom

Németh Orsolya bevezetője 3
Bohdan Zadura verse 5
Krzysztof Jaworski versei 7
Marcin Świetlicki versei 9
Musa Czachorowski: Íme a föld 11
Selim Chazbijewicz: A lipkák-sámáni költemény 12
Bronka Nowicka: Teáskannák; Tűpárna; Toll 15
Pawel Sołtys: Ki; Messze 18
Olga Tokarczuk: A begunok – részlet) 21
Adam Miklasz: A gyáros kincse – részlet 24
Aleksandra Zielińska: Alicja esete – részlet 31
Krzysztof Varga: Sonnenberg – regényrészlet 46
Ryszard Legutko: Esszé a lengyel lélekről – részlet 56
Agnieszka Kołakowska írása 64

Marton László Távolodó a lengyel punkról 75
Hörcher Eszter: Elhinni az elgondolhatatlant 78
Sándor Zoltán: Egy perc remény 83

Petőcz András: Lengyelország 90
Kukorelly Endre: Nagyon kevés, kevés, semmi. Lengyelek, magyarok meg én 92
Grzegorz Kwiatkowski versei 95
Adam Zagajewski versei 96

A fordításokat válogatta és szerkesztette:
Németh Orsolya és Vas Viktória

Paweł Baśnik munkája

A Vár Ucca Műhely mostani számában Magyarországon bemutatkozó lengyel képzőművészek alkotásai láthatók.

Németh Orsolya

Néhány szó a lengyel válogatásról

Napjaink lengyel irodalma – hangozzék ez bármennyire is közhelyesnek és általánosításnak – igen sokszínű, ez a válogatás is ezt igyekszik reprezentálni – mind a líra, mind a próza területén. Kezdjük talán a lírával. Az idősebb, jól ismert költőnemzedéket Bohdan Zadura képviseli, aki itt egy, a hadiállapot idején íródott és a nyelvvédőket bosszanatni kívánó költeményével szerepel. Ismerősen csenghet Marcin Świetlicki neve is, bár valószínűleg inkább a Świetliki nevű rockzenekar frontembereként hallhatott róla a magyar közönség. Költészetét sokszor barbarizmusnak is nevezik, mivel – több kortársával együtt – azt vallja, hogy a hétköznapi, beszélt nyelvhez közeli kifejezésmód is alkalmas a költészetre. A költészet mellett drámákat is író Krzysztof Jaworskinál a szatirikus, provokatív versek állnak a középpontban.

Igazi csemegének számítanak a két lengyelországi tatár költő, Musa Czachorowski és Selim Chazbijewicz versei, utóbbitól egyenesen egy a végtelen sztyeppéket megidéző sámáni költemény került be a válogatásba.

A próza területén sem kevésbé színes a paletta. Bronka Nowicka kisprózáiban a tárgyaké és az emlékeké a főszerep – az írónő egyébként a legrangosabb lengyel irodalmi díjat, a Nikét is magéának tudhatja. Szintén rövid – és rendkívül költői, metaforikus – elbeszéléseivel képviselteti magát Paweł Sołtys, aki eddig leginkább zenészként, dalszövegíróként volt ismert Pablopavo néven. Az itt közölt írásai első, frissen megjelent elbeszélésgyűjteményéből valók. Valószínűleg nem kell azonban bemutatni az olvasónak Olga Tokarczukot és Krzysztof Vargát, hiszen mindketten a rendszerváltás környékén indult lengyel írógeneráció emblematikus személyiségei. Tokarczuk *Begunok* című regényéből hozunk egy rövid részletet, amelyben megjelenik a kötet vezérmotívuma, az utazás, és az írónőre jellemző – egyszerre sűrített és többrétegű – egyéni elbeszélésmód. A félig magyar Krzysztof Varga már maga mögött tudhat egy magyar trilógiát, most pedig *Sonnenberg* címen Budapestről írt regényt. Az itt megjelenő részlet igazi kuriózum, a regény ugyanis még Lengyelországban is megjelenés előtt áll. A legifjabb írónemzedéket képviseli Adam Miklasz és Aleksandra Zielińska. Az egyébként újságíróként is dolgozó Adam Miklaszt leginkább a foci, Közép-Európa és a Balkán érdekli. Utóbbinak ékes példája az itt olvasható, *A gyáros kincse* című művének egyik „főszereplője”, a kebab (vagy inkább kebap) is. Aleksandra Zielińska az *Alicja esetéb*en pedig a mai egyetemisták és a krakkói bohémek „kemény” életébe enged betekintést, miközben a *Mester és Margaritá*ból is feltűnik néhány szereplő.

Végezetül pedig két olyan írást olvashatnak, amelyek túlmutatnak a klasszikus értelemben vett szépirodalmon, ezzel a lengyel publicisztikából is egy rövid ízelítőt nyújtva. Ryszard Legutko filozófus, politikus itt közölt szövegrészletéből a lengyel lélekről tudhat meg fontos és érdekes dolgokat az olvasó. A szintén filozófus Agnieszka Kołakowska (akinek neve egyébként ismerős lehet édesapja, a világhírű lengyel filozófus, Leszek Kołakowski okán) pedig a konzervatív liberális konyha rejtelmeibe vezeti be az érdeklődőket.

Bohdan Zadura

***

(Én egy szabad állam szabad állampolgára)

Én egy szabad állam szabad állampolgára
(nem én találtam ki)
ugyanolyan megkönnyebbülten lélegzem
mint az egész társadalom És bár
ezt nem én találtam ki összekulcsolt
kézzel írom alá

Csakugyan kivételes vakság kell ahhoz
hogy ne vedd észre
szabad állam az amelynek
mindent szabad

Másrészt kivételes rosszindulat kell ahhoz
hogy ne ismerd el
felszabadítottak
a napilapok kiválasztásának
szükségességétől és azok olvasásától
hogy ne feledkezzünk meg számos
más ostoba szokásról és megszokásról
amik nélkül elképzelni sem tudnám az életet

Mindig hűséges voltam a joghoz
A szabályokhoz még inkább
Elismerem hogy nem mindig ment ez olyan
könnyen nem mindig értettem őket De mindig
betartottam őket vagy ahogy mostanában írják
betartottam öket Mindig a zebrán
mentem át és soha nem pirosnál
Gyerekként a labdával még véletlenül sem
törtem be egy ablakot sem

(Pont nekem törték el a szemüvegem
labdával egy első osztályú csapat
meccsén és a mai napig az orromon
viselem utána a sebet)

Igaz hogy akartam
hatalommal rendelkezni
hatalmat a kezemben
és hatalmat a lábamban
de foglalkoztatott
a saját szellemi hatalmunk
kiteljesedése is

Nincs semmi egyéb amit
elrejtenék vagy felfednék
(ami egyre megy)
illetve egy bizonyos időszakban
merényletet fontolgattam
az állam alapstruktúrája
ellen mint
a család
Bár ez már elég régen volt
és remélem hogy ejtették
a vádakat

Sipos Tamás fordítása

Bohdan Zadura (1945) költő, prózaíró, kritikus, szerkesztő és műfordító. Angolból, ukránból és magyarból fordít. Filozófia szakot végzett a Varsói Egyetemen. Lengyelországban eddig húsz verseskötete, tizenkét prózakötete és több mint húsz fordításkötete jelent meg. Magyarból például Az ember tragédiáját, Babits Mihálytól a Jónás könyvét és egy antológiát fordított le Magyar nyár címmel többek között például Ady Endre, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Pilinszky János, Orbán Ottó és Kántor Péter verseivel. Magyarul egy verseskötete jelent meg 2005-ben Éles határok címmel. Itt közölt verse 1982-ben, a hadiállapot idején íródott.

Bohdan Zadura: Cisza, Wydawnictwo a5, Poznan, 1994

Krzysztof Jaworski

Az oroszosítás visszafordíthatatlan hatásai

Az orosz órák korán, már az általános iskola
alsóbb évfolyamaiban elkezdődtek.
Akkoriban divatosak voltak a Zenith 5 golyóstollak.
Rohantam az anyámhoz, hogy kisírjak egy olyat.
Aztán csak ültem a padban, és előszeretettel adtam át magam
a Zenith 5 szétszerelésének és összerakásának.
Mire már kívülről ismertem a legapróbb darabkáit.
Még a pad alatt is szét tudtam szedni és összerakni.
Akár csukott szemmel is.
Egyszer figyelmetlenségből sikerült kilőnöm a rugóját,
ami magasra röppent,
a Dzerzsinszkijről szóló hírlapok felé, és olyan lomhán
hullott a terem közepére, mint Gagarin, az űrhajós,
amiért végül figyelmeztetőt kaptam.
Telt az idő.
Habár az orosz nehezen ment.
És még az iskolából is repülnöm kellett.
A mai napig olyan áhítattal tudom visszafelé is
szétszedni és összerakni a Zenith 5 golyóstollat, mint
egy titkos ügynök, aki az elnök megölésére indul.
Különös figyelemmel a rugóra.

Ázsiai tájkép

A Vörös Hadsereg utca
a leghosszabb. Balról jobbra, illetve fentről
lefelé húzódik. Nem ott lakom,
de vannak, akik útbaigazítást kérnek.
Az üresség és a sötétség között, így felelek
akkor. Az ürességtől a sötétségig húzódik
a Vörös Hadsereg utca. De én nem ott lakom.
A sötétséghez közelebb a rémület felé
fordulok, ahol a hold támolyog. Mert még a holdon
is, gondolom, lennie kell Vörös

Hadsereg utcának, horizonttól horizontig.
Mint a szivárvány.

Önarckép meditációs célokra

Szavak helyett egy élő bagoly fészkel a számban,
semmit nem nyögök ki,
amíg elő nem bújik az éjszaka.
Vajon ha innen üdvözlöm
a kínai népet, az majd elősegíti
a költők üdvözülését?
Csak a hülyék becsülik le a metafora erejét.

Sipos Tamás fordítása

Krzysztof Jaworski (1966) költő, próza- és drámaíró, irodalomtörténész, a Kielcei Jan Kochanowski Egyetem munkatársa. Eddig kilenc verseskötete, két novelláskötete, két regénye és két drámája jelent meg. Költészete erősen szatirikus és provokatív. Gyakran kritizálja és kérdőre vonja a lengyel kultúrát, esztétikát és etikát, de a modern fogyasztói kultúra hatását is többször vizsgálja verseiben. Magyar fordításban eddig a Szláv Textuson és a Műút portálon jelentek meg versei.

Krzysztof Jaworski: Drażniące przyjemności, Biuro Literackie, Wrocław, 2008.

Marcin Świetlicki

*** *(az egész szoba…)*

Az egész szoba Marcinokkal van teleaggatva.
Hetente legalább egyszer fellógatok egy Marcint.
Az akasztottak erdeje majdnem olyan sűrű,
mint a cigarettafüst.
Ezt – mert nem akart. Azt – mert nem volt képes.
Amazt – mert kifáradt. Egy másikat – mert nem hitt.
A falak mögött folyó veszekedések ütemére
forognak, és nem jelentenek semmit. A legfontosabb – az új
Marcin a lámpa alatt lóg, egyfolytában emelgetem a fejem
és szörnyű pofákat vágok felé, azt hiszem,
mivel remeg – szégyelli, hogy ennyire
vár és nem tud várni, úgy vár, mint egy gyerek
a karácsonyt, vár egy nőre,
aki eljön, biztosan eljön, minden úgy lesz,
ahogyan mindig, pár apró
meglepetéssel, azok is mindig
vannak. Marcin lóg, remeg, forog.
Este. Hirtelen feljön a villanykörte nap.
Minden fiatalon meghalt költőnél tovább élek.
Minden fiatalon meghalt költőnél tovább élek.

Április 1., Więgrowiec, Lengyelország

felébredve. Máris a tó ügyleteibe
bonyolódva. Néhány órával
napkelte előtt. Bizonyára. A tó már
él, lélegzik, hattyúkat küld,
hogy nézzék meg maguknak: árny
a sötétben, ami az emberi pályaudvarra
vezető utat keresi. Felébredve. Eltévedve.
A fekete földből zsenge fűszálak indulnak.
Vakon. De minek? Én nélkül, idő nélkül.
Az idő olyannyira térbelinek bizonyult, hogy már
láthatatlan. A sötétben eltévedve.

Felébredve. De minek? Mi lenne, ha most is
viselné a karórát, amit elsőáldozásra kapott,
ha annak idején beiratkozott volna cserkészetre
és lenne nála iránytű, és jól is tudná
használni az iránytűjét
– nem lenne itt.

December 24.

Hazaért. Megállt a lépcső lábánál.
Arra gondolt: íme, éppen most értem haza.
Fáradtan minden eddigi, zűrzavaros
utazástól, a párnák, szerelmek átmenetiségétől.
Fáradtan a háborútól, ami magával
akarja sodorni. Fáradtan minden földi hatalomtól.
Hazaért. Korán van. Még alszanak.
Csak nem halt meg? Szomorú,
sablonos befejezés lenne. Vannak, élnek. Biztosan.
Meglátta a karácsonyfát, meztelenül, zölden
állt az udvaron. Cigarettát? Igen.
Visszatért. Ki alszik most a szobájában?
Az ő szobája? Az övé? A szobáját lecserélte
egy idegen városra. Az idegen város ott alszik.
Hazaért. Megállt a lépcső lábánál,
a fényárban, egy váratlan karácsonyi dalban.

Mócsai-Karaba Márta fordításai

Marcin Świetlicki (1961) a hetvenes évek végén indult, az úgynevezett „harmadik nyilvánosság” jellegzetes alakja. Elsősorban költőként és dalszövegíróként, valamint énekesként ismert, a Świetliki zenekar alapító frontembere. Verseskötetei mellett több regénye is megjelent. Szövegeire általában jellemző a sötét, pesszimista világnézet, némi fénnyel „az alagút végén”, régebben gyakran írt politikai, közéleti témákról, mostanában egyre többször a szerelemről, de mindig is jellemző volt írásaira a hétköznapiság, a pillanatnyi helyzetek, érzések megragadására tett kísérletek, valamint az önelemzés. Évekig a krakkói Tygodnik Powszechny újság munkatársa volt. Jelenleg is Krakkóban él, a város és a hozzá fűződő viszonya sokszor felbukkan a műveiben. Grzegorz Dyduchhal közösen tévé- és rádióműsort is vezetett. Egy színdarabban is fellépett, ezenkívül rajzol is.

Marcin Świetlicki: Wiersze, Wydawnictwo EMG, 2011

Musa Czachorowski

Íme a föld...

Íme a föld amelyen lépdelek
éles bőrével sebzi talpaimat

Íme az emberek akik felneveltek
ők nem az én szüleim

Íme a nő kivel éjszakáim töltöm
holtan szendereg a kezem alatt

Íme az elsőszülött fiam
kiment kicsit de nem tért vissza

Íme meglepett engem saját idegenségem
íme

Nagy Ignác fordítása

Musa Czachorowski (1953) tatár származású katonai tradíciókat követő családban született Wrocławban, azonban a családja a huszadik századra elvesztette szoros kötődését a tatársághoz és az iszlám valláshoz. Czachorowski a hetvenes évektől kezdve sokat írt, fő motívuma az idegenség érzése, a megmagyarázhatatlan lengyel idegenség megfogalmazása, miszerint otthon van a hazájában, de mégis kívülállónak érzi magát. Tatárságát későn, a kommunizmus bukása után fedezi fel önmagában, amely lírája második szakaszának is tekinthető. Életművében a tatárság és lengyelség összeegyeztetésének konfliktusa áll középpontban.

Musa Czachorowski: Jeszcze tylko ten step, Muzułmański Związek Religijny w RP Najwyższe Kolegium, 2013.

Selim Chazbijewicz

A lipkák[1]- sámáni költemény

Tárd fel asszony – mondta a sámán –
fedd fel barna tested
amelyet bárányból borít
vedd le ékeid izmos
lábaidról fesd körmeid
rózsával és ezüsttel.
Légy holdas kanca –
kösd magadba a tüzet és vizet.
Igyál vizet a tűznél ülve –
igyál teát minden egyes beteljesülés után.
Mosd meg az anyák aranygyapjúját magadon,
nyisd ki ajkaid asszony,
tárd szét rituálisan combjaid
ne jusson közéjük illatozó fű.
Légy élvezetté asszony –
a sámán belé hatolt a Hold fénye
alatt, nyíllá és íjjá vált.
Volt a nő teste, a Nap megvilágította
finom szürkülettel a sztyeppet, harmat feküdt
a füvön, mámorított létezésével
hangjával és illatával.
Elaludtak az állatok és Csend lett.
Így vette kezdetét és később született
Ő, akit a nő mellének mámorító
tejével táplált.
Az anyám vagy, asszony, mondta
Ő, miután állatra vadászott.
Először a Sámán tűnt el a Földben,
aztán a Föld elnyelte a nőt,
és Ő egyedül maradt.
És újból állatokra vadászott, megette őket
és vizet ivott.
Én vagyok a Férfi, mondta

[1] Lipkák: más néven litván tatárok vagy lengyel tatárok. A XIV. században a Litván Nagyfejedelemség területén letelepített tatár csoportok.

magának és akkor csodálkozó
hangjából létrejött Ő.
Akkor a Férfi megint elejtett
egy állatot, megsütötte és vizet hozott,
hogy Ő jóllakjon és nővé váljon.
Amikor Ő nővé változott, a Férfi belé hatolt
és Ő szült neki
Fiút és Lányt.
A férfi és nő eltűntek a Föld mélyében,
és ők ketten az állatokkal
voltak
és az állatok szerették őket és ők
az állatokat.
A fiú férfi lett, a lány pedig nő,
így akarta a Fény.
Akkor a férfi fogta az íjat és lőtt,
a nő felnevetett, a Fény
örvendezett.
Akkor a férfi másodszor is lőtt
a nő megszűnt nevetni
a Fény pedig bús lett.
Akkor harmadszor is lőtt.
Megértette, hogy ölt.
És akkor az állatok hoztak nekik
egy hatalmas lobogót. A férfi felült
a lóra a nő a kancára, és elindultak
létezni.
A gesztus határain túl léteztek
megértve az Álmot,
leküzdve az árnyékot és békétlenséget.

Akkor megmosták arcukat, és visszafordultak
a Fényhez.
A Fény pedig elnevette magát, és akkor
a férfi és a nő megértették.
Emberekké lettek.
Egymás Könyveivé lettek.
Elkezdtek élni
és éltek.

Nagy Ignác fordítása

Selim Chazbijewicz (1955) politológus, egyetemi tanár, publicista, lengyel–tatár költő. 2017-től kezdve Lengyelország kazahsztáni és kirgizisztáni nagykövete. Első verseskötete 1978-ban jelent meg Wejście w baśń címmel, legutóbbi verseskötete pedig 2005-ben készült el és a Hymn do Sofii címet viselte. Legutóbbi kötete költészetének egyfajta esszenciájának is tekinthető, mivel az olvasó a kötet versein keresztül egy szellemi utazáson vesz részt a nyugati és lengyel kultúrkörből kiindulva egészen a tatár költő által megalkotott sztyeppevilágokba, ahova Chazbijewicz hite szerint minden tatár visszatér halála után, hogy együtt lehessen őseivel.

Selim Chazbijewicz: Hymn do Sofii, Oddział SPP, 2005.

Bronka Nowicka

Teáskanál

A halottak csak akkor használnak cukrot, ha mi magunk a kezükbe adjuk a teáskanalat és körkörös mozdulatokat teszünk a pohárban. A cukorkristályok úgy tesznek, mintha tornádóvá változtak volna, a forgószelek körhintaként pörgetik a tealeveleket. Még mindig forognak, amikor a csészealjnak támasztott kanál már kihűlt.

Legyen mozgás. Hagyjuk a hangyát elmenekülni az abroszról a sütimorzsával. Darázs kell az asztal alá. Legyen zümmögés. Hogy lefegyverezze az ilyen jelenetek csendjét, mielőtt a holtak olyan szavakkal szólnának, amelyeket vékony papírlapokkal ragasztunk hozzájuk. Mielőtt elbújnánk a hátuk mögött, elkezdenénk ott beszélni és azt képzelnénk, hogy valójában ők mozgatják a szájukat. Később a tányér fölé helyezzük az ujjaikat, szétmorzsoljuk nekik a teasüteményeket, összegyűjtjük a morzsákat az ujjaik végére, amiket mi magunk nyalunk le. Végül, a marionettek súlyától fáradtan a térdükre tesszük a kezüket, ezzel jelezve, hogy itt az uzsonna vége, és az emléké is.

A halottak nem tudnak egyedül felöltözni. Mi öltöztetjük fel őket. Ugyanez a helyzet a fésülködéssel, borotválkozással, a hajcsatok és a mandzsettagombok berakásával. A kályha megrakásával és a fütyülő teáskanna odébb rakásával.

Le kell tisztítani a cipőjüket. Megnyalni helyettük a bélyeget és leveleket küldeni, amik hozzánk nem jutnak el. Nem gondolják át, hogy miért nem gondolkodunk helyettük, szóval a mi gondolatainkkal gondolnak ránk.

Megesik, hogy kesztyűben és kötött sapkában ülnek a melegben. Vagy hósapkákban egy befagyott folyónál, ahol múlt tavasszal ott felejtettük őket.

A gyerek otthagyja a nagypapát egy csésze teával. Holnap újra elmegy és megcukrozza neki. Újra és újra elmegy, ameddig csak el nem fogy a világ összes cukra.

Tűpárna

A kislányt aggasztja, hogy nem tudja megetetni a követ. Nem azért, mert nem találja a száját. Tudja, hogy tele van szájakkal. Csak azt nem tudja, hogy mit rakjon oda, amit meg is akarna enni.

A konyhába megy egy törött csészealjért, amiből a macska ivott. Meghúzza az anyja kötényét, egyszer, kétszer, így kelti fel a figyelmét. Nyitva – egy percre az anya kiszakadt a hús aprításából. A lány a csészealjra mutat, teljes lényével kéri.

– Vidd.

Az anya visszamegy a vágódeszkához, és folytatja az ütemes püfölést. Szapora tempóval.

– Csak meg ne sérülj.

De megsérül még mielőtt átlépné a küszöböt. Túl erősen szorítja a nagyujját a csorba részhez. A vér összegyűlik a macskaitató csészealjon.

Most elviszi a követ. Olyan óvatosan vitte, mint egy kiscsibét. Letérdel, és leteszi a csészealj szegélyére. Finoman meglöki, mint egy vak állatkát, hogy odamenjen, ahol a vér van. Gurul, és megdermed. Nem mozdul.

A gyerek kér egy tűpárnát. Ott, ahol korábban tű volt, most nincs senki, öreg és tűnyomos. Éjszaka, amikor sötét van, ráteszi a követ. Kenyérhéjat ad neki. Odébb megy, és vár.

A kenyérhéj melletti fehér dolog – a kenyér bele – az egyetlen, ami fénylik. A gyerek tudja, valahonnan tudja, hogy az éjszaka nehéz, ránehézkedik mindenre: a szénre a vödörben, a gombokra, a cérnára, a szemhéjra. Az éjnek súlya van. A kenyérhéj még mindig fényes, mozdulatlan.

Nem tud aludni. Attól fél, hogy nem veszi észre, amikor a kő meghal. A kezében fogja vinni a halottat, beszélni fog hozzá, egy ágyban alszik vele. Fél, hogy meghal, mert semmit nem eszik.

– Anya.

Nem szabad felkelteni anyát, mert ránehezült az éjszaka.

Toll

– Nem tudod, hogy hol vannak a halott madarak? – kérdezte a kislány a követ, mert senki nem tudta, akit eddig kérdezett. Nem temetik el őket és nem temetik el magukat sem, szóval a földön kellene lenniük. És mivel annyi van belőlük, mint az emberekből, kettesével kellene a földön feküdniük. Vagy az egyik a másikon. Nem csak a fák alatt, hanem a járdákon és az utcákon, mert a madarak képesek meghalni repülés közben, az emberek pedig csak séta közben. Ez nem egy olyan dolog, amihez mindenképpen meg kell állni.

– Szóval hol? – kérdezte a gyerek, mert az egész kertben nem volt egyetlen tetem sem, amiből kiköltözött volna egy madár. Csak tollakat talált. Megérintette őket, és azt gondolta, hogy végül egyetlen madár sem esett le, ami a levegőben halt meg. Könnyebbek lettek, és csak lebegnek.

Így fordulhat elő zápor a tetőn kopogó verebekkel, vagy fekete eső, ami lemossa fentről a varjakat. Vagy olyan tél, amikor ki kell szedni a galambokat a hóból. De az is lehet, hogy semmi ilyesmi nem fog történni, és a halott állatok a mennyben maradnak, az emberek meg a földön.

Sipos Tamás fordításai

Bronka Nowicka (1974) színházi és televíziós rendező, forgatókönyvíró, író. Tanulmányait a łódźi Leon Schiller Állami Televízió-, Színház- és Filmművészeti Főiskolán, valamint a krakkói Jan Matejko Képzőművészeti Akadémián végezte. A Nakarmić kamień (Megetetni a követ) című költői hangvételű debütáló novelláskötetéért 2016 októberében neki ítélték oda a legrangosabb lengyel irodalmi díjat, a Nikét. A Nakarmić kamień negyvennégy rövid történetből áll, melyekben különböző tárgyakkal kapcsolatos emlékek és érzelmek szabadulnak fel. Erről egy interjúban így fogalmazott az írónő: „Nem kívánom, hogy a halott dolgok élővé váljanak. Azt szeretném, ha az emberek kevésbé lennének halottak. Számomra erről szól ez a könyv.”

Bronka Nowicka: Nakarmić kamień, Biuro Literackie, Wrocław, 2016

Paweł Sołtys

Ki

A halott macskák halkan járnak. Nem borogatnak fel poharakat, nem karmolnak foteleket, ez a halott macska itt semmi másra nem vadászik, csak az én hallásomra. De hát tudom, hogy itt van. Olyan dolgok ezek, amelyek majdnem megtörténnek, olyanok, akár a vázlatok, mintha csak sápadt árnyékokból állna az egész. Semmi robajlás, csak halk pisszenések, mint egy fénykép, melyet sötét, törött szemüveglencsén át lát az ember. Itt valami egy szürke csíkot húz el előttem futtában, ott meg átslisszan valami, éppen, mikor a tévécsatornákat kapcsolgatom. A halott macska halott lábujjainak hegyével úgy nyom el szinte hangtalanul minden bizonyosságot a padlón, mint a rovarokat.

Így aztán simogatom a kanapét, ledobok egy darab tonhalat a padlóra, és aztán órákig nem találok okot arra, hogy feltakarítsam. Annak a gyermeki varázsa ez, mikor titokban csinál az ember valamit, közben úgy teszek a feleségem előtt és magam előtt is, mintha véletlen lenne, mert hát minden oké, vegyünk holnap cipőt a gyereknek, vedd fel a sorozatot, kérsz teát? – igen, kérek; csak arról nem esik egy szó sem, hogy senki se nyávog, hogy nyissuk ki neki az ajtót. Aztán már ez sem elég, elmegyek abba az utcába, ahol laktunk, de a törvény szerint – ahogy esetlenül kibetűzöm – a városi lakást nem örökli meg az ember az ősök után. Csak hogy ezt nem mindenki tudja. Úgyhogy lent ácsorgok, és bámulom az ablakot. Idegen emberek élik ott a maguk életét, látni a sziluettjüket, úgy érzem, mintha valaki hideg ujjaival a gerincemen kopogtatna. Alkonyodik. Valaki felkapcsolja a villanyt Albina nagymama, Witold nagypapa és a Bolond nagybácsi lakásában, de olyan esetlenül világít, hiszen mi leszereltük azt a csillárt, amely még Pinszkből volt, és most egy másik lóg ott, nincs olyan csorba búrája, úgy világít, mintha a halottaim közül senki sem élte volna itt az életét, én meg, ahogy állok ott lent, mint egy idióta, pontosan tudom, hogy a falak hosszasan szoknak hozzá a fényhez, egyértelmű, hogy ez az új nem működhet.

Aztán ezek az emberek, akikről semmit sem akarok tudni, leoltják a villanyt, és elmennek aludni. Most már egész más bámulni az ablaküveget. Az utcai lámpa minden egyes rezdülése, a mellette álló, hatalmas nyárfa ráncos árnyéka a fenekemtől egészen a tarkómig végig húzza hideg ujját. Milyennek kellene lenniük a láthatatlanoknak? A bácsikám vajon kövér lenne, mint a halála előtt, vagy olyan ruganyos, mint fiatalon, Witold nagypapa meg épp ellenkezőleg, olyan sovány lenne-e, mint az utolsó évben volt, vagy olyan kövér, amilyenre gyerekkoromból emlékszem, hogy

hatalmas hasa volt, amibe belefúrtam gyermekfejemet, és háromszor nagyobb volt nála? És Albina. Fiatal, még elegáns nő, vagy egy ijedt anyóka, akinek száraz, törékeny csomóba gabalyodtak össze a gondolatai?

Ekkor úgy tűnik, mintha egy, az üveghez szorított homlokot és egy szempárt látnék, de mindjárt rájövök, hogy mégsem, hogy olyan vagyok, mint egy szigorú apa, aki összegyűjti az újságkivágásokat a fia karrierjéről, de sosem hívja fel, még saját maga előtt is eljátssza, hogy nem is létezik ez a dosszié. A halottaim apja vagyok, és aggódom, hogy idegenek közt bolyonganak, nem ismerik sem a berendezéseket, sem a hangokat, csak a lakás alakja ismerős számukra. Aztán persze nevetek magamon, ahogy itt állok az utcában, ahol laktunk, azon, hogy miket hazudozok majd a feleségemnek, ha megkérdezi, hol voltam. De tudjátok, milyen nevetés ez: visszaverődik a fogakról és visszazuhan a torokba.

Az első emeleti szomszéd egyenesen nekem jön a félhomályban, biccent a fejével, de mintha nem is tudná, hogy minek bólogat.

– Menjen innen, szomszéd úr, a végén még kihívják a rendőrséget!

– Ki? – kérdezem, és elindulok a Wiatraczna utca felé.

Ott, ahol a gyár állt, most egy új építésű társasház van, a földszintjén egy Żabka[2], nincs elég nyál a számban, hogy köpjek egyet.

Messze

1

Vagy valami ilyesmi: nagyok és hidegek. Két felnőtt ember, mint két nyitott hűtőszekrény. Hetvenötben összeházasodtak, aztán nem sok minden történt. A gyerekek, vagyis mi, lettek, amilyenek lettek. Én tüsszenteni is félek, amikor viszont a nővérem tüsszent, a fél kerület akarja megtörölni az orrát, vagy felkötni magát, vagy legalábbis rács mögé vonulni tíz évre. Ma például piros tűsarkú van rajta, és amikor elment itthonról, apa azt mondta: agyvérzést fogok kapni ettől a lánytól. De nem kapott. Anya csak ennyit suttogott: megbolondulok.

Na és tudjátok.

Ülünk a panellakásban. Elképzelem azt az óriási gramofont, amely lejátssza ezt a hatalmas panellemezt, az életünket, engem, a nővéremet a tűsarkúban és őket kettőjüket ott a tévé előtt. Négy részletet kell még kifizetni. Összeszorítom a műanyag joghurtos kanalat. Szét kéne roppannia, de valahogy tartja magát.

[2] Żabka: lengyel élelmiszerbolt hálózat (a ford.)

2

Megyek. Tulajdonképpen az általános iskola óta így járok. Csípőm ringása visszapattan a múló évekről és a tekintetekről. Tűsarkakon rakosgatom egymás után, szinte egyvonalban a lábaimat. Tudom, hogy minden elvétett lépés a szerény esküvővel egyenlő, vagy még csak azzal sem. Bámulnak az ablakokból, bámulnak az autókból, bámulnak, miközben cigiznek és szívnak, a füst öntudatlanul, két patakban ömlik be az orrukba, aztán megtölti az agyukat. Mindenki tudja, hova megyek, mindenki, csak én nem. Egy szürke Opel Astrából kiinteget egy kéz, így integet már tíz éve, valaki itt felejtett egy integető kezet, pecsétgyűrűvel az ujján. Nem megyek oda, magam elé bámulok, át a fákon, a karosszériákon és a panelek falain. Sarkaim úgy kopognak a járdán, ahogy egy bádoggal borított faszív dobog. Régen nagyon szerettem a könyveket és a szalagokat. Tudjátok, hogy legyen egy történet, és hogy lobogjunk a szélben. De itt már egyre gyengébben fúj a szél, pázsitot telepítettek és játszóteret építettek, ez már nem előváros, egyre drágulnak a négyzetméterárak.

3

Senkit sem szerettem ennyire, még a feleségemet sem az esküvő előtt. Nem szeretem, amikor elmegy itthonról, de hát mégsem koslathatok utána. Megy a tévében egy film, egyre keserűbben iszom a teát, nemsokára már csak egyetlen cukorkristályt fogok beledobni, ilyenek ezek az orvosok. Annak idején itt gyakorolta a birkózást a fél lakótelep; annyi haszna volt, hogy mostanra karfiolfülem lett. Mint a szétálló radarok. Hallom, ahogy megy valamelyik hülyéhez. A lányoknak nem kéne felnőniük, nem kéne tűsarkakon járniuk, és az összes többi sem kéne. A hetvenes években még nem tudtam ezt, a kis szarosok általában amúgy sem tudnak semmit, akkor sem, ha megfeszülnek. Az érmek meg ott lógnak a folyosón, többet kell portalanítani, mint amennyit csillognak. Mondtam, hogy dobják be őket mellém a koporsóba, biztos, ami biztos, nem tudom, igazából minek, de ilyeneket mond az ember, hogy mondjon valamit.

Németh Orsolya fordításai

Paweł Sołtys (1978), zenész, dalszerző. Pablopavo néven tucatnyi lemezt adott ki Vavamuffin és Ludziki nevű együtteseivel. Orosz szakon tanult. Elbeszélései a Lampa, a Rita Baum és a Studium című folyóiratokban jelentek meg. A Mikrotyki az első önálló kötete.

Paweł Sołtys: Mikrotyki, Wydawnictwo Czarne, 2017.

Olga Tokarczuk

Begunok (részlet)

Szvasztikák

Egy bizonyos távol keleti városban a vegetáriánus éttermeket vörös szvasztikákkal, a Nap és az életerő ősi szimbólumával, szokás megjelölni. Ez nagyban megkönnyíti a vegetáriánusok életét egy idegen városban – elég felemelni a fejüket, és elindulni a jel irányába. Adnak ott zöldségcurryt (többféle változatban), pakorát, szamószát és kormát, piláfot, fasírtokat, és az én kedvencemet, szárított tengeri algalapokba tekert rizses rudacskákat.

Néhány nap után olyan a feltételes reflexem, mint Pavlov kutyájának – csorgatom a nyálam a szvasztika láttán.

A névárusok

Apró üzleteket láttam az utcán, ahol neveket árulnak a hamarosan világra jövő gyermekeknek. Időben kell jelentkezni és leadni a rendelést. Szükséges a fogantatás pontos időpontja, csakúgy, mint a kinyomtatott ultrahang felvétel, mivel a gyermek neme különösen fontos a névválasztás során. Az árus feljegyzi ezeket az adatokat és elrendeli, hogy néhány nap múlva jöjjünk vissza. Ez idő alatt felállítja a születendő gyermek horoszkópját és meditációba merül. Időnként könnyen jön a név, két, három hangban ölt testet a nyelv hegyén, melyeket a nyál szótagokká tapaszt, azután a mester gyakorlott keze vörös jelekké változtatja őket a papíron. Olykor nehezen jelenik meg a név, homályosan, nagy vonalakban; vonakodik. Nehéz szavakba zárni. Ilyenkor lépnek akcióba a segítő technikák, ez azonban minden árusnak a saját titka marad.

Látni lehet őket a rizspapírral, Buddha figurákkal és kézzel festett imaszövegekkel befedett boltocskák nyitott ajtaján keresztül, kezükben a papírra irányzott ecsettel gubbasztanak. Időnként a név váratlanul hullik alá az égből, mint egy tintapaca, kifejező, tökéletes. Az ilyen kinyilatkoztatással szemben nincs mit tenni. Előfordul, hogy a szülők egyáltalán nincsenek megelégedve, inkább valami kellemes hangzású, optimizmussal teli nevet szeretnének, mint a Holdfény vagy a Jó Folyó – a kislányoknak, a fiúknak pedig például: Mindig Előre Tartó, Rettenthetetlen, vagy Az, aki Elérte Célját. Mit sem segítenek az árusok magyarázatai, hogy maga Buddha is Béklyónak nevezte el a saját fiát. A vevők elégedetlenül távoznak, és morogva a konkurenciához fordulnak.

Drama és action

Távol az otthonomtól egy filmkölcsönzőben, a polcokat böngészgetve lengyelül káromkodom. És hirtelen megáll mellettem egy nem túl magas, szemre úgy ötvenvalahány éves nő, és az én nyelvemen ügyetlenül azt mondja:

– Ez lengyelül van? Lengyelül beszélsz? Jó napot kívánok.

Ezen a ponton, sajnos, ki is merítette lengyel mondatkészletét.

És már angolul meséli, hogy tizenhét éves volt, amikor idejött a szüleivel, és most eldicsekszik a „mama” szóval. Utána viszont zavarba hoz azzal, hogy sírva fakad, a karjára mutat, az alkarjára, és a vérről beszél, hogy ott van az egész lélek, és, hogy az ő vére lengyel.

Ez az esetlen mozdulat a kábítószeresek mozdulatára emlékeztet – mutatóujja az erekre mutat, arra a helyre, ahová a tűt kell beszúrni. Azt mondja, hogy hozzáment egy magyarhoz, és elfelejtett lengyelül. Megölel és elmegy, eltűnik a Drama és az Action feliratú polcok között.

Nehéz elhinnem, hogy el lehet felejteni azt a nyelvet, amelyiknek köszönhetően felvázoltuk a világ térképeit. Egész egyszerűen el kellett, hogy keverje valahol a világban. Talán ott hever összegöngyölve és porosan egy ládában a melltartókkal és bugyikkal, begyűrve a sarokba, mint az a szexi tanga, amit egyszer fellángolásból vásároltunk, de nem volt mikor használatba venni.

A bizonyítékok

Találkoztam olyan halkutatókkal, akiket egyáltalán nem zavart a munkájukban az, hogy kreacionisták. Egy asztalnál esszük a zöldségcurryt és még sok időnk van a következő repülőig. Ezért átmegyünk a bárba, ahol egy keleties arcvonású copfos fiú gitáron Eric Clapton-slágereket játszik.

Arról beszélnek, hogyan teremtette Isten az ő gyönyörű halaikat – az összes pisztrángot, csukát, nagy rombuszhalat és lepényhalat, filogenetikus fejlődésük egész nyilvántartásával együtt. A halakkal egy csomagban, amiket állítólag a harmadik napon hívott létre, elkészítette megkövesedett csontvázaikat, bravúros lenyomataikat a mészköveken, kövületeiket.

– Minek? – kérdeztem. – Mi szükség van ezekre a hamis bizonyítékokra?

Fel voltak készülve a kétségeimre, ezért az egyikük azt válaszolta:

– Istent és az ő szándékait leírni olyan, mintha a hal próbálná meg leírni a vizet, amiben úszik.

A másik azonban egy pillanattal később hozzátette:

– És a saját halkutatóját.

Vas Viktória fordítása

Olga Tokarczuk (1962) hazájában és külföldön egyaránt az egyik legnépszerűbb, ugyanakkor a kritika által is elismert kortárs lengyel író. Karrierje a rendszerváltás után színre lépett írógenerációval együtt indult, habár szigorúan véve sosem tartozott egyik írói csoporthoz sem. Végzettsége szerint pszichológus, műveire nagy hatással volt Jung munkássága. Magyarul eddig három regénye (Az Őskönyv nyomában; Őskor és más idők; Nappali ház, éjjeli ház) és egy elbeszéléskötete (Sok dobon játszani) olvasható. Az itt közölt részlet Begunok című, a műfaj kereteit eredeti módon kitágító regényéből származik.

Olga Tokarczuk: Bieguni, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 2010

Adam Miklasz

A gyáros kincse (részlet)

A kebabosnál a hullámlemez plafonig ért a feszültség. Mindenki szeretett ide járni kebabért. Nemcsak azért, mert Az Örményhez címzett kebabos volt az egyetlen, amelyiknek lengyel volt a tulaja, lengyel a személyzete, lengyel húst adtak, és lengyel szószokat – vagy a piros csípőset, vagy a fehér fokhagymásat. Nemcsak azért, mert ez volt a környéken az egyetlen „b-vel" írt, vagyis normális kebab. Beszélték, hogy a többi, külföldi kebabos idegen tulajdonosai mind hozzátettek a szószhoz még valamit. Azt is suttogták itt-ott, hogy a hitetlenek elleni, szervezett hadjárat részeként a főnök spermája is belekerült, azért, hogy a legmakacsabb kereszténveket is a dzsihád hithű szolgájává változtassa. Hát ezt mondogatták maguk között az emberek, és inkább az Örményhez jártak enni. „Eszel egy kebabot – behívsz egy arabot." – valami ilyesmit fújtak fel a falakra a kiskorú graffitisek, bár a kampány nem érintette a fent említett helyet. Ez volt az egyetlen olyan kebabos is, ami előtt le lehetett ülni a friss levegőn. A bódé körül néhány műanyag szék állt, felettük pedig napernyő helyett egy bádogból készült tákolmány függött, összekötve a kebabos bódét a vásári pavilonnal, amelyben cipőbolt, zöldséges, fodrász, manikűrös (olcsó műkörmök), zálogház és A Rondához címzett, népszerű éjjel-nappali italbolt voltak. Az Örmény ennek megfelelő emberi erőforrásokkal büszkélkedhetett, illetve inkább egy emberi erőforrással – úgy tűnt, hogy a nappali személyzet kiválasztásában egy teljes stábnyi HR-es segített, de a második műszakra már nem volt zseton. Éjjelente egy öreges kinézetű, teljesen jellegtelen, szomorú nő dolgozott, akiről senki nem tudott semmit azon kívül, hogy borzasztó lassan tette a dolgát, de tényleg őrült lassan, miközben a vastag rácsok mögött rejtőzködött, és kerülte a kapcsolatot a vásárlókkal. Egyszer nem volt kedve új adag húst húzni a nyársra, csak apró darabokat szelt le, amiket egyenesen a mikróból osztogatott, ami nyilvánvalóan nem nyűgözte le a finnyás tömeget. Nem, az éjszakai vénség nem szolgált a hely előnyére. Ami előnyére vált, az a nappali lány volt. Edziának hívták. A modern kereskedelem alapvetéseinek megfelelően teljes mellszélességgel fordult a vendégekhez. Szó szerint. Gyakran otthagyta az ócska bódét, és csatlakozott az állati tetemeken kérődzőkhöz. Ilyenkor elszívott egy cigit, és beszélgetni kezdett. Témát adott az éhezőknek, mintha húst dobna a keselyűrajnak, a készségesebbek pedig elkapták ezt a témát, fogaikkal tépkedték és a fejük fölé hajigálták. A kerület alfája és rómeója volt – ahogy egyik udvarlója mondta neki. Ilyenből pedig sok volt. Ennek ellenére magányra panaszkodott, és szívesen nézte szipogva a Szex és New Yorkot vagy a lengyel röplabdások meccseit – szerette volna,

ha egyszer valami csodás, magas, kidolgozott testű és időnként romantikus srác elvinné egy meccsre, sállal és vicces kalappal szerelné föl, és nemzetiszínűre festené az arcát. Arról álmodozott, hogy a srác vesz neki trombitát, hogy együtt fogják énekelni A széles sztyeppén-t vagy azt, hogy „küzdünk már oly régen, és oly fáradt a láb, menni kell tovább", és együtt fognak örülni a huszárok sikereinek. Magánya valószínűleg abból származott, hogy kitűnően megérezte az érte versengők szándékait, márpedig azok nagyon is távol álltak az elvárásaitól. Pedig még volt is egy szebb és jól neveltebb, más, mint ez az egész melós csőcselék. Tagja volt egy bandának, méghozzá zenével foglalkozónak – billentyűs volt. Elmondta Edziának, hogy legjobban a „cha-cha" feliratú gombot szereti elindítani, hogy az hihetetlen energiát ad neki a színpadon. De mit is számított ez, ha két óra beszélgetés után a kedvenc filmekről és a kedvenc könyvekről elkezdett erősködni, hogy autózzanak ki a tavacskához, márpedig a lány pontosan tudta, mit is jelent az autózás a tavacskához, és az első randin egyáltalán nem volt hozzá kedve.

Edzia szerette a titkokat, szerette a paranormális, természetfölötti jelenségeket. Szerette a pletykákat, szerette a beszélgetést, ezért nagy jelentőséget tulajdonított a srác személyiségének – a filmekből tudta, hogy érdemes olyat találni, akivel el lehet dumálni és szuperül eltölteni az időt. A várakozás egyre csak nyúlt, így hát arra jutott, hogy ilyen ideál nem létezik. Pedig létezett, csak épp idáig nem adatott meg Edziának, hogy erről meggyőződhessen. Néhány méterrel arrébb ült, és éppen akkor mélyesztette bele fogait az Edzia szeletelte bárányhúsba, a legjobban ugyanis a báránykebabot kedvelte.

Kowaliknak nagy, vastag fekete keretes szemüvege volt. Ez volt az egyetlen megkülönböztető jegye ennek az árnyékembernek. Ez is csak azért volt különleges, mert a munkásnegyedben senkinek nem volt ilyen vastag szemüvege ilyen széles kerettel. Egyértelmű volt, hogy egy ilyen szemüveg tulajdonosa nem tud senkinek leverni egyet, emellett nyilván nem érdekli a boksz, a foci, vagy épp az autók, nem nyakal be nyolc dobozos sört naponta, és egészen biztosan nem emel meg kanapét, rak össze szekrényt, javít kábeltévét vagy legalább mosógépet. Egy senki volt, épp csak egy árnyék, engedelmesen rásimulva a tégla- vagy betonfalakra. Járt-kelt, és senki, de tényleg senki sem figyelt fel rá. Szeretett olvasni, ami nem könnyítette meg kapcsolatát a környezetével. Nem érezte az idők szavát. David Bowie-t hallgatott olyankor, amikor már senki nem hallgatott David Bowie-t. Imádta Major Tomot, és arról álmodozott, hogy megfejti a titkát. Hogy megtudja, hova repült el akkor, amikor elbúcsúzott a világtól és a feleségétől, akit szeretett. Ez volt az életcélja, ami nem volt könnyű, tekintve, hogy minden hozzáférhető információ szerint Major Tom kitalált alak volt. Kowalik azonban nem vette ezt tudomásul, erősen azonosult a hatvanas évek rockeposzának hősével, sőt, nemegyszer gondolta úgy, hogy ő maga Major Tom.

Kowaliknak egyébként nem volt baja az emberárny léttel. Az iskolapszichológus már gyerekkorában megállapította, hogy nehézségei vannak a környezetéhez való alkalmazkodásban és idomulásban, ami a jövőben megnehezíti majd a társadalomban történő normális működését. És valóban így lett – ezt pedig csak tovább súlyosbította, hogy belekóstolt a könnyűdrogokba, amikre aztán gyorsan rá is kapott. Amikor elveszítette az érdeklődését – főleg a könnyűdrogok használatának köszönhetően – tanulmányai iránt, órákat töltött a rendszámtáblák számolásával. Néhány ismerősével megosztotta, hogy a legtöbbjük A-ra, V-re vagy U-ra végződik. Ő maga az E-nek drukkolt, de az annak ellenére is mindig kikapott, hogy néha csalt a javára. Az ismerősökből így aztán még kevesebb maradt. Amikor bevezették azokat az átkozottul unalmas, fehér rendszámtáblákat, átállt a villamoson utazók számolására. A megállóhelyek párharca, igazi örökrangadó: hol száll föl több ember – a Partizantów, vagy a Leśników megállóban? Kowalik volt az egyetlen, aki tudta a választ az ilyen kérdésekre. Ha valamelyik tévés vetélkedőben lett volna Villamosmegállók kategória, már rég meggazdagodott volna.

De természetesen nem volt gazdag. Még akkor szeretett bele Edziába, amikor az a hentesnél dolgozott. A lány akkor még kerekebb arcú volt, nem járt még fitneszre – erre az időszakra gyakran gondolt vissza elérzékenyülve. Elragadta a robusztus, falusias lányok vonzereje, akik hatalmas tenyerükkel gyúrják a tésztát, nehéz vödröket hordanak a komposztra, fát hasogatnak, és esténként gyengéden ölelnek telt keblükre. Gyönyörű arca volt, csodaszép mosolya, és Kowalikot egyáltalán nem zavarta, hogy amikor hirtelen nevetésben tört ki, látszott a hiány a fogsorában, talán a hetes, esetleg a hatos fog környékén. Még ma is megszédül, ha eszébe jut az eset, amikor Edzia darált sertéslapockát adott ki neki. Az előírásoknak nem megfelelően, helytelenül, kesztyű nélkül. Kowalik megpillantott egy fehér índarabkát, ahogy épp lehullik a köröm alól a maradék hús mellé. „Bocsánat!” – vette észre a lány, hogy észrevették – „Kesztyűt kellett volna vennem!” – elvörösödött, az ÁNTSZ-es ellenőrök ilyen helyzetekben könyörtelenek, márpedig neki Kowalik tipikus ÁNTSZ-ellenőrnek tűnt, hiszen vastag szemüveget viselt, széles, fekete kerettel. És ekkor Kowalik eljutott a bátorság és merészség legmagasabb csúcsaira, mivelhogy néhány perccel azelőtt vett magához egy nagyobb adag könnyűdrogot. A mai napig emlékszik erre a pillanatra. Vakmerően megragadta Edzia kezét, és lágyan, amilyen lágyan csak tudta, ezt suttogta: „Kérem, hagyja, ezt az índarabkát elviszem emlékbe!”. A lány szemében ezzel megszűnt tipikus ÁNTSZ-ellenőrnek lenni, és tipikus perverz őrült lett, aki gyerekeknek mutogatja magát a parkban, esetleg szexuálisan bántalmazza a környékbeli füzeket és nyárfákat. Kowalik rájött, hogy túllőtt a célon, ezért aztán a szeretett lánnyal való minden találkozás, ahogy a klasszikus románcok olyan szépen mondják, heves szívdobogást okozott nála. Szükségtelenül

– Edzia elfelejtette az ÁNTSZ-es srácot, elfelejtette a perverzet, és nem sokkal később már újra senki, árnyékember volt a számára.

– Ti mit beszéltek, még nem hallottátok? – Edzia felugrott a faemelvényre, és belekezdett a kebabevők csoportjának szórakoztatásába, akik e pillanatban alig hárman voltak. Köztük volt Kowalik is, aki bátortalanul emelte fel tekintetét a bárányhús fölött. Végigsimította, bár sajnos csak tekintetével, Edziát. A lány megváltozott a hentesnél töltött idők óta. A haját gesztenyebarnára festette, kissé lefogyott az átkozott fitnesz miatt, és szép, divatos cipői voltak. És kékre festett körmei – a fehér inacska képe szinte már a történelem homályába veszett. – Nem hallották? Beruházás lesz! Eladják a régi gyár területét? A bódékat is? Hát hogyne, még szép, hogy igen! És mi lesz a bódékkal? A piaccal? Utcára velük, kihajítanak mindenkit, elvileg ez a beruházó terve. És mit építenek? Azt hallottam, hogy egy óriási dinoszauruszpark fog épülni. Csak az az érdekes, hogy minek sietnek ennyire. Gondoljanak, amit akarnak, de nekem ez az egész bűzlik! – tette hozzá. Noha ilyen szavak egy olyan személy szájából, aki hivatásszerűen hús(„szeleteléssel foglalkozik, gyanúsan hangzanak, mégis minden hallgatója azonnal felfogta a kijelentés értelmét.

– De egy dologról elfeledkeztek. Sztajn lelkéről. Voltak már olyanok, akik megpróbálták megvenni a telket, de utána gyorsan menekülőre fogták a dolgot! – Edzia a kerület valóságos hangszekrénye volt. Eltárolt minden információt, amit a kebabos műszakok alatt hallott, és nem keveset hallott. Később aztán továbbadta ezeket, megfelelően feldolgozva, sokszorosan felerősítve. – Egyébként Sztajn lelke már támadott! Nem hallottátok? Nem hallottatok arról a munkásról? – adta át magát az izgatottságnak. Kowalik ismerte Edziát, az érdeklődését, a vonzalmait. Örült tehát a botránynak. Tudta, ez az ő esélye, hogy megüsse a főnyereményt. Kowalik, az árnyékember, az igazat megvallva már gyerekkorától fogva detektív szeretett volna lenni, megoldhatatlan rejtélyeket kibogozni, dedukciós módszerrel ráakadni a legkifinomultabb bűntények nyomára. Egyelőre két esélyt már elvesztegetett. Az első a Ruch trafikosbódéjának kirablása volt, alig egy évvel ezelőtt. Ettől volt hangos az egész kerület, a kitárgyalás pedig leghangosabban a kebabos felől hallatszott. Mielőtt azonban megvehette volna a noteszt és a tollat, és megjelenhetett volna a bűntett helyszínén, már mindennek vége volt – világossá vált, hogy aláásták a bódét, így hát a nyomozók, kivételes ösztöntől vezérelve, végigmentek a kiásott alagúton, és egy bizonyos Rusinek pincéjében találták magukat, aki épp a lapátra támaszkodva üldögélt és a lopott cigit szívta. A második kísérlet szintén sikertelen volt – Kowalik újra kifutott az időből. A Jubiler ékszerbolt kirablása látszólag tökéletes volt. Profi stukker a kabát alól, szakszerű harisnya a fejen, kifinomult stratégia az akcióra: összekapkodni, amit lehet, és elmenekülni. Veszteség: néhány száz złotyra tehető. Mielőtt azonban Edzia elkezdhetett volna elidőzni a bűntett

lényeges részeinél, elkapták a tettest. A nyomozóknak felkeltette a figyelmét két részlet, amik aztán elvezették őket a megoldáshoz, és minden könnyen összeállt, mint a hétéveseknek szóló kirakós. Az első részlet: a harisnyán csak egyetlen szemnek vágtak nyílást. A második részlet – a bűnöző, az ékszerbolt dolgozói szerint, dadogott és nem tudta kimondani az „r”-t. A kerületben lakó, félszemű, dadogó és raccsoló személyek listája egyvalakire szűkült, akit ráadásul már kétszer elítéltek: a félvak Süket Zdzisiekre. A rendőrség ismét gyorsabb volt Kowaliknál. Most azonban újabb esélyt kap a kegyes sorstól!

– Na és akkor mi is történt azzal a munkással? – kérdezte az egyik kérődző, talán udvariasságból. Edziát ez a tudatlanság teljesen megdöbbentette, sőt, felháborította. Nagy felindulásában visszahőkölt a fából ácsolt dobogón.

– Maga nem hallotta? Pedig az újságban is benne volt: eltűnt egy munkás! Nyom nélkül felszívódott! Azt írták, hogy vodkázott, aztán hogy kiment egy kicsit, és nem jött vissza, nem volt meg! A soványka hallgatóság irányába pillantott, a kínai kellel teli pofák nem azt mutatták, hogy valaki állást akarna foglalni a témában. – De az emberek tudják ám… Akár hiszik, akár nem, de szerintem az öreg Sztajn még holta után is őrzi az aranyat.

Kowalik belevágta fogát a félig fokhagymás, félig csípősbe. A fehér-pirosba, a lengyelbe. Becsukta szemét, és a keleties aroma befolyása alatt, amit a Selgros diszkontáruház 2,30 zlotyra leárazott akciós fűszerei hívtak életre, álmodozni kezdett. Tudta, hogy egy senki. Érezte, hogy a munka, kilátások, megfelelő öltözet, jogosítvány és pénz hiánya nem lesz szövetségese abban a szerelmi pókerben, ami élete nőjéért ment. Edziáért. Sztajn kincse – valódi kincs, ami ott rejlik valahol a régi gyár pincéiben, gyökeresen változtathatna ezen a helyzeten.

Beleharapott az erősen fűszerezett, húsos rétegbe, és képzeletében már látta magát, a kerület sovány senkijét, amint kinyitja az arannyal teli ládát. Tudta, hogy akkor boldoggá tehetné azt az egyet, akit boldoggá szeretne tenni – Edziára gondolt. Úgy döntött, hogy elviszi valahova messzire, kihozza ebből a szomorú kerületből, lehetőleg valami meleg országba, a tengernél. Ott vesz majd neki egy helyiséget, ahol árulhat kebapot. Igazi, p-vel írt kebapot, nem a kamu b-set. Hallotta ezt a beszélgetést – az Örmény gúnyolódott vele, makacskodva, hogy ez hülyeség, hogy a kebab az kebab, és nem kebap. Edzia szomorú volt, egy darabig megszégyenítőnek érezte, hogy bével írt kebabosnál kell dolgoznia, de most, ha megvolna a kincs, tűnődött Kowalik, biztosíthatná a lány számára egy pével írt kebapos vezetésének kényelmét és örömét. A következő szolidabb húsdarab segítségével tovább forgott álmodozásának filmje, kibomlott a cselekmény. Kowalik szorosan fogta a pénzesládát, és továbbfurakodott a fal mentén. A könnyűdrogokra gondolt. A megtalált ládikának köszönhe-

tően jobb könnyűdrogokat vehetne magához, több könnyűdrogot vehetne magához. Másrészt az Edziával való kötelék az felelősség, gondolta, és a könnyűdrogok sajátos akadályát képezhetnék a családi területen való közös működésnek. Szeretett volna Edziával kis Kowalikokat, szeretett volna kis Edziákat. Lehet, hogy Edzia köpne a kompromisszum gondolatára a házasságban, lehet, hogy nem fogadná el a hobbiját, lehet, hogy meggyőzné arról, hogy a gyerekek boldogsága a könnyűdrogok korlátozásától függ majd, márpedig ő szerette a könnyűdrogokat, ezért elszomorodott, miközben egy húsdarabon kérődzött pitával és salátával. Úgy érezte, hogy csapdába került, hogy az egyik öröm, az egyik boldogság mellett döntve teljesen le kell majd mondania a másikról. Vajon képes egyáltalán ilyen kockázatot vállalni? Talán igen, talán nem, gondolta rágás közben. Arra jutott, hogy tehetne úgy is, mintha nem élne könnyűdrogokkal, és időről időre elrejtőzhetne Edzia elől a garázsban. Edzia a kebaposban dolgozna, ő meg közben csak időnként, természetesen, a legritkább alkalmakkor, piros betűs ünnepeken élne, nyilvánvalóan ésszerű mennyiségben, könynyűdroggal.

Kowalik kinyitotta a szemét. Hirtelen fölbukkant az öreges kinézetű, teljesen jellegtelen nő. Eljött a váltás ideje – Edzia kecses mozdulattal leugrott a pultról, és átadta váltótársának azokat az érzékeny információkat, amik a felvágott saláta mennyiségére és a hagyma fogyására vonatkoztak, ez utóbbit ki kell pótolni „valami vacakkal, például hot-doghoz való pirított hagymával". Távirati rövidséggel elmesélte még a műszakot, azután felkapta magára a kapucnis piros kabátot, és elbúcsúzott a vevőktől.

– Edzia kisasszony, maga csak így egyedül, éjjel? Nem fél? – szólította még meg egy törzsvendég, az az öreg, aki a saláta helyett az árából mindig dupla adag húst kér.

– Egyedül, egyedül, ha volna, aki hazakísérjen, hát hazakísérne… – a válaszban volt logika. Edzia magára öltötte a dacos, elszánt lány álarcát, szemében – ha valaki alaposan megnézte volna – hatalmas szomorúság ült.

Kowalik ekkor felállhatott volna, javasolhatott volna egy sétát, ez ideális kifogás lett volna a megismerkedésre, az összebarátkozásra, hogy létezni kezdjen a számára. Tehát hatalmas pánikba esett – sietősen kifogást keresve a tétlenségre. „Még nincs nálam az a kincs…" – találta ki, „…ezenkívül nem vettem magamhoz megfelelő adag könnyűdrogot!" – emlékeztette magát, és elnevette magát az orra alatt, érezve, hogy megtalálta a meggyőző igazolást. Edzia egyedül indult el a telepi éjszakában. „Valamikor megszólítom, csak várok egy jobb alkalomra!" – gondolta, és elégedetten tért vissza kedvencéhez, a kebab legvégéhez, a pillanathoz, amikor az alján már csak a húsmaradék volt, és a sok szósz, ami a tetejéről lefolyt. „Egyszer még megszólítom…"

Zöldy Áron fordítása

Adam Miklasz (1981) prózaíró, dramaturg, újságíró. Első regénye, a Polska szkoła boksu (Lengyel boxiskola) a rendszerváltás utáni nagy-britanniai lengyel emigráció sorsát követi nyomon. Következő regénye, az Ostatni Mecz (Az utolsó meccs) Krakkó ipari negyedében, Nowa Hutában játszódik, ahol az író felnőtt, és amelyhez továbbra is ezer szállal kötődik. Élénken érdeklődik Közép-Európa és a Balkán kultúrája és történelme iránt, a régió futballtörténetének kutatója. Szereti a kocsmákat, a sportfogadásokat és a női basszusgitárosokat.

Adam Miklasz: Skarb fabrykanta, in: Bękarty Wołgi. Klechdy miejskie (antológia), szerk.: Michał Sowiński, Bartłomiej Woźniak, Korporacja Ha!art, 2014

Aleksandra Zielińska

Alicja esete

(részlet)

A valóban dick[1]-i kérdés – vajon valóságos-e a világ – megoldatlan marad, és értelmét veszti, ha az a reális, ami számunkra hasznos.

(Łukasz Orbitowski)

Vodka

A kocsmát Vodkának hívták. Könnyen ki lehet találni, hogy mást itt nem is nagyon szolgálnak fel.

Megfagyott kezemet a zsebembe dugtam. A tavasz mindenkit becsapott. A márciusi nappalok hőmérséklete majdnem tíz fok köré emelkedett, hogy este aztán az ember arcába, nyakára zuhanjon. Természetesen kevesen voltak, akik képesek voltak felkészülni ilyen ingadozásra, én pedig biztosan nem. A Vodkából elért hozzám a beszélgetések zaja; éreztem ismerősök hátamon megpihenő tekintetét. Ez semmi, aggódjanak csak. Mert itt állok a hidegben egy szál blúzban, a szél befúj alá, a szemem könnyezni kezd, az orromból folyik a takony. Utálok sírni.

Krakkó éjszakai élete a kocsmákból a járdákra helyeződik át, nehéz jó helyet találni most egy tető vagy egy napernyő alatt. A dohányzás betiltása mindenkinek a javát kellene hogy szolgálja, de ennek hatásaként az emberek megfagynak az utcán, átlagos lakók ablakai alatt buliznak, nincs sem csend, sem nyugalom. Akinek rákot kell kapnia, annak előbb vagy utóbb, de sikerül. Furcsa módon a vendégek a dohányosokhoz húznak, kijönnek utánuk, mintha az esti találkozások egész varázsa a füstben lenne. És baszki, hazafelé még a haj is a füsttől bűzlik.

Felkeltem azon férfiak egészségtelen érdeklődését, akik velem együtt egy pillanatra ott hagyták a Vodkát. Az utóbbi időben az emberek azért jönnek ki kiszellőztetni magukat, hogy rágyújtsanak. És én? Nem elég, hogy nincs cigim, de még bátorkodom szipogni is, és zavarom az itteni rendet.

Egy alacsony szemüveges hipszter bizonytalanul elővesz egy doboz Lucky Strike-ot. Nem szeretem ezeket a kölyköket; sünt is szarnának, hogy még alternatívabbak legyenek. Kérsz, kicsi? Visszautasítom egy vállrántással. Inkább egy zsepit fogadnék el, mielőtt a sminkem fekete könnycseppekként a járdára folyik. Igazolnom kell a jelenlétemet, ezért

[1] Philip K. Dick, amerikai sci-fi író

válaszként megmutatom a saját doboz cigimet. Érdeklődésüket vesztik. És ez így van jól. A fiúra gondolok, aki évekkel ezelőtt felszedett, ő maga sodorta a cigijét.

Keresem az öngyújtómat a zsebemben, de nincs meg, csak ez az átkozott gyufásdoboz maradt, amire valaki rávéste a telefonszámát. Emlékszem, remegett a kezem, a toll éppen kifogyott, és majdnem minden számot úgy kellett vésni. És most probléma, hogy ez itt négy vagy kettő, hét vagy egy, bassza meg. Edénykaparó, mondta Kandúr, megkérni Edénykaparót, és Kandúrra hivatkozni. Hála az ilyen Kandúr-ismeretségekért. Gyorsan, ne gondolkodj, mert aztán túl késő lesz. Hiszen ma már mindenki ezt csinálja.

– Ala!

Tomasz a kezével intve hív az asztalhoz. Aggódik, már jó néhány napja gyanít valamit. Semmi különös. Egy idióta lenne, ha ezeket a hangulat- és kedélyállapot-ingadozásokat a szokásos menstruáció előtti feszültségnek tudná be, pedig ezt nem lesz lehetőségem igazolni az elkövetkező néhány hónapban. Hacsak nem veszem a kezembe a dolgokat, tiszta sor.

Szomorúan elmosolyodom. Remélem, hogy a Vodka ablaka kiegyenlíti annyira ezt a grimaszt, hogy boldogságot fejezzen ki.

– Na, én drága Alicjám, mit csinálsz ezzel a fantommal? – kérdezte Kandúr valamelyik este a Visztula partján. Egy falka dühöngő kölök mellett nem lehet beszélgetni, akik ordibálással próbálják rávenni a waweli sárkányt bármilyen aktivitásra. Az pedig még felordítani sem kegyeskedett. Túl késő, minden szűzlány elment már aludni.

Alig hallottam, amit Kandúr mondott, a kirúzsozott ajkairól pedig nem tudtam olvasni. Jó, hogy a tanárnők a kirándulókat a hotelba terelték az esti mesére.

– Ala, beleestél a nyuszi barlangjába. Nem te vagy az első, és nem is az utolsó. Mindenki ezt csinálja manapság.

Minden férfi vagy minden nő? Hiszen annak, aki engem így elintézett, nem volt joga dönteni. Az esetek döntő többségében az elkövető csak felhúzza a nadrágját, és ennyit látunk belőle.

– Na, Ala. Hiszen tudod, hogy jó tanácsot adok – mosolyog Kandúr, míg az nem lesz a benyomásom, hogy ő maga eltűnik, és már csak a mosolya lóg a levegőben a pad felett. És számok sorát diktálja.

Simogatom az ujjammal az alig látszódó számot, kevés hiányzik, hogy az egész olvashatatlanná váljon. Jó mentség: nem telefonáltam, Kandúr, mert tudod, hogy van ez, elveszítettem azt a kibaszott dobozt. Bullshit. Tudom, hogy fel fogom hívni. Már akkor tudtam, amikor a teszt két csíkot mutatott, pedig nem azt kellett volna.

Csúszós kézzel nem tudom a gyufát öngyulladásra kényszeríteni, így nem nagy kedvvel, de kérek a hipsztertől tüzet. Olyan erősen szívom, hogy a tüdőm megtagadja az engedelmességet, és kiköpi a füstöt. A kö-

högés rám vonja a figyelmet. A szomszédos Zűrzavar előtt a metálosok is rágyújtanak, de ez valami rosszabb, egy furcsa cigi három emberre, és még a szag is, ami égett szalmára emlékeztet. Úgy néznek rám, mint egy tinédzserre, aki most szívta az első slukkot életében, és keménynek próbál tűnni, annak ellenére, hogy a füsttől könnyezik a szeme. Ó, de már van magyarázatom a könnyekre.

Megtörlöm az arcom, a tenyeremen marad a szempillaspirál fekete nyoma. Cigizek tovább. Vége a tagadásnak, elintézlek, hallod? De a méh melegében lévő petesejt nem hall, ez világos. Az egyetlen, amit tehet, az élősködés. Nesze, bazd meg, fulladj meg a nikotintól. Nem akarlak téged, érted? Nem hiszed? Majd megtudod.

A Vodka párával üdvözöl a szemüvegemen; muszáj megtörölnöm az üveget, hogy minimálisan lássak. Nem sok kell, hogy eljussak a mosdóba. A kocsma kicsi, a pultos lány behúzza a hasát, hogy valahogy elférjen a padlótól a plafonig rakott ládák és az üvegekkel teli polcok között. A sarokban van egy asztal. Tomasz fel akar állni, de megállítom a kezemmel. Tudod, drágám, be kell púdereznem az orrom. Bepúderezni az orrot, megcsinálni a sminket, valamit kezdeni a feldagadt szemhéjjal. Adj egy percet, hogy használható állapotba kerüljek.

A mosdó az emeleten van, a csigalépcső minden alkoholszakértő vesztére lett felépítve még józanul is szédül tőle az ember. Egy kortyot sem ittam azóta, hogy kiderült, késik a menzeszem, és nem azért, mert épp nem ér rá.

Nem vagyok jól. A kissé poros tükörben egy fáradt, feldagadt szemhéjú arc tükröződik. Fogytam, jó pár kiló lement a sok idegeskedéstől és/vagy a rosszullétektől, amelyek egyre gyakrabban utasítottak a reggeli visszaküldésére egyenesen a vécébe. Levettem a szemüveget, megtöröltem a szememet – hiba volt. Nem elég, hogy a szemhéjam feldagadt, de a szempillaspirál miatt most már úgy néztem ki, mint akit megvertek. Igen, bassza meg, az élet adott nekem egy szolid bal horgot.

Lemostam a maradék sminket, bár így sem lett jobb. Nem vagyok szép, azon lányok közé tartozom, akik ideálisan beleolvadnak a környezetükbe: a tekinteted áthatol rajtam és nem regisztrálja senki jelenlétét.

– Csessze meg!

A kezemmel úgy beleütöttem a mosdóba, hogy csak úgy csattant. Csak most vettem észre a fekete csíkot a mutató ujjam körme alatt. Vér. Akaratlanul megkarmoltam a bal fülcimpámat – még több vér. Fejet a tükörhöz, hajlítsd oldalra a nyakad, hogy láss valamit. Valóban. Leszedett seb a fülbevalólyuk fölött, a bőrön gennyes vér folyt végig.

Észre sem vettem. De hiszen előfordul, hogy az emberek folyton megsérülnek, ki foglalkozna egy kis karmolással a fülcimpán. De ez az átkozott pirosság nem akar kijönni a körmöm alól. Sikálom a kezemet még néhány percig. Kibaszott kényszeresség, mindig visszajön.

A vécéülőke jéghideg, az egész testemen végigfut a borzongás. Már nem keresem reménykedve a vért a bugyimon, vége az önámításnak, hogy hiszen a tesztek csalhatnak, a stressz önmagában is képes a hormonháztartás összezavarására. Nem te vagy az első, és nem is az utolsó, ahogy Kandúr mondja mindig.

– Ala, Ala. – Tomasz rátette a kezét a vállamra, amikor végre sikerült leülnöm a billegő székre. – Minden rendben?

Már megtanultam hazudni, tehát bólintok, hogy persze, minden nagyszerű. De mégis, a lelkiismeret valamilyen részei megmaradtak. Nem izgat, hogy legszívesebben a vécébe dobnám a meg nem született gyereket, de, ha Tomasznak kell beadnom valami hazugságot, valami mégiscsak mardos. Ő pedig mindent elhinne: „Persze, drágám, hiszen én tudom, hogy te csak jót akartál, amikor csúzliformában széttetted a lábadat egy idegen pasinak."

Jézus, innom kell.

Ewa és Krzysiek nem törődnek az érzelmi hullámzásaimmal, a túl sok vodka gyors tempóban elég volt ahhoz, hogy az orruk hegyén kívül mást ne lássanak. A ködön keresztül hallom a szójátékaikat, ahogy bedobják a legújabb zsidó vicceiket. Így szórakoznak a krakkói bohémek, konvenciókban és alkoholtengerben, határok nélkül.

– Biztos vagy benne? Azt mondtad, hogy ezzel befejezed. – Tomasz mint mindig, mindenkivel törődik. Úgy kezel, mint egy gyereket, pedig a köztünk lévő korkülönbség nem olyan nagy, hogy az apám lehessen. Az, hogy ő a mágikus harmincas körül rezonál, én pedig még mindig az egyetemen leledzem, semmilyen jelentéssel nem bír. A nővérem viszont más véleményen van: szerinte azért kaparintottam meg egy öregedő művészt, hogy lehúzzam pénzzel. Legyen itt elég egy cinikus mosoly kommentár helyett.

A nap vodkáját rendeli nekem, málnásat, lehűtött pohárban, gyümölcscsel az alján. A gyümölcs piros részei úszkálnak az alkoholban. Le akar ülni, de sajnos, vissza kell mennie a bárhoz az ott felejtett maradék piáért. Nem tudom, ilyen szétszórtan Tomasz hogy boldogul a színek keverésével és a vászon előkészítésével. Elfelejti a pénzét, a lakáskulcsot, de az ecseteket mindenhová magával viszi.

Ewa és Krzysiek a holokauszt derűs oldalának megvitatásával vannak elfoglalva, ezért én a pasimat nézem. Elég szánalmasan hangzik. Sokkal magasabb nálam, ami miatt egy kicsit esetlen, összegabalyodnak a lábai, amikor elveszi az aprót a pultról. A pultos lányt már megvette, a mosolyra mosollyal válaszol, én pedig megint úgy megkarmolom a fülcimpámat, hogy fájjon. Csak így tudok harcolni a féltékenységgel. Tomasz nem jóképű, de a nők jobbról-balról tapadnak rá, még mielőtt megtudnák, hogy festő, tehát biztosan romantikus is a hollywoodi sztereotípia szerint. És milyen gyönyörűen elvörösödik, ahogy egy szőkéhez illik, bazd meg.

– Egészség! – Koccintunk. A gyümölcsök keringenek az alkoholban, alig tudom lenyelni a hatalmas málnát, de kemény vagyok. Nesze, fulladj meg ettől a méregtől, rágja szét teljesen a májsejtjeidet.

Beletúrok a kezemmel Tomasz világos, kócos hajába. Olyan, mintha még sosem fésülködött volna.

– Ó ne! – kiáltja Krzysiek, és csak ennyit vagyok képes megérteni a részeg makogásából. Valóban, túl sok az alkohol, egész alkoholtenger, így nehéz lesz taxit fogni még itt is, a főtér kellős közepén. – A következőt nélkülünk isszátok!

– Alicja, gyermekem, abba kellene hagynod! – mosolyog Ewa, akit csak Krzysiek karja véd meg attól, hogy az asztal alá csússzon.

Ewa, a bukott nő, még én is nevetek. Ők is művészek, festő és fotós, úgy illek közéjük, mint elefánt a porcelánboltba – szegény egyetemista, aki lecserélte az orvosiról az ismerőseit a helyi kétes elitre. Szánalmas, erre inni kell.

Befúrom a fejem Tomek nyakának hajlatába. Nem számít semmi az erekben folyó alkoholon kívül. A fülébe súgom, hogy szeretem. Érzem, hogy erősebben szorít magához. És ez így van jól, legalább nem furcsállja, hogy megint könnyesedik a szemem. Valahogy boldogulok, megoldom ezt a problémát, mielőtt még észreveszed, hogy valami nem oké.

A köldökzsinór továbbítja a mérgezett vért egyenesen a méhlepénybe. Úgy ökölbe szorítom a kezem a hasamon, hogy már fáj. Nem várt gyerek, azt sem tudni, kié.

Hát éppen ez az, kié?

Bál Wolandnál

A január annyira hideg volt, hogy a zúzmara ráült az emberek hajára. De hát ezt lehetne elegánsabban is, nem? Egy meleg lakásban ülve kulturáltan – szó szerint és átvitt értelemben is – elúsztatni az aktuális vizsgaidőszakot. De mégsem, bassza meg, nem lehet, mert a gyógyszerész szaknak bizonyítania kellett, hogy bulizásban nem rosszabb az AGH[2]-nál. Így tehát a helyszínen toporogtam, hogy egy kicsit felmelegítsem magam, míg a csoport a későkre várt.

Kinek támadt az az ötlete, hogy a Kitschbe[3] menjünk? Na kinek? Saját kezemmel tépném szét. A krakkói Kazimierz szinte szétesik a tuti helyektől, de nekünk pont ide kellett jönnünk, ahol a földszinten a metálosok, középen a kigyúrt kopaszok, felül pedig a melegek szórakoznak. Toleráns vagyok, persze, de egy ilyen keverék mintha robbanásért könyörögne.

[2] Akademia Górnicza-Hutnicza rövidítése, magyarul: Természettudományi és Technológiai Egyetem

[3] Kedvelt szórakozóhely Krakkóban

– Mindenki itt van? – A főnöknő végignézett az összegyűlteken. Nehéz volt megítélni, ki jött meg, ki nem, mert az arcok kapucnikkal, sálakkal és bundákkal voltak eltakarva. Semmi sem látszott a szem és az orr keskeny sávján kívül. – Itt vagyunk mindannyian?

Zizegés támadt, amikor több tucat lány ellenőrizni kezdte, hogy vajon biztosan mindenki itt van-e. Még az én látómezőmet is valakinek a szája töltötte ki.

– Ala, te vagy az?

Nem, a Mikulás. Nem rajongok a saját nemem társaságáért egy egyszerű okból kifolyólag: a túl sok ösztrogén egy kis helyen hosszú időn keresztül kibírhatatlan, és sajnos, ezen a helyen az emberek kilencvenkilenc százalékát lányok tették ki. A maradék egy százalék a magányos portás. Ilyen időket élünk.

– Szuper lesz, meglátod! – Kaśka kitörése bepárásította a szemüvegem. – Mulatni fogunk.

Már most látom, hogy nincs kedvem ehhez, a vizsgát leszarom, akkor inkább már a saját szobám csendjében innám le magam és a mikrobiológiában vallott kudarcon elmélkednék.

A Kitsch kapujából egy szál ingben kiesett egy megrémült fiú, a kinézete alapján szerintem a legfelső szintről jött. A nyomában kigyúrt kopaszok egy csoportja. Olyan deltás hátuk van, disznót lehet rajta bontani. Senki sem figyelt rájuk, senki sem akart segíteni. A főtér kellős közepén el tudnának ásni, a járókelők legfeljebb három groszyt dobnának neked, hogy ne üvölts tovább a fájdalomtól. Idegesen megvakartam a sapka alatt a fülemen a bőrt. Örülni kell, hogy bent kevesebb lesz ezekből az izomagyúakból.

Annak ellenére, hogy csúszik a járda, a fiú úgy elhúzott, csak úgy porzott utána, amikor eltűnt a Wielopolén[4].

– Megyünk, drágáim! Még előttünk a hosszú éjszaka! – vezérelt a főnöknő.

A lányok tömege hullámzott, összekeveredett, mielőtt bejutott a kapun.

Majdnem szörnyethaltam, mikor a zsebemben rezegni kezdett a telefon.

– Ala, jössz? – Kaśka bizonytalanul álldogált egyik lábáról a másikra. Szinte láttam, ahogy a fogaskerekek forognak az agyában: menjen a csorda után, vagy várjon? Világos, hogy várjon. Hiszen látom, kicsi, hogy félsz ettől a bulitól, ugyanúgy, mint én.

– Adj egy percet.

A következő hívás Tomasztól; egy pillanatig haboztam, mielőtt kinyomtam. Nem tudom, ez ma már hányadik hívás volt. Nem akarok beszélni,

[4] Utca Krakkóban

nincs kedvem hallgatni, hogy csak elfelejtette, mert annyi minden van a fejében. Ó, ez borzasztó, mindjárt elsírom magam.

Bedobtam a Samsungot a táskám mélyébe, reggelig már biztosan meg sem találom.

– Kaśka, megyünk! – átöleltem a vállánál.

A kapu vizelet bűzével és furcsa alakok koszorújával üdvözölt minket. Úgy néznek ránk a kapucnik alól, mint egy darab húsra, amely épp a mészárszékre sétál be, vagy mint egy vásári kancára. Bár nem, nem hiszem, hogy a kopasz fejükben bármilyen metafora is kikristályosodna.

Az utolsó pillanatban a szemem sarkából elkaptam egy mozdulatot. A szomszéd ház fala mellett elfutott egy patkány. Vagyis inkább mászott, húzva maga után megtépázott mancsát és összeszabdalt farkát. A járdán vörös folt maradt utána.

– Mi a…

– Ala!

Kaśka elkapta a kezemet. Belemerülve a krakkói éjszakai élet sűrűjébe, csak egyszer néztem vissza.

Nem volt semmi. Sem patkány, sem vér.

*

A zaj a hasamban vibrált, a beleimben rezonált, szinte éreztem, ahogy a basszus felborítja a bensőmet. A zene túl hangos, hogy bármilyen ismétlődő ritmust meg lehessen ragadni, minden összefolyt egy pneumatikus kalapács egységes kattogásává. Erre válaszul valami hasonló kezdett hasogatni a koponyámban.

Szűk itt minden. Először a lépcsőn ki kellett kerülnöm a metálosokat és a kigyúrt kopaszokat, egy részük kabátba volt bugyolálva, amely elfoglalta a helyet, egy részük levetkőzve majdnem tök meztelenre – látszik, hogy az alkohol olcsó volt és gyorsan hatott. Utálom az ilyen behatárolt helyeket. Valaki folyton a hátamhoz dörgölőzött, az izzadság már belepte a testemet a ruha alatt. Megüt a guta!

Sor van a fizetős ruhatárhoz, persze, kell egy kis pénzt keresni. Nemsokára a levegőt is megadóztatják. Próbáltam a csoporttal maradni, de a tömeg szétszakított minket. Csak neonnal megvilágított arcokat láttam és pupillákat – természetellenesen kitágult fekete alagutakat. Megrázkódtam. Haza, haza akarok menni. Csak egy telefon, és Tomasz összeszed akár a holdról is, de nem. Ez a büszkeség még biztos valamikor a sírba visz, de mit tegyek, ez van.

– Ala, megyünk sörért!

Jesszus, még csak az hiányzott, hogy a parkett kellős közepére hányjak. Másrészt, milyen parkettre? Az emberek légmentesen betöltötték a teret, még az ujjadat sem tudod benyomni a lányok közé, akiknek egyébként

ebben a korban otthon kellene maradniuk, és az esti mesét nézniük. A szemüveg bepárásodott, a zene megbénította a fülemet, csak az ismerős tömeget tudtam követni, vigyázva, hogy idegen kezek nehogy táncba rántsanak.

Következő terem, a cigifüst csípi a szemet, látszik, hogy itt senki nem veszi komolyan a dohányzási tilalmat. Asztalok – majdnem mind foglalt, kanapék – majdnem mindenhol összesimuló párok a nemek bármilyen konfigurációjában. Inkább a falra szegezném a tekintetem – a képekről plüss labradorok néztek rám.

Kaptam egy korsó sört. Azt kérdezem: minek?

– Ala! – Kaśka üvölt a fülembe, de csak suttogást hallani. – Baszódjon meg minden! Igyunk!

Iszunk. Én később a könnyeimmel is eláztatom magam, amikor az alkohol sugárban landol a torkomban. Olyan, mint a vizezett húgy, fene tudja, mivel keresztezve. Miért nem vagy itt nekem egy karnyújtásnyira, Tomasz?

*

Egy mozdulatot sem kell tennem, a tömeg megteszi helyettem. Itt nem lehet elesni, mindig van valaki, aki megtartja a megbillent testet. Furcsa illat terjeng a levegőben: ibolyára emlékeztet, de talán az agy próbálja csak túlélni valahogy az izzadság- és cigarettaszagot. Mindenki mindenhol dohányzik, figyelmetlenségből bárki lángra kaphat akár tánc közben is.

Tánc! Magamban mosolygok, elvégre már mindenki elhagyta a Kitschet saját megszédített fejének felelősségére. Ez Huntington-kór, nem tánc, tünetek egész listáját juttatja eszembe, amelyet a fejembe vertem a patofiziológián: kontrollálatlan mozgás és tompultság, mai társadalmunk kórképe. Csak a ritmus nélkül egymáshoz ütődő testeket lehet érezni. Gondolatban visszatérek gitártanulmányaimhoz, negyedek, nyolcadok, tizenhatodok, triolák ütése, milyen nevetséges. Tánc? Kibaszott epilepszia, idegen kezek a háton és a vállakon. Elhúzok. Fejet fel, csak az ágyútűzzel megvilágított plafon látszódik. Nincs is jobb, mint a reggeli napalm illata, ugye? Túl sok a sör, túl sok, pneumatikus kalapács ritmusában dübörög az agyamban, amely újra fájdalommal válaszol. Forognak a belek, vigyázat, hányni fogok.

Valami rángat a kezemnél fogva, erővel próbálok kiszabadulni ebből a vasmarokszerű szorításból, de az utolsó pillanatban Kaśka arca lép be a látómezőmbe. Ne küzdj, az enyém. Engedem, hogy kivezessen a kezek labirintusából, az egész plüsslabradoros teremből, a lépcsőkhöz. A deltások a kapuban elégedetten fütyörésznek: minél több az elázott hölgy, annál nagyobbak az esélyek, hogy rendbe kell őket hozni, akár a budiban, arccal az ajtónak.

A lépcsőn csoportba tömörült gyógyszerész lányok rikácsolnak egymással, nem nagyon hallom, és még kevésbé értem őket. Az alkohol minden érzéket eltompított. Ennél könnyebb már nem tudnék lenni, csak ha a szemüvegemet is elveszítem. Nem bírom, muszáj azt csinálnom, amit Kaśka.

A Kitsch egy kissé megritkította az egyetemista lányok csapatát, csak egy részének sikerült reaktiválódnia. A többiek bizonyára ijedtükben hazamentek – vagy épp ellenkezőleg – félkábultan lógnak ki a bárból. Nincsen kabátunk, hideg van, vissza akarok menni az emeletre, csak Kaśka erősen tart.

– No, hölgyeim, egyenként – ez a főnöknő, ugyanolyan leharcolt, mint én, a táskájából egy cigit bányászik elő.

Húha, beszarás! Én is rágyújtottam a stresszes pillanatokban, Tomasz műhelye pedig egy kémény belsejére hajazott, hát ez is valami.

– Engedjétek meg, hogy én legyek az első.

Fentről a buzik bámulnak ránk, lentről a metálosok és a kigyúrt kopaszok. Csak egy pillanattal később esik le nekem, hogy a cigivel együtt mit is művelünk. A város közepén, a társadalom legaljának szeme láttára, különböző klubok biztonsági őreinek orra előtt – igen, ügyetlenül csavart cigit szívunk körben.

– Nem kell – próbálok tiltakozni, de Kaśka majdnem a számba nyomja a füvet, valamit még mond is, de nem hallom, bazd meg, hogy is lehetne másképp. Lehet, hogy csak egyszerűen senki nem érti a részeg makogásomat, – a „nem kell” lehet, hogy úgy hangzik, „adjad már azt a jointot, de gyorsan”.

Olyan, mint az égett szalma. Leszívom egyszer, prüszkölök, mint valami friss nikotinos. Valahol kigyúrt kopaszok nevetnek. Hát csak tessék, érdekelne, hogy ti hogyan énekelnétek füsttel teli tüdővel, tüdő a füstben, tüdő a lángokban. A sor egész gyorsan halad, mintha a többiek számára nem ez lenne az első találkozás a marihuánával. Mit lehet megtudni az emberekről részegen? A következő slukk kevésbé facsarja a hörgőimet, de már így is elegem van ebből a drogos kalandból. Fáj a fejem, jobban, mint amikor a parketten voltam, az agyam minden egyes lüktetését érzem, ez vörös migrén – így tanították az egyetemen, jól jönne egy szolid adagnyi paracetamol, halál a májra. Minden rossz dolog eszembe jut, ami csak megeshet velem. A szemem előtt egy hasismező, a lehető legroszszabb fajtájú fenciklidinnel meglocsolva, ami rosszabb dolgokat művel az idegrendszerrel, mint a Huntington. A gyógyszerészlányok gyűrűje kezdi elveszíteni az alakját, további lányok morzsolódnak le – mosollyal az arcukon mennek lefelé és fel az emeletre. Egy részük visszamegy a Kitschbe, kettő vagy három elkeveredik a három csíkos melegítőjű kigyúrt kopasz között. Egyedül maradok a főnöknővel.

– Jó anyag, nem? – kérdezi angyali arccal.

El lehetne merülni a szemében, mert a pupillája szinte a teljes íriszt betöltötte. Na de ennyire? Nem kellene, furcsa, milyen dolgok vannak a tízzlotys bankjeggyel, a vécécsésze széléről felszívott csík után, igen, a Kitsch budijának, és nem a lépcsőjének pereméről.

Bólintok, de csak jó képet vágok egy rossz játékhoz. A gyomrom a torkomba kúszik, kaparja a nyelőcsövemet, és még az agyam is szétmegy a kibaszott piától. Arra számítok, hogy a főnöknő megérti, miért húzok el lefelé, a kigyúrt kopaszok közé, utána a kapuba, ami sötét és – úgy tűnt – üres. Na ja, annak tűnt.

– Bazd meg, Kandúr, minek baszakodsz velünk? Minek? Hány életed maradt még az utolsó találkozásunk óta?

Gyorsan felmérem a szitut, a következtetés: húzz el, hányjál, akár a lépcsőre is, csak minél messzebb innen. Hát ebből semmi nem lesz. A lábam gyökeret eresztett az összehugyozott betonba, meg sem mozdul. A kapu mélyén pedig igazi pandemónium zajlik. Két pasi, akkorák, mint egy kétajtós szekrény, gyötörnek valami szerencsétlent a Kitschből. A gyenge fényben kopasz fejek és izzadtságcseppek fénylenek a kivörösödött homlokokon. Olyanok, mint Tweedle Dee és Dum[5], csak a horror verzióban. Teljes erejükből ütöttek, a meggyepált test faltól falig pattogott, csúszkált a földön.

– Elgondolkodtat – a hangot nem lehetett sem férfi sem női hangként beazonosítani, ráadásul elfojtott is volt, lehet, hogy valamelyik ütés kivitte a fogát – hogy anyádnak mennyit kellett narkóznia, hogy egy ilyen gyökeret szüljön, mint te, baszódjál meg.

A kínzók kétszeres erővel ütöttek.

– Bazd meg, Kandúr, te magadnak csinálod ezt! Ez volt neked a kilencedik alkalom!

– Most megkaptad, te degenerált. Neked mindegy, hogy kié, csak lyuk legyen, nemde?

Ütés a gyomorba. És még egy.

– Baszki, úgy üttök, mint a kislányok – mosolygott az áldozat, a könyökével védve a fejét az ütés elől.

És akkor láttam meg a szemét, jobban ki volt festve mint az enyém a szalagavatón. Egy lányt vertek. Micsoda időket élünk, micsoda időket. Kitapogattam a farmerzsebemben a borssprayt. Na akkor hajrá!

A közelebb állót vesén rúgtam. Csak annyira fájhatott, mint egy szúnyogcsípés, de annyira erős volt, hogy ez a nagydarab állat felém forduljon. A maró gázt egyenesen a kopasz pofájába nyomtam.

– Mi a pi…

Még kétszer ráfújtam, ő pedig a lábam elé esett. Tweedle Dee eleinte tátott szájjal bámulta, hogy a haverja fetreng a földön a megkínzott Kandúr mellett. Itt az idő az ellentámadásra. Nos, már túl késő. A gáz egy pillanatra

[5] Az Alíz Csodaországban szereplői, magyarul Tutyika és Mutyika.

megnehezítette a légzést. Ez tutira nevetségesen nézett ki oldalról – vad ordítással rúgtam a földön fekvőbe, egyenesen a szeme közé, az egészet a maró füstben. Már magam sem tudom, mitől könnyezett a szemem.

– Fú, bazd meg…

A kopasz köpött egyet, a földön vértócsa jelent meg fehér darabkákkal, mintha jég lenne. Úristen, kivertem a fogát. Már előre látom, ahogy viszonzásként a helyi kopaszok egyenként fogják letépni a körmömet, egyiket a másik után.

Tweedle Dum hörgött valami olyat, hogy: elszámolunk veled, te picsa, de legközelebb. És elmentek, közben azon anyáztak, milyen ez a világ, és hatalmas ökleikkel törölgették feldagadt szemüket. Ott maradtam kezemben a spray-vel és az értetlenséggel. Senki, Úristen, senki nem reagált, a biztonsági őrök azt is leszarnák, ha máglyán égetnék a buzikat a klub ajtaja előtt.

– Köszi, egyedül nem boldogultam volna.

– Mármint?

A megvert lányról kiderült, hogy fiú. És kivételesen szép. Olyan magas, mint én, de vékony, mint a ropi, könnyű csontozatú – így mondják manapság, ha oldalra fordulna, észre sem venném. És nem is tudom, hogy ez nem a fekete, feszülős cuccai miatt van-e. A szemek, a szemek hatalmasak, mint egy gyereké, tökéletesen kifestve, fekete vonal, fekete festék. Ez bad trip[6], Ala, bad trip, ha már ilyen dolgokat és ilyen embereket látsz.

– Kandúr vagyok. – Üdvözlésre nyújtotta a kezét. Ápolt kezek, fekete körmök. Lágyan elmosolyodott, valóban illett hozzá ez a becenév.

– Nincs semmi bajod? – kérdeztem kétkedve. Hol vannak a kék-zöld foltok, az eltört csontok, hol van a vér? Hiszen láttam, úgy verték, csak úgy recsegett.

– Mindig a talpamra esem. Tehát, hogy is hívnak?

– Alicja, de….

– Nos, Alicja, menjünk fel, a mi Csodaországunkba. Lógok neked egy sörrel, mivel megmentetted az életem, mindig jobb a kilenc, mint az egygyel kevesebb.

– Én inkább visszamennék, fázom.

– Nyugi már, kicsi, mi nem fagyunk meg.

*

– Két éve vagyunk együtt.

– Sok.

– Lehet, de még így sem ismerem olyan jól, mint szeretném. Zárkózott, pont mint én. El tudod képzelni, egy ilyen kapcsolatban, milyen a kommunikáció?

[6] A Bad trip az LSD, vagy más hallucinogén drog használata alatt átélt rossz, kellemetlen élmények sorozata.

– Miért nincs itt veled?

– Veszekedtünk, már azt sem tudom, miért. Sokkal idősebb nálam, de sokszor úgy viselkedik, mint egy gyerek. Nem kell ennie, nem kell aludnia, a festékek és egy darab vászon neki elég. Nem én vagyok sem az első, sem az utolsó, szóval minek van együtt egy ekkora nullával, mint én?

– Jaj, gyermek, túl korán megérezted a kudarcot. Igyál, úgy könnyebb.

A következő sör, már ki tudja, hányadik. Egyet kellett volna, de Kandúr egyiket hozza a másik után. Minden egyes korttyal egyre jobban megered a nyelvem – hirtelen kedvem támad bemutatni az egész sikertelen életemet, és ez meg is történik. Valószínűleg ennek a fele csak részeg makogás, nem tudom, Kandúr egyáltalán hogy érti meg, amit mondok. És hallgat. Körülöttünk zene, kiáltások, üvöltések – a Kitsch szórakozik, leginkább a bárnál, ahol megpróbáltunk egy kis helyet szerezni. De lehet, hogy nincs is itt senki, csak én és Kandúr, vagy csak én és a belőtt agyam alkotta lények.

– Nulla, tiszta szégyen, szégyellem magamat magam miatt, érted?

– Miért mondod ezt, Ala?

– A nővérem azt mondja, hogy megfogtam egy burzsuj festőt a pénze miatt, senki nem tudja, hogyan, és biztos nem a szépségemmel, elég csak rám nézni. Mindannyian nevetnek – válaszolok magamnak, függetlenül Kandúr kérdéseitől. Ő meg szépen elmosolyodik, megmutatja határozottan túl sok és az emberéhez képest éles fogát. – Számomra a legfontosabb, semmire, senki másra nincs szükségem. De ő elfelejt. Elfeledkezik mindenről, néha az az érzésem, hogy nem is létezik, hisz minket ez határoz meg, nem? Más emberek. Egy kicsit fáj, de hát én magam is beleegyeztem, semmit nem tehetek.

– Beleestél a nyuszi barlangjába, én drága Alicjám, nem a megfelelő fehér nyuszi után futottál?

– Természtesen, nem a megfelelő után! – A bárpulthoz csapom a söröskorsót. – Nem lesz másik Csodaországom, és nem is akarok.

Kandúr szélesen elmosolyodik. Megjelenik mellettem a következő sör, a pultos unottan törölgeti a pultot, valahol a közelben gimnazisták smárolnak. – Lehet, hogy te segítesz nekem, Kandúr, hm? Megmondod, hová kellene mennem?

– Drágám, ez attól függ, hová szeretnél menni.

– Nem érdekel, bárhová.

– Tehát tökmindegy, merre mész.

– De valahová szeretnék eljutni!

– Tehát azzal is beéred, ha elég sokáig mész – mosolyog Kandúr, és ez a mosoly kísérteties, mert hirtelen eltűnik. Pislogok néhányszor, de semmi sem változik, Kandúr mintha nem is lett volna, csak a mosoly maradt; lóg a levegőben, közvetlenül mellettem, az arcom magasságában, fehér, éles fogak sora. – Eredj a fekete nyúl után!

Túl sok az alkoholból, bad trip, kicsi. Leejtem a fejem a bárpultra.

Jesszus, a valóság milliónyi színnel tör elő. Ezek csak neonfények, amelyek a Kitsch plafonján mintákat rajzolnak, de úgy, hogy epilepsziás rohamot lehet tőle kapni: egyszerűen az agy nem fogadja be a túl sok ingert, és blokkolja magát. Egy pillanatra lassítok, belebámulok a fejem fölött játszódó színek játékába; körülöttem csörömpöl valami zene, az elfogyasztott alkohol és az elszívott fű legszívesebben kiterítene a tánctéren, de a parketten túl kevés a hely. Hol is vagyok én? Poppers[7] illat van.

A katlan közepén a Kitschben, Jesszus. Valaki húz a kezemnél fogva. És ami még rosszabb, ez nem Kaśka, nincs itt Kaśka, senki nincs, egy ismerős arc sem, idegen arcok tengerében úszom. Az orrom tele van férfi parfüm illatával, amikor átvágok a táncolók tömegén, majd a falat támasztók között a folyosón. Már tudom, hová húz ez a pasi, aki már csak egy illatra, egy kézre a tenyeremben, és közvetlenül az arcom mellett lévő fekete hajzuhatagra redukálódott. Hát ez az – a mosdóba. Túl lassan gondolkodom, hogy rájöjjek, az egyetlen megoldás csak a menekülés lehet.

Fekete nyúl?

Késő van, tehát már nincs itt senki. A csempén használt papírtörlők lógnak, minden tiszta víz és húgy, annyira erős a bűze, hogy kicsit kezdek magamhoz térni. Egy pillanatra felvillan a saját arcom – a koszos tükör egy szörnyet tükröz vissza – a smink fekete csíkként folyt le az arcomra, véres szemek, hatalmasra tágult pupillákkal. Nem, ezt nem nézem tovább.

De hát a Kitsch sosem alszik, hová lett mindenki? Amennyire a hétköznapokban utálom a tömeget, most bármit megadnék akár egy részeg tinédzserért is, aki észhez térít annyira, hogy elhúzzak innen. De nincsen senki, bassza meg, nincsen.

Ki vagy te, aki elrángatott engem a bártól? Valami kibaszott Woland? Nem tudom, nem látom. Csak az illatát érzem, ibolya vagy rózsa, de ugyanúgy lehetne ez Technocol-szag is, mert az orr már nem tud úgy érzékelni, ahogy kell.

Úristen, mit művelek?

Mindent, csak gyorsan, még lehetőségem sincs, hogy bármit is befolyásoljak. Az elején még gyengéd, bár kevés a hely. Összeakad a lába az enyémmel, a vécé ülőke fedele nem záródik, bűz van – nem fogunk ülni. A tartályból valami folyamatosan csurog, a tetején pedig fehér por van. Mintha valakinek annyira remegett volna a keze, hogy nem tudta felszívni a csíkot veszteség nélkül. Ezt látom a szemem sarkából, erre fókuszálok az ajtóhoz szorítva. Az arcom a farost lemezbe nyomva, fáj, lehet, még a bőröm is lejött.

Lassan kicsatolja az övét, a csípőmhöz nyomja a csípőjét, a furcsa, virágillatú lehelete felmelegíti a tarkómat.

[7] A Poppers az alkyl nitrit tartalmú folyadékok elnevezése a szlengben. A szer beszippantása fokozhatja a szexuális élvezet vagy, ahogy a klubkultúrában mondják, a hang és a fény érzékelést.

Beletúr a kezével a hajamba, majd markába fogja. Én pedig becsukom a szemem, hogy egy könnycsepp se kerülhessen a felszínre.

Még baszni sem fogunk. Párzani fogunk, mint az állatok.

*

A visszatérés a valóságba úgy fáj, mint a tizedikről arccal érkezni a betonra. Az álom gyorsan elhagy, és ezzel együtt a nyugalom is eltűnik, mint a kámfor. Az egész testem egy hatalmas massza, legfeljebb a szemhéjamat tudom megmozdítani. És már azt is csak titáni erőfeszítéssel.

A sötétből egyből a fényre, túl világos van, a pupilláim nem tudnak alkalmazkodni hozzá. Egy kicsit eltart, míg a reggeli félhomály már nem vakít el, mint az arcba tolt izzó. És látom, hogy egy tejfehér, hártyával borított szembe nézek. Bassza meg, megpróbálok üvölteni, de csak hörgés hallatszódik, az ajkaimat hányadék fedi.

A halálra rémült patkány átfut a kezemen, a bőrömön hagyja karmainak nyomát. Már messziről bámul rám vak, kifehéredett szemmel. Jeszszus, hol a ...

Azt mondják, hogy Krakkó sosem alszik. És igazuk van – rátalálok Podgórzére[8], ami napszaktól függetlenül virraszt. A nap lassan áthatol a felhőkön, áttöri a ködfátyolt, mintha az egész környék tejben fürödne, semmit sem lehet látni. Jobb is így, az első munkába sietők megspórolják maguknak a tegnapi partizók látványát.

Kezembe veszem a nedves kavicsot, megismerem ezt a járdát – ez a Podgórski tér a Bednarski park körül. Legszentebb Jézus, ez a világ másik vége, fényévekre van a Kitschtől. Hogy a fenébe kerültem ide?

Erőltetem, hogy felemelkedjek, legalább négykézlábra, de a másnapos fejem betonnehéz, fájdalom lüktet a halántékomban.

A nyelőcsövemen száraz öklendezés megy keresztül – a gyomrom üres, mert körülöttem hányástócsák mindenhol, talán mindent kihánytam, amit a héten ettem. Nagyon bad trip, kicsi.

A ködből kibontakozik a Szent József-templom. A vörös tégla annyira intenzív, hogy kiszúrja a szemet, meghajlásra kényszerít, és a nyaknál fogva a földre húz. Borzasztó élmény, semmi sem szörnyűbb, mint a katolikus szentély világosban. Kíváncsi vagyok, mit mondana erre Justyna? Mosolyognék, de nem most – most a neogótikus tornyok törnek felfelé, míg én minden pillanattal töpörödöm össze. Remegek. Hirtelen attól kezdek el félni, hogy ha az égből szentelt víz esne, hamuvá égetne engem. Menekülni. Valahol a templomtól nyílik egy utca, ahol az a fiú lakik, aki maga tekerte a cigit. Rá akarok gyújtani.

Idegesen keresem a táskámban a telefont. Nahát, furi, egy kopasz sem került kísértésbe a maradék kétes gazdagságom elrablásával. A képer-

[8] Krakkó egyik kerülete

nyőn milliónyi nem fogadott hívás Tomasztól. Vissza kell hívnom, valahogy haza kell jutnom. A telefonon van térerő. Nézem a kezemet, a bőröm helyenként a vak patkány fogainak nyomát viseli, a francba! Lehet, hogy ez csak horzsolás. Hasonlóan a meztelen hátamon. De milyen csoda folytán nem érzem a hideget?

Mi nem fagyunk meg, gondolom ijedten, amikor meghallom Tomasz hangját a telefonban. Majdnem rögtön felveszi, eszénél van, várt, és aggódott. Mintha megszűnnék átlátszónak lenni.

Mi nem fagyunk meg, csak ez jár a fejemben ahelyett, hogy számolnék – csak hetvenkét órám maradt a mosdóban lezajlott jelenettől.

Kocsis Adrienn fordítása

Aleksandra Zielińska (1989) első regénye az Alicja esete (Przypadek Alicji), amelyért 2015-ben első könyvesként Joseph Conrad-díjra jelölték. Még két további könyve jelent meg: Bura i szał, és Kijanki i Kretowiska címen.

Aleksandra Zielińska: Przypadek Alicji, Wydawnictwo W.A.B., 2014

Krzysztof Varga

Sonnenberg (regényrészlet)

Gyönyörködtem hát a színekben, élvezettel szívtam magamba a húsok és a zöldségek illatát, loptam a napot, nem vettem semmi hasznát a piacon tett sétának, még süteményt sem ettem a cukrászdaként és pékségként működő bódéban, amelyet darazsak ostromoltak, a piac legszélére szorult büfé kínálatából sem választottam, ahol elég volt rápillantanom a rakott káposztára, a kolbászokra és arra a valamire, amit előttem ismeretlen okból „lasagnénak" tituláltak, és máris zsíros veríték ütött ki a homlokomon meg a nyakamon, dagadt a testem, zsírosodott a májam, fölment a vérnyomásom, összeszűkültek a koszorúereim, az előbb még mélyeket lélegeztem, most viszont lihegtem, alig kaptam levegőt, úgy éreztem, a végéhez közeledik az életem. Betértem még a piaci mosdóba, százhúsz forintért, aztán távoztam, elindultam Zugló belső utcái felé.

Szokásomhoz híven a Szugló utcán indultam el, mintha a retorika lendülete ragadna magával, aztán átvágtam a Róna utcán, amely gyerekkoromban még Patrice Hemery Lumumba, az agyonlőtt kongói elnök nevét viselte, ez akkoriban valamiféle belső erődfal volt, és a barbár északtól védett. A Nagy Lajos király útja volt a még hatalmasabb külső fal, megerősítve a vár két bástyájával, a Bosnyák térrel és az Örs vezér terével. Ott van a piros metró végállomása. Gyerekkoromban sosem mentem messzebbre a Bosnyák térnél vagy az Örs vezér terénél, ehhez tartottam magam hosszú éveken át, mert nem felejtettem el a történelmi leckét, tudtam, hogy könyörtelen és vérszomjas, vad törzsek élnek a falon túl, de az innenső oldalon mindig áltathatta magát azzal az ember, hogy messze vannak a rémségek. Igaz, néha dob- és trombitaszó hallatszott a távolból, meg valami hatalmas rémisztő robaj, de hiszünk abban, hogy a falak megvédenek. Hosszú évekkel ezelőtt, amikor itt laktam, senki sem gondolkodott azon, mi történik a kijelölt határon túl, mindenki biztonságos unalomban, gondosan elvégzett rituálékkal körülbástyázott álmos egyhangúságban próbálta eltölteni az életét, mert megvolt az ideje a munkának, a családi életnek, a pihenésnek és a tévézésnek, volt ideje a nyugdíjnak és a halálnak, minden előre látható, tehát jó volt, a heti lottósorsolás volt az egyetlen bizonytalanság, az egyetlen igazi kockázat. Aztán eljött az a világ, amely megtiltotta azt, hogy unatkozzunk, és akkor kezdődött a civilizáció hanyatlása.

A Szugló utcában mentem hát, néha, hogy erősebb legyen az élmény, megálltam valahol az Angol utca magasságában, és vártam, amíg el nem megy mellettem halk motorzúgással a nyikorgó nyolcvankettes csuklós

troli, aztán eljutottam a Róna utcába, átvágtam rajta, és diadallal bevonultam a gyerekkorom világába. De megesett, hogy különös szeszélyből a Fogarasi út felől mentem be a Róna utcába, a kerület e részét pedig Nagyzuglónak nevezik, ami persze szinte groteszkként hat. Nagyzugló, Birodalmi Zugló, Nagyhatalmi Zugló, Kozmikus Zugló! A hétköznapiság hatalmas királysága, a legigazibb Magyarország vagy legalábbis a legigazibb Budapest, távol a turistaközponttól, a káprázatos műemlékektől és a hivatalos magyarságtól, de legfőképpen talán a magyar boroktól és pálinkáktól mámoros külföldiekkel teli kocsmáktól, ahol a bográcsgulyás fölé hajolva csettintenek a vendégek, hallgatják a mélabús vagy éppen tüzes cigányzenét, attól függ, milyenhez van kedvük. Minden turistát ide kellene hozni – bár ezzel a közhelyek ingoványos talajára tévedek – Zuglóba, hogy megmutassuk nekik Nagyzuglót és a hosszúra nyújtott, vastag nudlira emlékeztető Róna utca házait, és azt mondjuk nekik: íme az igazi normális, hétköznapi, kis boltokkal teli, nyugdíjas Budapest, nézzétek, fényképezzétek, gyönyörködjetek benne, aztán menjetek vissza az országotokba, ahol euróval vagy angol fonttal, esetleg kínai jüannal vagy japán jennel fizetnek, és fennen hirdessétek mindenkinek e Zugló nagyságát, szépségét és banális egyediségét, mondjátok el mindenkinek, aki csak az utatokba akad, hogy van olyan ország a világon, ahol forintnak nevezett pénzzel fizetnek, és ennek igen nagy címletei vannak, mondjátok el, hogy vannak ott bámulatos műemlékek, nagyon jó éttermek, csodás fürdők, a nép barátságos, vidám, a nők nőiesek, a férfiak férfiasak, de ez az ország, vagy legalábbis a fővárosa, mert az nem egészen világos, hogy mi van ebben az országban a fővároson kívül, szóval a Zuglónak nevezett kerületben a legigazibb ez az ország, ahol még régi piros trolibuszok járnak.

Talán még a Thököly út túloldalán lévő Varsó utcába is el kellene vinni őket, hogy lássák Herminamezőt, Zugló legkiborítóbb részét. Sosem ismertem meg jobban ezt a városrészt, de ismerem egész rémisztő valójában a Varsó utcát, amely a fotóműteremmel és a vele szemben lévő temetkezési irodával kezdődik. Míg a temetkezési iroda ablakai mindig el voltak függönyözve, vagy talán tejüveg volt bennük, már nem emlékszem pontosan, a fotóműterem sápadtan csillogott, ragyogott. Természetesen az esküvői képek uralták a kirakatot, hisz ez másként nem is lehetett, az ifjú házasok pedig úgy néztek ki ezeken a kimódolt, mesterkélt kompozíciókon, mint a halottak. Tényleg több életet találtam az olyan emberek régi felvételein, akik már nem élnek, a fényképeiket pedig beadták felújításra, erre szakosodott a Varsó utcai fotóműterem, ezzel a specialitással dicsekedett. Ezek vagy háború előtti képek voltak, amelyektől mindig elérzékenyül az ember, vagy a régi kádári időkből valók, amelyek ugyanolyan könnyfacsaróan nosztalgikusak, mellettük pedig ott volt a felújított, kivilágított, színezett változat, amelynek élesebbek voltak a kontúrjai, és persze nem meglepő, hogy az eredetiek voltak természetesebbek. Még ha

ki is fakultak, töredeztek, így is hordoztak valamiféle igazságot azokról az időkről, amikor készültek, az emberek meg élőbbnek látszottak ezeken, pedig már rég halottak – ha van élet a halott emberekben, akkor az nem a filmek zombijaiban, nem a regények élőhalottaiban pislákol, hanem csakis a régi fényképeken maradt meg. A háború előtti esküvői képeken, de talán még azokon is, amelyek a háború alatt készültek – bár az igazi háború akkor még nem jutott el Budapestig, távoli esemény volt, Leningrád lakóinak talán fontos, de nekünk aligha – kényszerű mesterkéltséggel, szinte rémülten néztek az emberek az objektívbe, mintha felfogták volna a tett rettenetét, amelyre most szánták rá magukat. De ezek a képek hitelesek voltak a maguk mesterkéltségében, a merev pózok különös módon természetesnek hatottak, miközben a mai fényképeken művelt koedukált gimnasztika a kimódolt figuráival, melyeknek a felek szándékai szerint romantikát kellene sugározniuk, de valójában csakis komikus potenciállal rendelkeztek, kizárólag azt az igényt szolgálta, hogy emelkedetté tegye a banalitást. Hisz banális volt ezeknek az embereknek a kapcsolata, a szerelmük szomorú hétköznapiság, kényszerű rutin az esküvőjük és a fényképésznél tett látogatás. Azokon a régi fényképeken a nemes szépiában megörökített ifjú házasok mindig elég idősnek néztek ki, mereven, dülledt szemmel álltak, még diszkrét mosolyokat sem engedtek meg maguknak; az esküvő akkoriban, akárcsak a halál, túl komoly dolog volt ahhoz, hogy mosolyogjanak a kedvéért. A háború előtti esküvői képeken nem is annyira teltebbnek, mint inkább testesebbnek látszanak a nők a mai menyasszonyoknál, túl nagy volt rajtuk a ruha, de a mellüket a természet tette olyan duzzadttá, a csípőjük tényleg széles volt, a combjuk meg masszívabb, mint a férfiaké. Méltóságteljesen álltak vagy ültek egymás mellett a házastársak, csak néha néztek egymás szemébe, miközben az ifjú házasok mellettük olyan figurákban fonódtak össze, amelyek talán még a műkorcsolyabajnokoknak sem lehetnek könnyűek, vagy egymáshoz tapadva álltak, mint a sziámi ikrek, akik előtt a kezüket tördelik az orvosok, mert sehogy sem tudják szétválasztani az így összenőtt testvéreket.

De nem az esküvői képek késztettek általánosabb érvényű reflexióra, legyenek bármilyen kimódoltak is – hisz csak szomorúak vagy nevetségesek voltak, de semmi több. A ruhákból és a frizurákból ítélve hetven-nyolcvan éves felújított fényképek ösztönöztek arra, hogy elmerengjek az életemen. Egy fekete hajú lány fényképét néztem, amely akkor készült, amikor még senki sem sejtette, hogy egyszer majd digitális fényképezőgépekkel és telefonokkal készítünk fotókat, szovjet Zenit vagy Zorka géppel kapták le, olyan klisét használtak, amely előhívás után mindig fakónak és álmatagnak látszik, ennek köszönhetően – én legalábbis így jegyeztem meg – minden akkoriban készült képnek nyár végi színei vannak, a nap ilyenkor már halványabb lesz, és nem melegít annyira, enyhül a hőség, ellustul tőle az ember; a levelek még nem hullanak a fákról, de lassan és diszkréten

sárgulni kezdenek, ugyanakkor olyan érzése van az embernek, hogy ez az aura, ezek a színek már örökre ilyenek maradnak. Nem változnak ezek az autók, ezek a buszok és a Bosnyák téri piac sem változik, a Duna meg csak folyt és folyt, de valójában egy helyben állt. Természetesen így maradtak meg az emlékeimben azok a zuglói idők, a szovjet fényképezőgéppel megörökített fakuló nyár, a homok és a por színeiben, ugyanakkor örökzöldben, mert nem tudni, miért, de nem maradtak téli képek és csupasz fák sem a képeken, sem az emlékezetemben.

Néztem azt a tizenéves korban, alighanem a hetvenes években, az évtized végén vagy a nyolcvanas évek elején megörökített lányt, azon törtem a fejem, hogy nem keresztezték-e egymást az útjaink, nem mentünk-e el egymás mellett gyerekkorunkban e kerület utcáiban, nem jártunk-e ugyanabba az iskolába, nem ismertük-e egymást valamikor, sok évvel ezelőtt, nem töltöttük-e együtt az idő néhány szilánkját, töredékét. És végül, ami ilyenkor elkerülhetetlen, azon járt az eszem, hogyan folytatódott az élete, mindenekelőtt azt szerettem volna tudni, hogy ki adta be felújításra a képét. Ő maga, mert nosztalgikusan visszavágyik a fiatalságába? A szülei, akik talán elvesztették valamiképpen, és most így próbálják enyhíteni a hiányát? Mindenesetre úgy láttam, a fotóműterem természetes módon, tökéletesen, nem pedig paradox módon egészíti ki a temetkezési irodát, nemcsak azért, mert a fényképeken megörökített emberek egy része már távozott ebből a világból, a többiek pedig előbb vagy utóbb a túloldalon lévő iroda ügyfelei lesznek, hanem azért, mert itt még világosabban látszott az elkerülhetetlen elmúlás: egyáltalán nem örökítette meg az embereket az idők végezetéig a fényképezőgép kattanása. Ha megengedhetem magamnak ezt a kissé egzaltált megállapítást, a fényképezés valamiképpen ráébreszti a modelleket arra, hogy nyílegyenesen tartanak a semmi felé.

Aztán amikor elhagyta az ember a két egymást néző céget, és ment tovább a Varsó utcában a Gyarmat utca felé, olyan lakóházakhoz ért, amelyek úgy néztek ki, mint a nagyon régi laktanyák vagy börtönök. Megszürkült, a terhük alatt megsüllyedt idomtalan hosszú és rühes tömbök, mintha idült betegség pusztítaná őket. Az ablakaikat por lepte. És a Varsó utcát járva, amely alighanem az egyik legrondább utca Budapesten, arra gondoltam, hogy nem csak lakni nem akarnék Varsóban a világ minden kincséért sem, hanem még rövidebb időre sem mennék oda, amúgy is egyre nehezebben tudtam elhagyni Budapestet, talán csak Lisszabon kedvéért teszek kivételt, mert valami vonzott oda.

Ha eljutott az ember a Gyarmat utcába, onnan pedig kiért a Nagy Lajos király útjára, megint bekerült abba a nagy helyi zűrzavarba és lármába, ahol villamosok csörömpöltek, a tér egyik oldaláról az Örs vezér tere, a másikról meg a Kassai tér felé döngettek; de előtte még elkanyarodtak az Erzsébet királyné útján, és mentek a Mexikói út, a földalatti meg néhány villamos és trolibusz végállomása felé. Valahol ott, az Erzsébet királyné és a

Nagy Lajos király útja sarkán kapták el végre 1999 decemberében Ambrus Attilát; ő volt a mi legnagyobb rablónk Rózsa Sándor óta. Harminc bankot rabolt ki ez az Ambrus, és ő lett a kilencvenes évek népi hőse. De volt egy apró különbség köztük, Ambrus nem osztotta szét a szegények között a lopott pénzt, csak elverte kaszinókban, autószalonokban, elszórta csillogó biszbaszokra és külföldi kirándulásokra, de így is szerette a nép, drukkolt neki a gonosz állammal vívott, nemesnek beállított harcához, mert mindig is a magyar állam volt a magyarok legnagyobb ellensége. Ezen a téren csak akkor változott a helyzet, amikor megértette az állam, hogy meg kell nyernie magának a népet. Ekkor azt mondta a népnek, hogy ez a nép a legjobb a világon, és joga van arra, hogy büszke legyen magára: tehát ma már szerintem nem kapna akkora támogatást Ambrus, ha pedig még mindig szeretik a magyarok, annak az az oka, hogy még mindig utálják a kilencvenes évek magyar államát. Ambrus tizenhárom évet ült le, a szabadulása óta díszkerámiát készít, nem is rossz áron adja el az interneten, hisz ki ne akarna olyan vázát, amelyet a legnagyobb magyar rabló mintázott?

Elhagyta a villamos azt a kereszteződést, ahol Ambrus befejezte tolvajpályafutását és megkezdte börtönkarrierjét, ami végül nagy keramikusi karrierjéhez vezetett, és ment tovább a Mexikói út felé, és ott, a végállomáson már egész más volt a helyzet. Mert villamossal utazni az Erzsébet királyné útján nem más, mint ügyes átverés: ugyanolyan házakat hagyott maga mögött az ember, mint mindenhol Zuglóban, szokványos, biztonságos és nyugalmas volt a környezet, aztán egyszer csak elkanyarodott a hármas vagy a hatvankilences, és kígyómozgással siklott be a panelházak, a legtávolabbi külvárosokba induló buszok végállomásának förtelmébe, aztán megállt a vakvágányon, egy ocsmány bunker előtt, amely a földalatti végállomásánál emelkedett, a közelében pedig ijesztően tekeregtek a magasban az M3-as autósztráda felhajtóágai, akárcsak a Kacsóh Pongrácról, a János vitéz című daljáték szerzőjéről elnevezett szerpentin, a Hungária körút mellett pedig egy nagy bekerített üres tér éktelenkedett. És aligha hitte volna el olyasvalaki, aki idegen ebben a városban, hogy elég elmenni földalattival az első megállóig, és máris ott találja magát az ember a városi park kellős közepén.

Abban is különbözött Zugló a belvárostól és még inkább Budától, hogy itt szinte geometriai pontossággal kijelölhető szakaszonként találkozott az ember részegekkel. Egyáltalán nem voltak hajléktalanok – akikből persze van elég a városközpontban –, nem voltak festői klosárok, csak egyszerű helyi piások, akik úgy bukkantak fel tíz-tizenöt lépésenként, mintha más idők hírnökei lennének. A részegek lába elmerevedett, kétségbeesett elszántsággal, tántorogva próbáltak hazajutni vagy inkább betérni a boltba még egy üveg olcsó borért, időnként pedig megtorpantak, próbálták összeszedni a gondolataik szétszórt kockáit, és görcsösen összeszorították az ujjaikat, úgy próbáltak segíteni az élmények túlzott gazdagságától mámoros fejüknek. Nem voltak rosszul öltözöttek, szegények, normálisan,

olyan szokványosan öltöztek, hogy egyiküket sem tudnám leírni, csak a mozgásukat, a lépteiket, a gesztusaikat, idegességüket és tanácstalanságukat idézhetném fel, olyan zavarodottak voltak, mintha életükben először járnának Zuglóban, ugyanakkor határozottan nyomultak előre, bizonyítva ezzel azt, hogy nem ismeretlen számukra a terep. Megálltak néha, nagy figyelemmel néztek körül, nyilván eszükbe jutott valami, mint annak a férfinak, aki a Thököly úton közeledett, aztán hirtelen megtorpant az Amerikai út sarkán, a posta piros téglás műemlék épülete előtt, mintha eszébe villant volna, hogy nagyon fontos levelet kell feladnia vagy csomagot kell átvennie. A mögötte jövő nő hangtalanul, de leplezetlenül nevetett rajta, mert talán ismerte az illetőt, viccesnek találta, hogy Pista megint berúgott, mint a csöngős szamár, amikor pedig elment mellette, mondott valamit magában vagy talán neki is, de nem számított semmilyen válaszra, nem is vágyott erre.

Megesett, hogy olyan férfiakat is láttam, akik egyáltalán nem voltak maguknál, a járókelők pedig közönyösen mentek el mellettük. Ilyen figurák henteregtek az élelmiszerboltok előtt, a vizeletük és az üvegből kiömlött bor tócsájában, a tudatuk utolsó szikráitól vezérelve nyúltak a palackért, hogy még egyszer meghúzzák – pont úgy néztek ki, mint az elesett katonák a háborús fényképeken, összehúzták magukat, mintha haslövést kaptak volna, és a haláluk előtt még megpróbálnák visszatartani kiforduló belső szerveiket, vagy szétvetett lábbal és karral hevertek, mintha géppuskából leadott sorozattal kaszálták volna le őket, vagy hanyatt feküdtek, mintha célzott lövéssel terítette volna le őket egy mesterlövész. De éltek, bár azt várhatta volna az ember, hogy már visszafordíthatatlan az útjuk, a megváltó semmi és a feledés felé tartanak.

Az Újvidék tér környékén már nem voltak részegek, mert a főutcákban brillíroztak, talán azért kerülték el a mellékutcákat, mert azok messzebb vannak a boltoktól, ahol beszerezhetik a butéliát, ha elsősegélyre szorulnak. Rendíthetetlen nyugalom áradt szét ezekben a kis utcákban, csak a játszótéri gyerekek és a közeli általános iskolából kirajzó diákok kiabálása törte meg a csendet. Ebben az iskolában művészeti képzést is kaptak, népi és modern táncot is tanulhattak. Útközben régi autókat kerestem a tekintetemmel, mert igazából ezek maradtak meg leginkább az emlékezetemben életem első szakaszából: olyan autók, amilyenekkel akkoriban jártak, és ott álltak az utcákon, persze sokkal kevesebb volt belőlük, mint manapság, amikor ugyanolyan magától értetődő, hogy van az embernek autója, mint az, hogy mobiltelefont és számítógépet használ. Zuglóban mintha az lett volna az egyetlen jele az idő múlásának, hogy Opelekre, Suzukikra és Fordokra cserélték a Trabantokat, a Wartburgokat és a Škodákat.

Most a Két Szerecsenben – nem több mint tíz perc nyugodt séta a Gozsdu-udvartól – néma őrjöngési rohamot kaptam, és közben észrevettem, hogy a pincér, aki kecsesen táncol át az asztalok között, figyelmesen és éberen néz engem, pedig gyakori vendég vagyok itt, emlékeznie kellene rám, és tudhatná, hogy nem vagyok őrült. Egyébként az is lehet, hogy azért volt éber, mert aggódott, nem ment-e el az eszem egyik pillanatról a másikra; meg vagyok győződve arról, hogy ami a társadalomban élő őrültek együtthatóját illeti, Budapest az élmezőnybe tartozik Európában vagy talán az egész világon; könnyebb lököttet találni Budapesten, mint magyart New Yorkban. Budapest a hibbantak teljes katalógusát kínálja, kezdve azokkal a szerencsétlenekkel, akik a társadalmi ranglétra legalján vannak, kimosta az agyukat a műanyag flakonban árult legolcsóbb bor és a leggyalázatosabb pálinka, csak motyognak magukban a piások érthetetlen eszperantóján, de vannak politikai, főként nemzeti elmeháborodottak, akik tele vannak ragasztva és aggatva kis táblákkal, zászlókkal és jelszavakkal, mint a bazári karácsonyfák, aztán vannak még vallási-ökológiai és sámánisztikus zavarodottak, akik pogány forrásokból merítik tébolyult ihletüket, és végül vannak jól öltözött, kulturált, egyenesen disztingvált elmebetegek, akik méltóságteljesen mászkálnak a nagykörúton, az Andrássy úton vagy a Múzeum körúton, ott szédelegnek az antikváriumok és a Nemzeti Múzeum között.

Némelyiket már ismertem látásból, mint azt az aggódó, ugyanakkor boldog arcú férfit – mivel az őrülteknél harmonikus oximoronokba rendeződnek az ellentmondások, simán lehet valaki aggódó-boldog őrült –, aki ránézésre negyvenesnek tűnt, kék orkánkabátot, pulóvert viselt, a hőség ellenére zsávolynadrágban járt, nyilván kegyetlenül izzadt benne, és nehezen lépkedett, mint a Parancsnok kőszobra, nagy tenyereit leengedte, és mintha tanácstalanul himbálózott volna a karja, de ment tovább rendületlenül, egyenletes tempóban, egyszerűen ment szótlanul, dacolva mindennel. Csak ő tudta, miféle terv szerint járja a várost, nem akaszkodott rá senkire, nem mondott gyújtó hangú beszédeket, nem is ordítozott, csak ment némán, gépiesen. Láttam az Oktogonnál, a Váci utcában, az Astoriánál, a Nyugatinál, még a Keleti pályaudvarnál is kiszúrtam, épp valami meghatározhatatlan helyet bámult, vagy talán a szép jövőt látta, ő volt a bolygó pesti.

De sosem, egy pillanatig sem vágytam arra, hogy a várost járó félkegyelmű legyek, sosem éreztem szükségét annak, hogy átadjam magam a hiperérzékeny tébolynak, aminek az a vége, hogy az ember kiabál az utcán, furcsán öltözködik, eszelős mozdulatokat tesz, mint az a férfi, akit láttam párszor a metrón, finom mozdulatokkal rajzolt valamit a levegőbe, mintha a kínai tornában gyakorolná magát. Engem inkább a gyermekké válás vonzott, sokkal izgalmasabbnak találtam az ilyen kilátásokat: bebábozódni a múltba, aztán játékokat, építőkockákat, vasútmodelleket,

képeskönyveket, plüssállatokat gyűjteni, következetesen kiirtani a beszédemből az idegen és a nehéz szavakat, végül pedig már csak a legszükségesebb közleményekre korlátozni magam. Tudtam, honnan jön ez, és a világ minden kincséért sem akartam ezt beismerni magamnak.

A találkozásunk után, amelyet, mint mindig, példásan üres társalgással töltöttünk, hazakísértem Ágnest, nem tartott tovább tíz percnél a séta, a búcsú semmitmondó volt, meg sem csókoltam az arcát, Ágnes pedig elvonult azzal a tökéletes járásával, amit úgy szerettem tanulmányozni, eltűnt a Gozsdu-udvar színes pofájában, hogy nyomtalanul feloldódjon. Én meg hazamentem, ellenőriztem a nem gyilkoló patkányfogót – rémült kis állatka vergődött a kalitkában, apró fogacskáival próbálta átharapni a vékony fémrácsot. Bár elvileg undorodom a patkányoktól – akárcsak a galamboktól, a kígyóktól, a krokodiloktól, a csigáktól, a gilisztáktól, a hernyóktól és a piócáktól –, már első pillantásra szimpatikusnak találtam kis foglyomat. Annál is inkább, mert csak egy marék szotyival sikerült elkapni, korábban hidegen hagyta a kolbász meg a sajt is – vegetáriánus, sőt talán vegán patkányom lenne? És nem vemhes nőstény volt véletlenül? Akár ezt is gondolhatom róla, hisz úgy kezdődött a kalandom a betolakodóval, hogy gondosan kirágott lyukat fedeztem fel a kanapé hátsó részében, a patkány pedig odavonszolt egy halom megrágott újságot (ódivatú szokásomhoz híven a padlóra szórom a kiolvasott újságokat, gyászos halotti máglyát rakok a már nem friss hírekből és az elfelejtett vitákból), talán azzal a szándékkal, hogy fészket rakjon, és ott hozza a világra a kölykeit. És tudtam, hogy ha tényleg nőstény, és ügyesen kikerüli a csapdákat, aztán pedig megkölykezik a kanapéban, akkor már sosem rakom ki őket, föl kell nevelnem a förtelmes utódokat, és nézhetem, ahogy bűzös patkánytenyészetté válik a lakásom.

De mikor megnéztem a rágcsálót, csak szimpátia és együttérzés volt bennem, mert néha én is úgy éreztem magam, mint a nem rögtön ölő csapdába került patkány. Szinte elérzékenyültem az állatkától, bár igazából magamtól érzékenyültem el, mert a patkány bizonyos értelemben az egóm, magányos és sérült énem kisugárzása volt, hisz nincs mellettem Ágnes, sem más nő, akivel együtt tölthetném az éjszakákat, elaludnánk és felébrednénk, együtt reggeliznénk és olvasnánk az ágyban, mintha én próbáltam volna lyukat rágni a kanapéba, fészket rakni benne, és világra hozni a fantomutódokat. Olyan voltam, mint egy zsákmányul ejtett állat, csakhogy az én nem rögtön ölő csapdámban volt két és fél szoba, konyha és fürdőszoba.

Fölvettem a kalitkát, a kis állat ekkor hatalmas pánikba esett, még gyorsabban vergődött a cellájában, csitítani kezdtem hát, meg akartam nyugtatni, mintha kutyához vagy gyerekhez beszélnék: „Ne félj, minden rendben lesz, nem bántalak, hamarosan szabadon engedlek, na ne félj, szépen kérlek”, és arra gondoltam, ha biztos lehetnék abban, hogy meg-

szelídíthető ez a teremtmény, háziasítható, mint egy kutya, akkor maradhatna nálam, hagynám élni, még egy nyugodt kis zugot is kialakítanék neki a lomtárnak használt legkisebb szobában, etetném, kényeztetném, beszélgetnék vele, jobban mondva monologizálnék neki, talán még valami zenét is nyomnék, vagy könyveket olvasnék föl neki. De a legkisebb garancia sem volt arra, hogy civilizálódik a patkány, nem rág több lyukat a bútorokba, vagy nem hoz ide társakat, hogy olyan patkánytelepet alapítson a lakásomban, amit sosem tudok kifüstölni. Persze lennie kell mellettem egy élőlénynek, embernek, állatnak, valakinek, aki jóindulatú, megoszthatom vele az életemet, de nem feltétlenül patkányra gondoltam.

Kimentem a házból, és elindultam a Tabán felé, hogy ott engedjem szabadon az áldozatomat, távol az otthonomtól, nehogy eszébe jusson visszajönni, és más házaktól is távol, hogy ne bántsa senki, ne mérgezzék meg, vagy ne kapják el egy igazi gyilkos patkányfogóval, mert most felelősnek éreztem magam ezért a kis teremtményért. Eljutottam a sötétben egy gyér fűvel benőtt helyre, ahol egykor a Kereszt tér volt, de eltűnt, amikor a harmincas években az egész kerületet lerombolták, a düledező házak, kocsmák és az olcsó élvezeteket kínáló műintézmények mocskot, kórságot és nyomort terjesztő dzsumbuját séták és szabadtéri koncertek vonzó helyévé alakították át, kitörölve az emlékiratok könyvéből azoknak az embereknek a történetét, akik itt éltek – semmi nyoma, teljes megsemmisülés, mintha ez az egész városka elpárolgott volna, még az alapokat sem hagyta maga után.

Ha a Naphegyről lefelé jövet a parkon át vezető utat választottam, gyakran képzeltem el ezt a helyet, a régi Tabánt ábrázoló képek voltak a szemem előtt, mert ilyeneket nézegettem néha nosztalgikus pillanataimban. Ezek a már nem létező, keskeny, meredek kis utcák, a nyomorúságos, rozoga házak megtévesztésig hasonlítottak egy expresszionista némafilm díszleteire, de volt bennük valami meseszerű, biztonságos meghittség is, amit nyilván csak fényképeken lehetett megteremteni, a legtöbbön nem is voltak emberek, vagy ha mégis, akkor is csak egy-egy alak látszott, aki itt lakott akkoriban ebben a faluban, a város közepén, közvetlenül a Várhegy mellett, közel a Dunához és a folyó túloldalán lévő pesti nagyvilághoz, ugyanakkor mintha mégsem lett volna semmi köze ehhez a világhoz.

Voltak téli és nyári fényképek, megtévesztően idilliek, hósapkák a gázlámpák derengő fényében vagy vakító napsütésben ragyogó házikók, melyek a tiszta tündöklést idézték fel, amilyet az impresszionisták képeiről ismerünk. Egyébként van is egy festő az egyik képen, ott ül magában egy kisszéken, hatalmas szalmakalapban, világos ingben, az omladozó falnak támaszkodva, a térdén tartott vásznat nézi, vagy talán nem is vásznat, mert nem látni vakkeretet, inkább nagy kartonpapír lehet az. Nyilván meleg van, sőt forróság, mert sarkig tártak minden kis ablakot a roskatag kis házakban, amelyeket mintha puha agyagból tapasztottak volna, az egyik

ablakon pedig majdnem kiesik a szellőzni kitett dunyha. Szép nyugodt nyár a húszas évek végén vagy a harmincas évek legelején, nem sokkal azelőtt, hogy lerombolták az egész kerületet. Gyakran van olyan érzésem, hogy akkoriban világosabb, tisztább volt a fény, és itt most nem arra gondolok, hogy most szennyezett a levegő, hanem az akkori fénysugarak sajátosságára, pontosan olyan volt, mint az a különleges áttetszőség, amit tisztán láthatunk az impresszionisták képein.

Természetesen azért tekintek ilyen szentimentálisan a nem létező Tabánra, mert általában hajlamos vagyok olyan időkbe vágyakozni, amikor még nem voltam a világon, abba a budapesti életbe, ami akkor zajlott, amikor nemcsak hogy nem léteztem, de még a tervekben sem szerepeltem, apám még kisfiú volt, anyám pedig még kislány sem. Abból is fakadhat ez a vágyakozás, hogy a fekvése és az épületei miatt Zugló és a Naphegy is ilyesfajta, a múltat emelkedetté tevő mágikus gondolkodásra késztet. Gondolom, ha békásmegyeri panelban laknék, akkor alighanem csak a hetvenes évekre irányulna a nosztalgiám, a legkevésbé sem izgatna a lerombolt Tabán, akárcsak a fény tisztasága, áttetszősége, de még az alakja sem, mert úgy gondolom, hogy a háború előtti Tabán fénye egész más alakot öltött, mint ez a mai, amelynek egyetlen feladata az, hogy bebugyolálja a tabáni fákat.

Amikor a régi kerület egyetlen megmaradt emléke, a kőkereszt alatt találtam magam, a fűre helyeztem a kalitkát, kinyitottam az ajtaját, és finoman megkocogtattam a rácsot, hogy kitessékeljem a patkányt, mert eleinte nem készült szökésre. De mihelyt rájött, hogy nem mészárlás, hanem szabadulás vár rá, gyorsan kitipegett a kalitkából, éberen pillantott körbe, aztán egyszer csak kilőtt, mint egy parányi bolida, és hihetetlen elszántsággal kapkodta rövidke lábait, a következő pillanatban már el is tűnt a fűben. Én pedig körülnéztem, nem látja-e valaki, aztán letettem a kalitkát a kereszt mellé, mert már nem akartam hazavinni, és visszamentem a Naphegyre, de éreztem, hogy magányosabb vagyok, mint egy órával azelőtt voltam.

Pálfalvi Lajos fordítása

Krzysztof Varga (1968) félig magyar varsói író. Magyarországi élményeiről szóló trilógiája mellett több regénye is megjelent magyarul. A részlet a legújabb regényéből való, amely 2018 áprilisában jelenik meg Lengyelországban. Bár a Mangalicacsárdás egyik fejezetében beszámol egy kudarcról, amelyből azt a tanulságot vonja le, hogy nem tud Budapesten játszódó regényt írni, mégis született ilyen mű.

Krzysztof Varga: Sonnenberg, Wydawnictwo Czarne, megjelenés előtt

Ryszard Legutko

Esszé a lengyel lélekről

(részlet)

A megszakított folytonosság

Az a Lengyelország, amelyet ismerek, ahol születésemtől fogva élek, a megszakított folytonosság országa. Új teremtményként jött létre, amelyet úgy építettek, hogy tudatosan szembeszegültek mindazzal, ami ez az ország volt évszázadokon át. Az újdonsága nem fokozatosan, a társadalmi struktúrákat, az erkölcsöket, az intézményeket és az emberi elméket átalakító, sok szálon futó bonyolult folyamatban bontakozott ki. A mai Lengyelország lényegét tekintve új, mintha új csírából fejlesztették volna ki, amelyet nem ismertek a korábbi nemzedékek az elmúlt századokban. A II. világháború kitörésével kezdődött a durva szakítás, amelyet aztán a kommunizmus bevezetése teljesített ki. E pillanattól kezdve olyan társadalommal van dolgunk, amilyet korábban nem ismertünk. A gondolkodásmód, az egyéni és a közösségi tudat alakulása, az érzékelhető kötődések, a műveltség és a nevelés tekintetében több minden köti ezt a III. Köztársaságnak nevezett mai, nem kommunista Lengyelországot a Lengyel Népköztársasághoz, mint a háború előtti II. Köztársasághoz. Nagyobb történelmi távlatból nézve tehát viszonylag új az a társadalom, amelyben élek, az elmúlt hetven év történetében gyökerezik, alig kötődik mindahhoz. ami megelőzi ezt a korszakot. Nem azért vesztették el a hatásukat a korábbi események, mert régebben történtek, hanem azért, mert olyan világban mentek végbe, amely már nem létezik számunkra, nem tudunk kiigazodni benne.

Nem írták le jól, nem is határozták meg tágabb értelemben véve a folytonossághiány tapasztalatát. A kommunisták, akiket joggal tartanak fő bűnösöknek, a tolakodó ideológiájukkal leplezték mindezt, mely szerint a Lengyel Népköztársaság hosszú történelmi folyamat eredménye. Ez még I. Mieszko korában kezdődött, hisz a király olyan határok között kezdte építeni a lengyel államot, amelyeket végül Jaltában foglaltak szerződésbe. Gyakran nevették ki ezt az ideológiát, de így is megtette a magáét. Bár a gúny elriasztotta bizonyos megnyilvánulásait, magát az ideológiát nem pusztította el. A kommunizmussal harcoló ellenzékiek pedig a ránk kényszerített rendszerrel küszködtek, nem bocsátkoztak az identitásról szóló hosszas fejtegetésekbe. A posztkommunista Lengyelországban viszont főként az aktuális problémák foglalnak le minket, az időben távolabbi perspektívát pedig elzárja a kollektív emlékezetvesztés ereje és az amnéziát megalapozó új ideológia.

A lengyeleknek ma komoly problémáik vannak az identitásukkal, mert nem tudják, valójában mi az ő világuk, mi alakította őket, mit ismernek el és mit ítélnek el, milyen lehetőségeik vannak a mai világban, hol a helyük, mi a szerepük, a múlt milyen hagyományaiból merítsenek, milyen kihívásokkal kell szembenézniük a jövőben. A lengyelek hetven éve szinte kizárólag tárgyai, és csak igen kis mértékben alanyai a történelemnek. Hetven éve nem aszerint határozzák meg magukat, hogy kik is ők valójában, hanem azt akarják tudni, hogy kivé kell válniuk, gondolkodás nélkül elfogadva azt, hogy szabadulniuk kell a múlt terhétől, mert csak úgy érhetnek célba a jövőben. Hetven éve várjuk epekedve az újjászületést, hogy másképp élhessünk, ne úgy, mint mostanáig, megszabaduljunk végre a régi traumáktól, komplexusoktól és gyengeségektől. A radikális újrakezdés gondolata nemcsak újra meg újra felbukkanó intellektuális fantazmagória, nem is retorikai konstrukció, hanem a mai Lengyelország alapvető tapasztalatát tükrözi. Olyan országban élünk, amely az elmúlt évtizedekben folyamatos átalakulásnak, kényszerű civilizációs reorientációknak, forradalmaknak, átszervezéseknek, transzformációknak, normalizációknak volt kitéve.

Ha egy lengyelt megkérnénk arra, hogy határozza meg Lengyelország helyét és szerepét a világban, akkor – életkorától és műveltségi szintjétől függetlenül – minden bizonnyal azt mondaná, hogy utol kell érnünk a világot, amely száguld előre, mi meg elmaradottak és provinciálisak vagyunk, átalakított minket a kommunizmus és a bolsevizmus vírusa, a legalapvetőbb problémánk a lengyel megalománia és hőzöngés, a lengyel gyötrelmek legmélyebb oka az anarchia és a liberum veto, az érett nyugati demokráciákban egész másképp mennek a dolgok, mint nálunk, nem érjük el azt a szintet, hiába erőlködünk annyira, nem sikerül stb. Valaha csak egy kis csoport hirdetett ilyen nézeteket, ma így vélekedik a legtöbb lengyel önmagáról. E pillanatban nem az ilyen vélemények tárgyszerű igazsága a lényeg, hanem az, hogy azt mutatják, a lengyeleknek szilárd meggyőződésük van arról, hogy kik voltak, és kivé kell válniuk. Ugyanakkor nincs semmiféle pozitív elképzelésük arról, hogy kik ők most, ebben a pillanatban, mit kell tennie a nemzetnek, mit kell tenniük személy szerint nekik ahhoz, hogy gazdagíthassák Európa és a világ közös javait. A lengyelek állandóan a helyüket keresik, behozzák a lemaradást, csatlakoznak másokhoz ahelyett, hogy saját terveik szerint alakítanák a mai világot aszerint, hogy mit tartanak helyesnek. Úgy gondolják, ezt a feladatot csak a jövőben teljesítik, amikor majd készen állnak erre, végre teljesítik a feltételeket ahhoz, hogy teljes jogú cselekvő alanyokká válhassanak.

Lengyel történetek

A megszakított folytonosságnak megvannak a maga szimbolikus történetei. Sok ilyen egyéni és kollektív történet van, és szinte mindenkinek van valamiféle saját változata, aki elég sokáig élt ehhez a kommunista Lengyelországban. Hármat választottam ki a sok lehetséges közül, ezt a választást a saját tapasztalataim indokolják.

Az egyik legdrámaibb történet minden bizonnyal Lwówról, a varázslatos lengyel városról szól, melyet szövetségeseink döntése értelmében elvettek tőlünk, majd hamarosan el is pusztították, nem feltétlenül e szó metaforikus értelmében véve. Az új tulajdonosok kezében gyorsan elvesztette arculatát Lwów, ez a kereskedő-, hivatalnoki és egyetemi város. Elűzték, kitelepítették vagy kiirtották az igazi lakóit, a kereskedőket, a hivatalnokokat és az egyetemi embereket. Sehonnai népség nyomult be a szép palotákba, házakba, birtokokra, templomokba, amely nem is volt tudatában annak, hogy mit vesz át, és milyen kötelezettségeket kellene vállalnia e javakért cserébe. És így veszett oda a lengyel tapasztalat több évszázados darabja, így tűntek el vele együtt emberek, épületek, műalkotások, tárgyak, amelyekbe beleíródott az örökség és az emlékezet. Ami pedig megmaradt az egykori tulajdonosoktól, az szürkült, pusztult, omladozott. Sűrű bozótos burjánzott a parkokban, szétrombolták a temetőket, elhalványultak az emlékek, közönyös lett az emberi emlékezet.

Nem létezett már ez a lwówi világ, nagy foghíjat hagyva maga után a történelem és a nemzeti identitás lengyel felfogásában. Nem csak magától ment végbe Lwów szétesésének és elszakításának folyamata. Érzékelhető volt a rombolás tudatos szándéka, melyet a neheztelés és a gyűlölet motivált. Lwów új lakói pusztították a várost, mert nem fogtak fel semmit az értékéből, nem ápolták szerető odaadással az örökségét, nem tekintették kötelességüknek a folytonosság fenntartását. Még éreztek is némi gonosz, alantas kárörömöt, amikor eltüntették az úri Lengyelország nyomait, megerősítve ezzel a hatalmukat. Ezért minden lwówi látogatás arra figyelmeztet, hogy nem elsősorban személytelen ítéletek miatt szűnt meg létezni a régi város, hanem teljesen tudatosan pusztították el.

Mindig lehangolóak a lengyelek lwówi utazásai, bár biztos nagyon egyéni módon élik át ezt. Nekem sem voltak örömteliek ezek az utazások, amelyekre elég későn, már a Szovjetunió szétesése után szántam rá magam. Érzékileg fogtam fel azt, amit gondolati úton már korábban is beláttam, nevezetesen azt, hogy a kommunista forradalom lényegében sikerrel járt, mert olyan sok mindent vett el a lengyelektől, hogy nem tudták rekonstruálni a forradalom előtti időszak szellemi, társadalmi és lelki javait. Mert bár Lwów egyszeri és megismételhetetlen volt, sokkal több helyet semmisítettek meg hasonlóképpen, nemcsak a keleti végeken, hanem másutt is. Nem lenne könnyű összeszámolni azokat a kisebb-na-

gyobb városokat, házakat, birtokokat, családi és közösségi vagyonokat, melyeket felszámoltak, elraboltak, leromboltak vagy elcsatoltak. A lengyelek ilyen értelemben nem építették újjá a hazájukat 1945 után, mint más nemzetek, amelyek szintén megszenvedték a háborút. Mi inkább új Lengyelországot építettünk, mert a régi már nem volt olyan állapotban, hogy újjáépíthettük volna.

Még valamire ráébresztettek a lwówi utak. E város sorsa alighanem a háború utáni Lengyelország történetét jelképezi mélyebb értelemben véve, vagy legalábbis egy jelentős részét. Lehet, hogy Lwówhoz hasonlóan Lengyelország is sehonnai népség kezébe került, amely úgy vette birtokba az országot, hogy nem volt tisztában az értékével. A kommunista Lengyelország megértésének kulcsa alighanem egy idegen csoport képe, amely nagy területet kerít hatalmába, és megvetéssel tekint mindarra, amit ott talált, nem érti az ország lelkületét, nem érez semmiféle tiszteletet az eredményei és az öröksége iránt, gyakran ellenségesen lép fel az úri Lengyelországgal szemben, és örömmel pusztítja azt, ami maradt belőle. Azt a célt tűzte ki ez a csoport, hogy eltünteti az emlékezetből Lengyelország minden korábbi képét, ahogy a Lwówot birtokba vevő csoport is arra törekedett, hogy kitörölje az emlékezetből a szép lengyel Lwów képét, a szokásait és a legendáját. Az ország sorsának ilyen metaforája nyilván nem illik mindenre, ami csak történt nálunk, de nem kis területen tekinthetjük adekvátnak. A II. világháború után elszürkült, megcsúnyult ez a szép ország, nyomasztó vidékké változott. Bizonyos szempontból és bizonyos ideig egész Lengyelország osztozott Lwów sorsában, bár megkímélték a legrosszabbtól, ami történt ezzel a várossal.

A lengyel sorsot jelképező másik elbeszélés Varsó története. A németek lerombolták a gyönyörű háború előtti várost, amelynek szintén volt saját legendája, ugyanolyan színes, mint a lwówi legenda, aztán a kommunisták végezték be a pusztítást. A háborús Varsó története olyan hősiességről szól, amely mindig csodálatot kelt, függetlenül attól, hogy milyen ellentmondásos a varsói felkelés értékelése, volt-e értelme kirobbantani. Amikor a varsóiak 1939 szeptemberében védték magukat, 1944-ben pedig harcoltak, mindkét esetben magukra vállalták a felelősséget az ország sorsáért. Ez a derék varsóiakról alkotott kép minden történelmi vihart túlélt, az 1939. szeptemberi hadviselést és a felkelés ellen indított nagy keresztes hadjáratot is, melyet a kommunizmus korában folytattak időről időre. Alighanem ez a háborús erőfeszítés él a legelevenebben az emlékezetünkben a lengyel területekhez köthető minden haditett közül. Nagy árat fizettek a hősiességükért a varsóiak: lerombolták a várost, teljesen átalakították a társadalom összetételét, és mintha ez még nem lett volna elég, a kommunista időkben építészeti kísérleteknek vetették alá. Varsó szerencsétlen város – valaha szép volt, de kegyetlenül megbüntették a hősiességéért a németek és részben a kommunisták is, és végül hihetetlenül

elcsúfította az új kommunista hatalom, amely szocreál és kommunista förmedvényeket emelt a XIX–XX. századi épületek helyén. Varsó nem kapta vissza régi szépségét, ugyanakkor sosem tudta teljesen levakarni magáról azt a csúfságot, amivel a kommunisták mocskolták be.

A magamfajta krakkóiak számára Varsóba utazni mindig azt jelentette, más Lengyelországba menni. Nem volt semmiféle családi kapcsolatom ezzel a várossal, pedig attól talán melegebb érzelmekkel töltött volna el, és valahányszor Varsóban jártam, ennek mindig valami hivatalos, szolgálati oka volt, tehát hiányzott belőle minden bensőségesség. Rossz hatással volt rám a város, szomorúan rikítónak találtam a csúfságát. Nem voltam egyedül ezzel az érzéssel. Varsó jellege túlélte a rendszer bukását, bár magának a városnak megvolt a maga belső dinamikája. Jól illett hát előbb a párt szocialista világába, később pedig a modern kapitalizmusba is. Sok szempontból vonzó város volt és maradt is, bár nem vesztette el hibriditását és mesterkéltségét, s mindenekelőtt nem szabadult meg az eredendő bűnétől, a szocreál alapító aktustól. Ezért Varsó szép helyei, márpedig nem kevés ilyen hely van, mintha inkább a város kiegészítői, véletlenül megmaradt elemei, egy rejtélyes előtörténet nyomai lennének, nem tartoznának a lényegéhez. Ezért az új Varsónak nincs esztétikai arculata, szimbolikus képe, amely alapján azonosíthatnánk, eszünkbe juttatná, ahogy egykor megvolt a maga szimbolikus arculata a régi Varsónak, és bizonyos fokig – vesztére – a kommunista újjáépítés idején is volt ilyen.

Amikor tehát azt állítom, hogy Varsó sorsa az elmúlt évtizedek lengyel sorsának kulcsa, akkor minden fentebb említett jellemzőjére gondolok. Varsóhoz hasonlóan Lengyelország is kitűnt hősiességével, Varsóhoz hasonlóan Lengyelországot is bemocskolták a kommunisták, és nehéz megszabadulni ettől a csúfságtól. És végül Varsóhoz hasonlóan Lengyelország is hibrid volt ennek minden jó és rossz oldalával együtt. Nyilván e hibriditással magyarázható az, hogy a kommunista időkben Lengyelország volt a legelviselhetőbb a szovjet blokk országai közül. Akárcsak Varsó, napjainkban Lengyelország a nagy kapitalista siker országa, ha azt értjük ezen a kitételen, hogy megmutatkozott a vállalkozó szellem, kifejlődött a gazdagodás képessége. De vannak rossz oldalai is a hibriditásnak. Bár vonzó hely Lengyelország, és vannak objektív jelei annak, hogy boldogul, Varsóhoz hasonlóan még mindig művi úton létrejött országnak tűnik, mintha látszatvilágban élne, nem lenne karakterisztikus identitása, arculata, az idegenek számára is felismerhető jellegzetessége, nem lennének olyan vonásai, amelyek alapján felismerhető lenne más európai nemzetek között, nem lenne tudatában annak, hogy micsoda, milyen értékei vannak, milyen szerepet kell betöltenie. Lengyelország minden promóciós és propagandaakcióban alapvető problémákkal küszködik, amikor meg kell mutatnia az önmagáról alkotott képét: itt minden jól működik, csak éppen nincs semmi eredeti, amit bemutathatnánk.

A lengyel sorsot jelképező harmadik elbeszélés a krakkói történet. Ezt ismerem a legjobban, mert része az életemnek. A folytonosság hiányáról szerzett első tapasztalatom igen régi, egészen a gyerekkoromig nyúlik vissza, és a legszembetűnőbb, legmegrázóbb jele Nowa Huta volt. Az abszurd módon túlméretezett kombinát körül található mezőgazdasági területeken épült városrész mindig arra emlékeztetett engem mint Krakkóban született és nevelkedett lakost, hogy ez gyökértelen emberek gyülevész hada, itt nincs semmiféle kialakult szokásrend. Az akkori krakkóiak többsége egyetértett ezzel. A háború előtti Krakkó peremén éltem a családommal az ötvenes-hatvanas években. De nem helyi polgári családból származtam. Anyám a Lwówi vajdaságban született és nevelkedett, olyan környezetben, amelynek nem voltak értelmiségi hagyományai. Postán dolgozott Samborban. Ott ismerte meg apámat, aki ebben a városban töltötte a katonai szolgálatát, és játszott a helyi futballcsapatban. Ugyanakkor a család erősen kötődött érzelmileg a II. Köztársasághoz, minek következtében vita nélkül elfogadtuk a Nowa Hutáról mint a kommunisták ideológiai döntésével létrehozott társadalomról alkotott rossz véleményt. Az más világ volt történeti és kulturális értelemben véve. Nem járt az ember Nowa Hutába, legföljebb fényes nappal, és sötétedés előtt haza kellett jönni, mert később már veszélyes volt; Nowa Huta-i panelházban lakni pedig deklasszálódásnak számított, akárcsak az ottani iskolákba vagy intézetekbe járni. Mi, krakkóiak – még a magamfajta első generációsak, még a családom is, amely még csak törekedett az értelmiségi szint elérésére – a jó erkölcsök, a történelmi emlékezet, az értelmiségi tudat, a jó modor, a polgári erények és a családi tapasztalatokban gyökerező antikommunizmus hordozóinak tekintettük magunkat. Mi voltunk az élő kollektív tapasztalat, ők meg ott Nowa Hutában kaotikus társadalmat alkottak, amelyet szétzilált a történelem, a politika és az ideológia.

Akkor még nem értettem, hogy a lengyel társadalom nem jelentéktelen része közelebb állt ehhez a Nowa Huta-i képhez, amely a képzeletünkben élt, mint ahhoz, amit magunkról képzeltünk akkoriban. Hisz a lengyel történelem az esetek elsöprő többségében olyan egyének és csoportok története, amelyek teljesen új helyre, új rendszerbe, új gazdaságba és új szokásrendbe kerültek a háború után. Maga Nowa Huta pedig egy mindenki előtt észrevétlenül maradt pillanatban összeolvadt Krakkóval, és nem csak azért, mert beépítették a régi és az új városrészt elválasztó területet. Ez a keveredés emberi szinten ment végbe, mert ezek a társadalmak keveredtek egymással, ahogy nyilván el is tervezték azok, akik Nowa Huta felépítését kezdeményezték, bár nem feltétlenül tudták előre, milyen következményekkel jár ez. Ne feledjük, hogy a Nowa Huta-i társadalom aktívan tiltakozott a kommunista ateista átnevelés ellen, a Lenin Kombinát munkásai pedig olyan mozgalmat indítottak Kis-Lengyelországban, amelyből később megszületett a Szolidaritás regionális szervezete.

De a krakkói történet folytatódik, egyre inkább misztifikált formában. Mint annak idején, gyerekkoromban, Krakkó még mindig hisz a kivételességében, nemes polgárságában, a történelembe való begyökerezettségében. Pedig ez a kép már rég nem felel meg a valóságnak, nem nagyon emelkednek ki a krakkóiak más városi társadalmak közül. Hatalmas lakótelepekkel vették körül Krakkó régi szép városközpontját, amelyek nem különböztethetők meg Nowa Hutától sem esztétikailag, sem társadalmilag. Nem köztes állapot kialakulásával ért véget a régi Krakkó és Nowa Huta egybeolvadása. Elég egységes társadalom jött létre: nem igazán polgári, nem igazán munkás, nem nagyvárosi, nem is kisvárosi, nem konzervatív, nem is haladó. A krakkói társadalom híven tükrözi egész Lengyelország hangulatait és szokásait, és egy adott pillanattól fogva már a kommunista időkben is tükrözte ezeket. Krakkó tehát abban a meggyőződésben él, hogy olyan, mint a háború előtt, mondhatni, antinowahutai, pedig valójában a beállítottságát, a nézeteit és a szokásait tekintve egyértelműen háború utáni és posztnowahutai. Míg Varsó tartós egység nélküli mesterséges hibrid, a krakkói társadalom abban a fiktív meggyőződésben él, hogy itt van ilyen tartós egység, mert – és ez az egyetlen érv – mindig is volt.

Krakkó sorsa is illusztrálja részben Lengyelország sorsát. Amikor Lengyelországot valóban a Krakkót körülvevő Nowa Hutához lehetett hasonlítani, a város a kulturális folytonosságot őrző enklávé szimbóluma volt. De ez az egybevetés már nem aktuális, bár fennmaradt a hely kivételességét hirdető legenda, átalakult olyan fikcióvá, amelyhez már hozzászoktak a lengyelek. A krakkóiakhoz hasonlóan hozzászoktak hát ahhoz a meggyőződéshez, hogy bennük él a történelem, pedig már rég kómába esett, és innen talán már nincs is visszaút. A krakkóiakhoz hasonlóan hozzászoktak ahhoz a felfogáshoz, hogy egy-egy különösen szép hely teremti az arculatukat, amely őrzi a régi dicsőség emlékét, ugyanakkor nem veszik észre a jellegtelenné vált hatalmas területeket, ahol nincs semmi báj, elszakadtak az élő múlttól, a hevenyészett jelenidejűség hatja át őket. A krakkóiakhoz hasonlóan abban a hiszemben élnek, hogy ők hozták létre a rafinált és civilizált konzervativizmus mentsvárát – ezt hol büszkén, hol pedig epés, lázadó gúnnyal konstatálják –, pedig valójában ideiglenességben nevelkedtek, ilyen szellemben élnek, a tágabb időbeli perspektíva állítólagos megértése pedig pusztán kevéssé hiteles póz. A varsói történet azt illusztrálja, hogy kik ma valójában a lengyelek, a krakkói történet pedig a lengyel önámításról szól.

Pálfalvi Lajos fordítása

Ryszard Legutko (1949) filozófus, politikus és publicista, a Jagelló Egyetem professzora, 2009 óta az Európai Parlament képviselője. Platón po-

litikai filozófiájából, a demokrácia kritikájából doktorált, Platón több művét is újrafordította. Fő műve a Szókratész. Az igaz ember filozófiája (2013) című terjedelmes monográfia. Magyarul megjelent kötetei: A demokrácia csúfsága (2005), A közönséges ember diadala (2018). Az e számban olvasható részlet a legnépszerűbb könyvéből való.

Ryszard Legutko: Esej o duszy polskiej z posłowiem A. D. 2012. Zysk i S-ka, 2012

Agnieszka Kołakowska

Hogyan együnk? Néhány egyszerű módszer
(Illetve: mit együnk? Néhány javaslat)

Mindenekelőtt gyorsan tisztázom, hogy a címet: „Hogyan együnk? Néhány egyszerű módszer" sajnos nem én találtam ki, hanem J. L. Austin brit nyelvfilozófus, a huszadik századi brit filozófia egyik legnagyobb alkotójának írásából loptam el, alakítottam át és fordítottam le. Austin szellemes, jó stílusú, mulatságos, ráadásul – hiába vélekednek egyesek megvetően a nyelvfilozófiáról, mondván: rosszul teszi, hogy csak a terméketlen nyelvanalízissel foglalkozik, és nem tesz hozzá semmit a filozófiához – fontos és filozófiai szempontból érdekes esszéit, többek között a *How to talk? Some simple ways* (Hogyan beszéljünk? Néhány egyszerű módszer) című munkáját a kötelező olvasmányok közé kellene sorolni minden bölcsészettudományi területen, a közoktatásban és az egyetemeken is.

Austin a nyelv elemzésével közelítette meg a különféle filozófiai problémákat és felvetéseket. Rendszerezte a gondolatokat; úgy is mondhatnánk, hogy megtisztította a terepet. Nemcsak azt mutatta meg, hogyan beszéljünk, hanem azt is, hogyan írjunk és hogyan gondolkodjunk. Hasonló céllal rögzítem a főzésre és evésre vonatkozó megjegyzéseket.

Nevezhetjük őket a konzervatív liberális – vagyis az egyszerű, gyakorlatias, szélsőségektől mentes, bonyolult ideológiával nem terhelt, józan ésszel vezetett konyháról tett észrevételeknek. (A balos liberális konyhát – amelyet talán éppen a definícióból adódóan bonyolult ideológia terhel – a tofu, a vegán szusi, a gluténmentes pizza, a fair trade kávé és a fenntartható fejlődés elvei alapján termelt, organikus zöldség jellemzi. Biztos, hogy a balos liberális szakácsok halmaza nem teljesen esik egybe a vegánok és a biciklisták halmazával, de alapos a gyanú, hogy nagymértékben fedik egymást – legalábbis ha a vegánokról van szó, mert biciklivel nagyon különböző emberek járnak.) Tisztítja a gondolkodást, ha megismerkedünk a józan észen alapuló konyhai szabályokkal (valahogy úgy, mint a logika, a latin nyelv vagy az analitikus filozófia tudománya): más területekre is kiterjeszti a józan észt, és segít például abban, hogy józan ésszel közelítsünk az Európai Unióhoz.

A konzervatív liberális konyha egyik első alapelve a díszítmények mellőzése. A petrezselyem zöldjének helye van bizonyos ételekben, de ne helyezzük művészien a krumplipürére. Más étkeket se díszítsünk vele. A konzervatív liberális szakács engesztelhetetlen gyűlöletet táplál a dekorálás iránt. Meggyőződése, hogy a tányéron csak az kaphat helyet, amit meg

akarunk enni; csakis az, ami szükséges része az ételnek. Nem foglalkozik túl sokat az elrendezéssel és a tálalással: nem úgy teszi a tálra az ennivalót, mintha műalkotás lenne (hacsak nem japán az illető, és nem szusit szolgál fel). Ez nem azt jelenti, hogy csak odaszór valami nyesedéket a tálra, azt sem, hogy e konyha szabályai megkövetelnék, hogy undorítóan kell kinéznie a koncnak; de a konzervatív liberális szakács (hacsak nem japán az illető) a művészien elrendezett és dekorációval felcicomázott étel láttán nehezen elfojtható és beláthatatlan következményekkel járó ingerültséget érez.

Ha már szóba került a krumplipüré, érdemes megjegyezni, hogy a konzervatív liberális szakács mindig saját kezűleg készíti, sosem mixerrel. A mixerben készült krumplipüré ragasztó állagú lesz. A ragasztó hasznos dolog, de nem ennivaló. A konzervatív liberális szakács ezenkívül előbb vágná le a karját, mint hogy villájával kecses hullámvonalakat rajzoljon a pürébe.

A konzervatív liberális konyha alapját a jó minőségű nyersanyagok és az egyszerű elkészítés (meg az egyszerű tálalás) adja. A konzervatív liberális szakács óvakodik az ersatzoktól is, például a Lengyelországban árult álfetától vagy a mozzarella kinézetű műanyag, gumilabdaszerű, íztelen sajttól. Nagy ívben kerülni kell – mint mindent, ami valami másnak adja ki magát. (Azt az elvet, hogy kerüljünk mindent, ami valami másnak adja ki magát, egy magára valamit is adó konzervatív liberális az élet más területein is alkalmazza. Emberek esetében is hasznos.) A mozzarella legyen bivalytejből; a feta legyen görög vagy bolgár. Ha nincs, jobban tesszük, ha változtatunk a vacsoraterveinken, mint ha magát ételnek kiadó műanyagot ennénk. Mozzarellából a friss a legjobb, de mivel elképzelhető, hogy az embernek nincs éppen kéznél egy bivalytehene, és nincs ott egy paraszt sem, aki megfejné, mozzarellát gyúrna belőle, és a saját olajfájáról szedett olajbogyóval együtt elénk tenné tányéron, nem érdemes kitartani az abszolút frissesség mellett (a konzervatív liberális konyha másik alapelve a mértéktartás).

Ha már mozzarelláról van szó, jegyezzük meg, hogy szoba-hőmérsékletűnek kell lennie, nem jéghidegnek; a konzervatív liberális szakács legalább egy órával a tálalás előtt kiveszi a hűtőszekrényből. Elég hozzá egy kis jobb fajta olívaolaj; balzsamecet vagy citrom semmi esetre sem, Isten őrizz, nem kell mellé semmi más. Csak frissen őrölt bors. Esetleg bazsalikom, ha valaki rettentően makacskodik, de nem létszükséglet. Ha valaki ragaszkodna a paradicsomhoz, mert valamiféle mitikus platóni mozzarellás-paradicsomos saláta rémlik fel előtte, akkor az is legyen szoba-hőmérsékletű.

Bizonyos szempontból éppen az olasz konyha hagyományai érvényesítik a legjobban a konzervatív liberális konyha egyik alapelvét: az egyszerűséget. A jó nyersanyagok adják az alapját, ezek pedig minden magára valamit is adó konyhában teljesen izolálva, adalékok nélkül (és persze díszítés nélkül) kerülnek az asztalra egymás után, nem egyszerre. Tehát – ha a főfogásról van szó – külön a hús, külön a krumpli, külön a zöldsé-

gek. Nem mintha az olasz konyha egyáltalán nem ismerné a salátát, vagy a konzervatív liberális szakács valamiféle irracionális gyűlöletet táplálna iránta; de viszonylag kevés a saláta, a megfelelő pillanatban kerülnek elő, és mindegyik korlátozott mennyiségű, jól kiválasztott összetevőt tartalmaz. A polipsaláta például: polip (fokhagymás-fehérboros vízben főzve), főtt krumpli, sok rendes olajbogyó, sok frissen őrölt bors, petrezselyem zöldje, citrom. Ennyi. Egyesek kaporral csinálják petrezselyem helyett. Lehet meleg vagy szoba-hőmérsékletű.

Ha már a salátáknál tartunk, ejtsünk néhány szót a Lengyelországban népszerű görög salátáról, amelynek görög neve horiatiki, vagyis egyszerűen falusi saláta. E saláta nevében Lengyelországban olyan bűnöket követnek el, amelyek bosszúért kiáltanak. A legsúlyosabb bűn áldozata az olajbogyó. Az olajbogyó Lengyelországban fájdalmasan félreértett fogalom. Az olajbogyó nem dekoráció. Nem is kicsi, fekete (vagy zöld), porral kevert fűrészpor ízű, befőttesüvegben tárolt műanyag golyó. Az olajbogyó nagy, és benne van a magja. Ha görög, akkor barna, nagyon intenzív íze van, és hordóban lakik, onnan vesszük kimérve. Lehet fokhagymával vagy más különféle zöldfűszerekkel marinálni, csak nyugodtan, de a görög salátába nagy, barna, húsos kalamatai vagy voloszi bogyó való.

A görög salátát nem műanyag bogyóból, salátalevélből, paradicsomból, fetautánzatból és vinaigrette szószból keverik. Paradicsomnak semmi keresnivalója benne. Egyesek állítják, hogy ez a szélsőséges puristák túlzó álláspontja, és ha Görögországban sosem láttam a görög salátában, az azért volt, mert a házigazdáim vagy fukarok voltak, vagy szegények. Sokszor voltak szegények, de paradicsomot azért nem tettek a görög salátába, mert hagyományosan nem része az egyszerű falusi salátának. Azonkívül sokszor egyszerűen nem volt náluk paradicsom, főleg a szigeteken. Görögországba eleve későn, csak a XIX. században érkezett meg a paradicsom. Az olyan hagyományos fogásokban, mint a muszaka, olasz hatásra került paradicsomszósz a húshoz. Egy szó mint száz, a görög saláta tapasztalatom és változatlan gyakorlatom szerint uborkából, fetából, olajbogyóból, majoránnából és sok olívaolajból áll. Semmi ecet, semmi citrom és persze semmi salátalevél. A hőmérséklet – szobahőmérséklet. Só nem kell – a feta és az olajbogyó elég sós. Borsot tehetünk rá. Azt már hozzá se teszem, hogy frissen őröltet; másféle bors megengedhetetlen.

Lapszéli megjegyzés: minden konzervatív liberális lakásban legalább két borsőrlő lakik, egy a konyhában, egy az asztalon. Ha valaki az elektromosat szereti – csak tessék; az elektromos készülékkel őrölt bors nem különbözik a kézzel őrölt borstól. Kell lennie a háztartásban – ha már a konyhafelszerelésről beszélünk – vagy mozsárnak, vagy elektromos fűszermalomnak, de legjobb, ha mindkettő van a fűszerek őrléséhez. Egyszer pár hónapig egy öreg kertes házban laktam a haifai dombokon. Találtam a közelben egy boltot, ahol árultak indiai fűszereket, el is határoz-

tam, hogy főzök néhány indiai ételt – ezekhez otthon egy kis elektromos kézimalomban szoktam megőrölni a fűszereket, a fokhagymát és néhány más dolgot pedig mozsárban török össze. A házban viszont nem volt sem mozsár, sem fűszermalom, ezért kénytelen voltam két kő segítségével összetörni őket a kertben. Egy darabig jópofa volt, de hosszabb távon kicsit megterhelőnek bizonyult. Sokfajta étel és az összetevőik is nyernek azzal, ha fáradságos munkával, saját kezűleg törjük össze őket, de nincs okunk úgy tenni, mintha középkori parasztok lennénk. A gépek mellőzése akár elvből, akár hagyománytiszteletből – amit minden ok nélkül hoznak összefüggésbe az étel ízével és állagával, például a karfiolpüré esetében – ellentmond a konzervatív liberális konyha elveinek.

A konzervatív liberális konyha következő szabálya szorosan kapcsolódik az egyszerűség és az alapanyagok tiszteletének elvéhez: ne essünk túlzásokba. Nemrég Svájcban ettem valamit, ami vidáman túllépett mindezeken az elveken, és az eredmény szürreális lett. Egész pontosan spárgás rizottót rendeltem. Már a rendelésnél tudtam, hogy ezzel valószínűleg hibát követtem el, de a felszolgált étel a legszörnyűbb rémálmaimon is túltett. Persze volt benne spárga (jó puhára főzve), de volt még vagy tizenötféle más zöldség is, például brokkoli (szintén túlfőzve), sárgarépa (nyersen) és kerekrépa (az is nyersen). A rizs nem rizottórizs volt. Nem tudom, milyen zsiradékon készítették ezt a rizottónak csúfolt valamit, de biztosan nem származott sem olajfától, sem tehéntől. (A rizottó északi étel, a legvégén általában tesznek hozzá vajat.) Ez volt az egyik legundorítóbb fogás, amivel életemben találkoztam. A görög salátába tett paradicsom ehhez képest egészen aprócska bűn.

Ha már a bűnökről és a gaztettekről van szó, említsünk még néhány komolynak tekinthető merényletet a konzervatív liberális konyhában. Az egyik a lazacot érinti, és rendszeresen elkövetik szinte mindenhol, nem csak Lengyelországban. A genfi egyezményben kellene betiltani az agyonsütött, halálra szárított, rózsaszín fűrészpornak látszó lazacot, amelynek az íze is fűrészpor mindig, kivétel nélkül, hiába takarják be előzőleg gondosan zöldfűszerekkel, áztatják fehér borba és göngyölik fóliába. A lazacot eleve legjobb nyersen enni. Vagy cevichének, vagyis más nyers halakkal, zöldcitromos-olívaolajos pácban (kis paradicsommal, hogy ne legyen olyan savanyú), esetleg avokádó és koriander lehet még mellette. Ehetjük még gravlaxként, vagyis sós-cukros-kapros marinádban. Ha valamiért feltétlenül szükséges, pár percre rá lehet tenni a tűzforró grillre, hogy kicsit megpiruljon a felszíne, de a közepe maradjon nyers. Ugyanígy bánik a konzervatív liberális szakács a tonhallal, csakhogy a tonhalnak jobban áll a forró serpenyő, mint a forró grill. Mindkét készítmény szereti a jó sok borsot, gyömbért, erős paprikát, a szójaszószt és a zöldcitromot.

Térjünk át a hús ellen elkövetett merényletekre. (A baromfihúsról nem ejtek szót, bízom abban, hogy a lengyel szakács, akár baloldali, akár kon-

zervatív, vagy akár anarchoszindikalista, tudja, mit kezdjen egy csirkével vagy libával, hiszen az anyatejjel szívta magába e téma több száz éves hagyományát.) Itt a nemzetközi méretekben üldözött lazaccal ellentétben főleg lengyel gaztettekről van szó, és nem az Interpol, hanem a helyi biztonsági erők feladata, hogy fellépjenek ellene. Tehát a konzervatív liberális szakács nem csépeli húsklopfolóval a marhabélszínt, míg kegyelemért nem könyörög. Békén hagyja szegényt. Nem pirítja meg, és nem is süti addig, míg cipőtalppá nem változik. Különösebb művészkedés nélkül süti serpenyőben vagy sütőben (a konzervatív liberális szakács a lehető legkevesebb műveletet végzi a jó alapanyagokkal), minimális ideig. Használhat hozzá liba- vagy kacsazsírt (a konzervatív liberális szakács mindig elteszi a zsírt liba- vagy kacsasütés után), ebből vörös bor és jó sok bors hozzáadásával csodás szósz készíthető. A liba- és a kacsazsír nem ég meg, ezért ideális a serpenyőben sütéshez. Azt a konzervatív liberális szakácsot, akiben erősebb a liberális meggyőződés, nem zavarja túlságosan a bélszínhez társuló sajátos kacsaíz.

A konzervatív liberális szakács mindent felhasznál: a csontból alaplét főz, nyáron a kemény salátalevelekből pedig salátalevest. Szívesen főz levest a kertben talált csalánból is. (Legnagyszerűbb találmányom ezen a téren a fügés gyöngytyúk maradékaiból készített fagylalt.) Az a legjobb, ha disznót tartunk. A konzervatív liberális szakács megeszik mindent fintorgás és undor nélkül. Lehet mellőzni bizonyos dolgokat, amelyekre tényleg allergiás az ember (a manapság divatos „intoleranciákkal", például a gluténérzékenységgel szemben, amely járványszerűen terjed a balos liberális szakácsok között); szükség esetén szabad nem szeretni bizonyos dolgokat, de ezt nem nézzük jó szemmel. Egy ideális világban a konzervatív liberális szakácsnak tudnia kell disznót ölni, nyulat nyúzni (halott nyulat, nem élőt, és gondosan felfogni a vérét, hogy később felhasználhassa a szósz sűrítéséhez), tintahalat puhítani kőhöz verve (gondosan felfogva a tintáját rizottóhoz vagy paellához), de a mostani tökéletlen világban erre sajnos nem számíthatunk.

Mihályi Zsuzsa fordítása

Agnieszka Kołakowska (1960) publicista, fordító. Leszek Kołakowski lánya, Lengyelországban született, szülei emigrációja után a Yale-en tanult filozófiát, klasszika filológiát és indoeurópai nyelvészetet, a Columbián antik filozófiát. Angol és lengyel nyelvű publicisztikájában a konzervatív hagyományokra alapozva, szarkasztikusan fogalmazza meg a divatos szellemi áramlatokról szóló kritikáját. Kultúrák háborúi és más harcok című kötete magyarul is olvasható.

Agnieszka Kołakowska: Plaga słowików, Teologia Polityczna, 2016

Az itt következő képanyagot a POLSKA GEOMETRIA című kiállításból válogattuk, amely a Művészetek Háza Veszprém/ Modern Képtár – Vass László Gyűjteményben látható 2018. február 24-től június 23-ig.

Enteriőrök

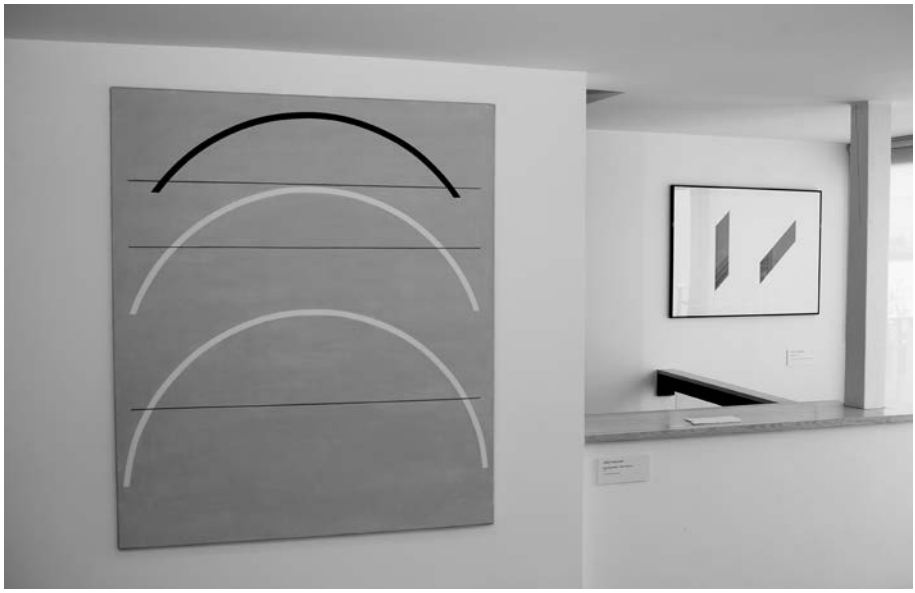

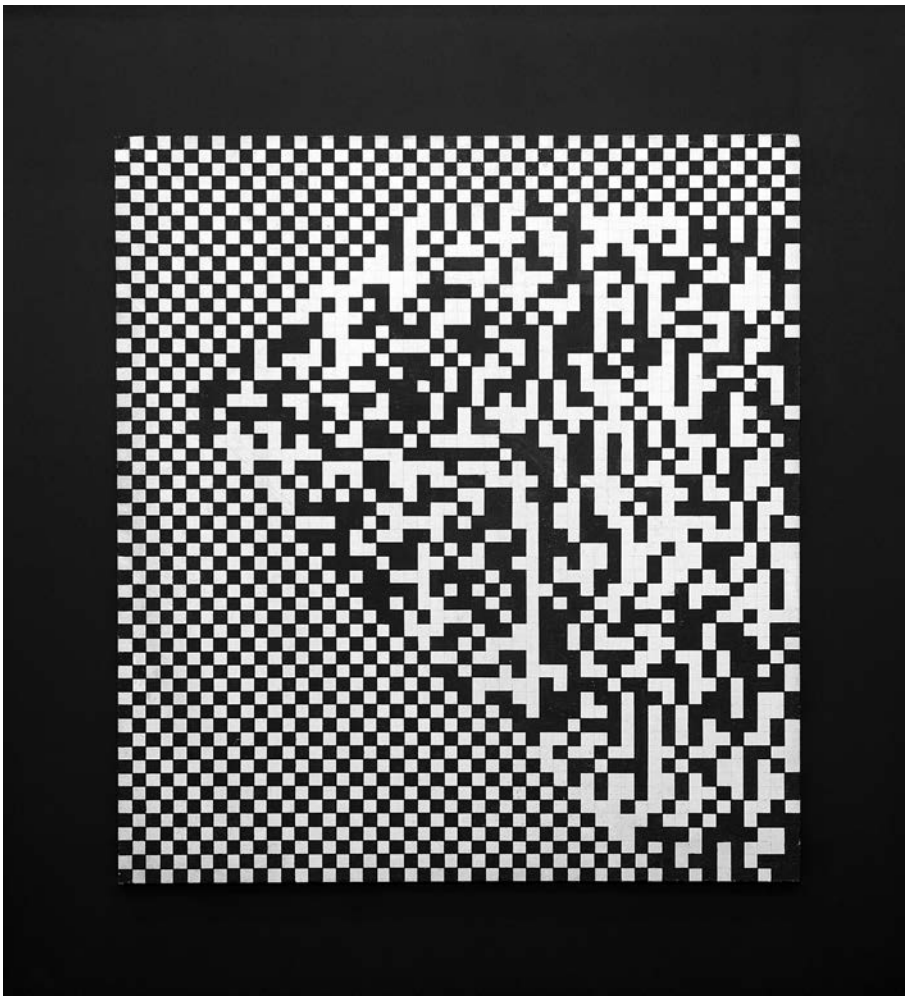

Ryszard Winiarski, Összeállítások, 1968

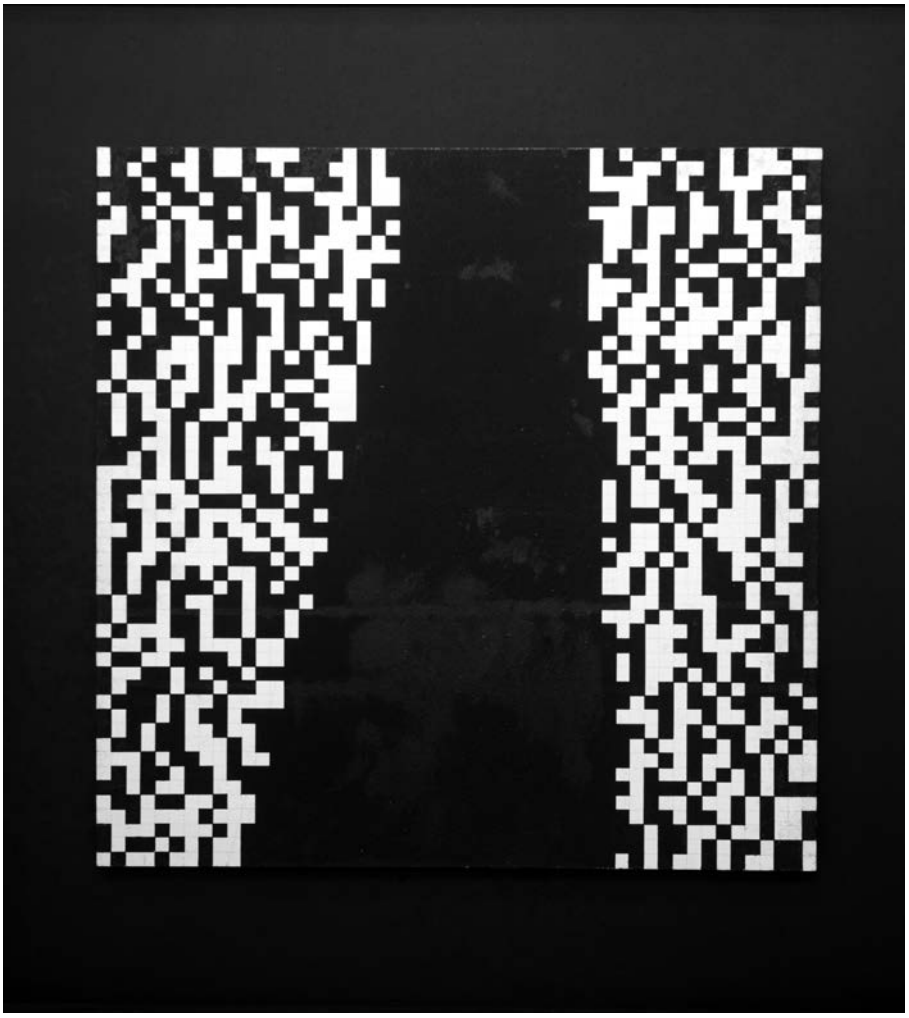

Ryszard Winiarski, Terület 56, 1968

Enteriőrök

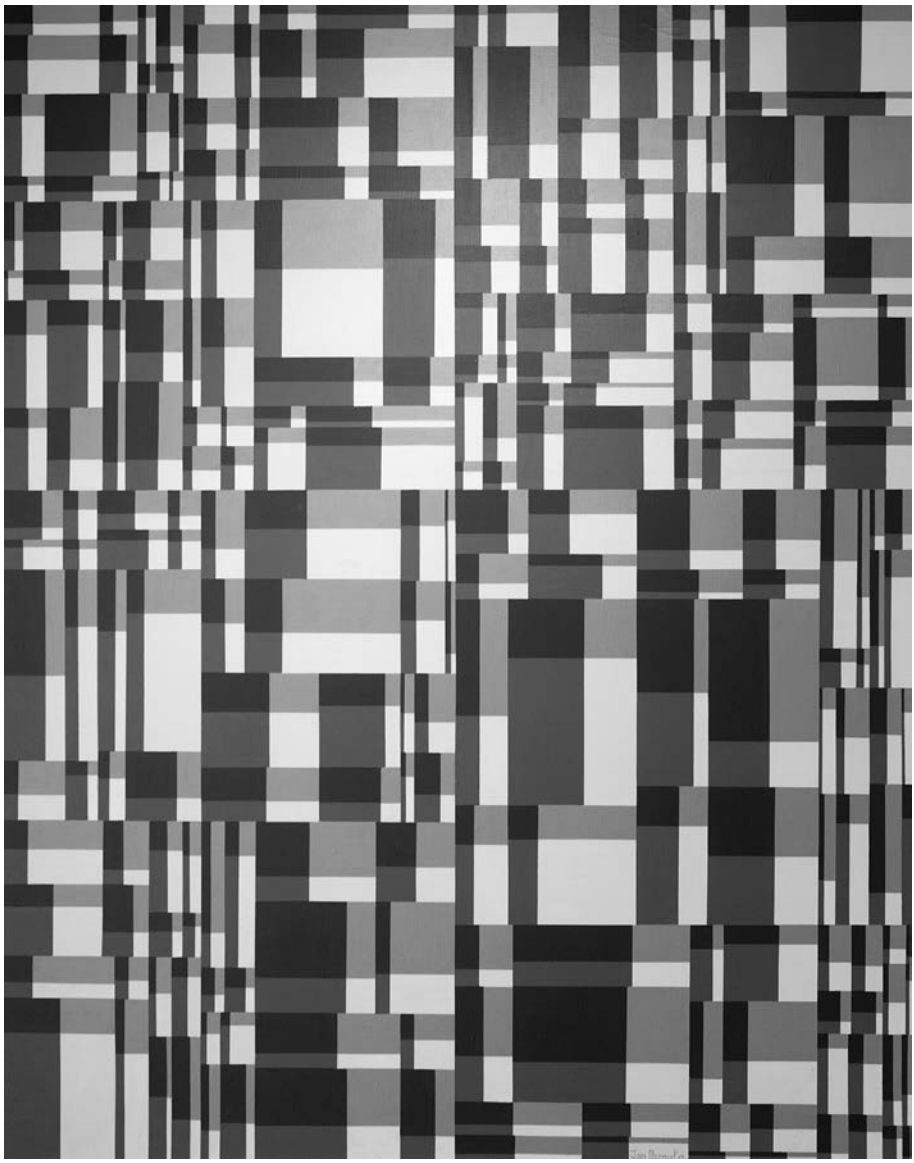

Jan Pamula, Számítógépes sorozat, 2010

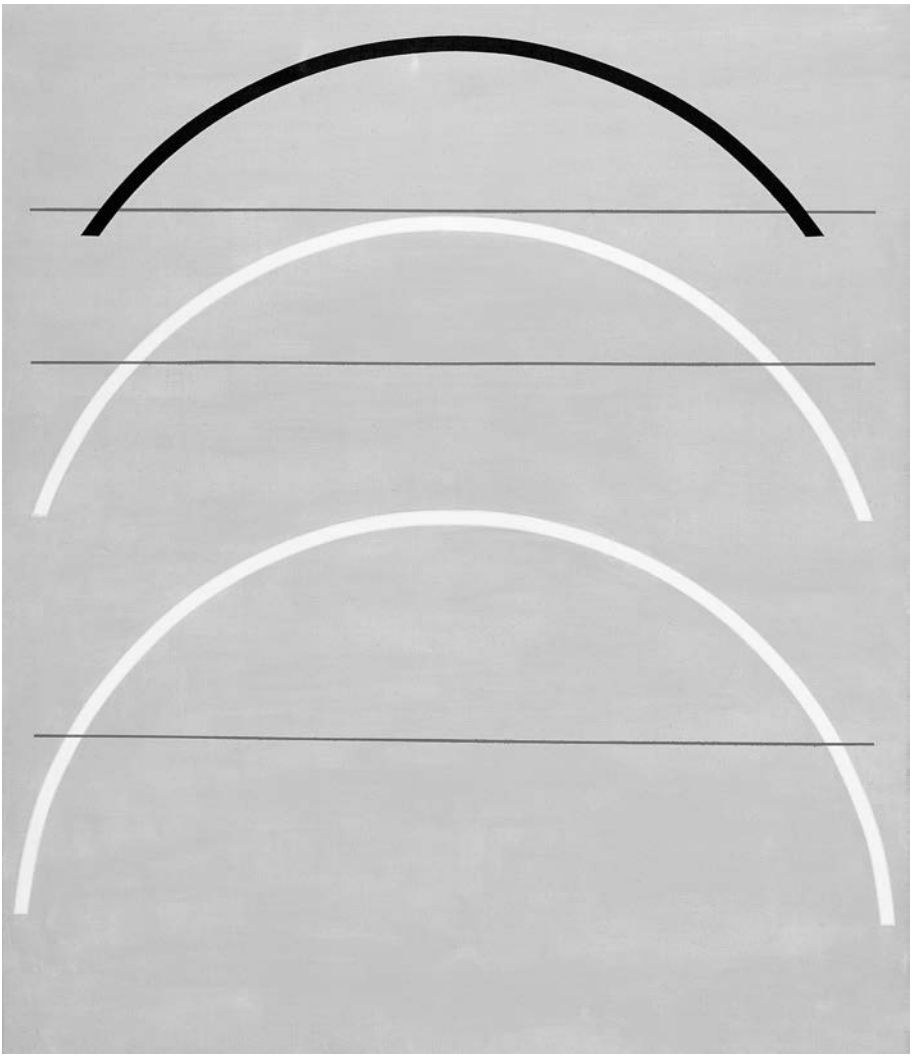

Jerzy Kalucki, Harmatszedés, 2005

Marton László Távolodó

Nem kell félni
Hadiállapot és lengyel punk

„Nem ír az újság rólad már / Élsz-e még vagy meghaltál / Nem engednek, nem engednek hozzád / Nem engednek / A tavalyi év embere / Szeretlek-lek-Lech-Lech-Lech-Lech!” – olvasom a Kontroll Csoport szövegkönyvében. Mostanában gyakran forgatom a nyolcvanas évek (földalatti) dokumentumait, hiszen egyre aktuálisabbak megint. „Keleten a helyzet változatlan” – lapozok tovább. „Polak – Węgier / dwa bratanki.” „Besúgók és provokátorok.”

Na ja, itthon vagyok… A régi időket idézi a bakelitek reneszánsza is, más kérdés, hogy a lemezkiadásban nálunk lagymatag volt a széljárás akkoriban. Úgy kellett nekünk.

Lengyelországban másképp alakult. Ott mélyebb volt a krízis, és magasabb az underground. Ugye emlékszünk rá: a drasztikus gazdasági válsággal járó feszültség, az állandó sztrájkok és a független Szolidaritás szakszervezet rohamos megerősödése Wojciech Jaruzelski kormányfőt ’81 decemberében (másfél évig húzódó) hadiállapot bevezetésére késztette. A sztrájkokat leverték, az ellenzéket internálták, a határokat lezárták, a telefonokat kikapcsolták, éjszakára kijárási tilalmat rendeltek el. Az utcákat ellepték a harckocsik. A társadalom kettészakadt, a pályakezdő fiatalok pedig azzal szembesültek, hogy semmi esélyük (a végzettségüknek megfelelő) munkához és lakáshoz jutni. Becsukódtak az ajtók.

’82 júniusában arról számolt be a (lengyel Magyar Ifjúság, a) Sztandar Młodych, hogy durván megnőtt a kábítószeres és öngyilkos fiatalok száma, és a tanulók egyharmada otthagyja az iskoláit tizenhét éves kora előtt.

Erre aztán lépnie kellett a Központi Bizottságnak is, mely úgy döntött, hogy mindent megtesz az ifjúság „visszanyerése” érdekében. A varsói egyetem tanára, Mikołaj Kozakiewicz amellett érvelt, hogy a feszültség oldásában komoly szerepet játszhatnak a rockzenekarok. „Sokkal szerencsésebb, ha keserű tiltakozó dalokban élik ki a frusztrációjukat, mintha az utcákon felszednék a köveket.”

Úgyhogy megnyíltak a koncerttermek, a lemezkiadók – és ezzel elszabadult a pokol…

Bár a lengyel punk gyökerei azért ennél mélyebbre nyúlnak vissza.

Az első lengyel punkegyüttesként a költő-dalszerző és utcazenész Walek Dzedzej trióját, a mindössze két koncertet adó Walek Dzedzej Pank Bendet tartják számon. Felvétel nem maradt utánuk, de a számait sokan

feldolgozták, miután Walek ’78-ban disszidált. Bejárta Nyugat-Európát, majd New Yorkban telepedett le, ahol 2006-ban meghalt.

1977-ben startolt a KSU is, mely éppen befutott, amikor behívták katonának a tagjait. A Deadlock ’79-ben kezdte, és reggae-t meg punkot játszott. Úgy jelent meg egy lemezük Franciaországban, hogy nem is tudtak róla – a kelet-európai undergroundra vadászó Marc Boulet az engedélyük nélkül jelentette meg a Blitzkriegnél. Döntő szerepe volt a hőskorban annak a fesztiválnak is, amit ’78 áprilisában *I am* címmel rendeztek a varsói Remont Galériában. Hajas Tibor is fellépett (a *Dark Flash* című performanszával), de ami a lényeg: koncertet adott az angol Raincoats, melynek hatására Tomek Lipiński megalapította Tilt nevű zenekarát. Ebből lett – a Robert Brylewski vezette Kryzysszel fuzionálva – a Brygada Kryzys, pár héttel a hadiállapot bevezetése előtt. A Brygada Kryzys (a Deadlockhoz hasonlóan) szintén reggae-t és punkot játszott, amikor játszhatott. Ugyanis ragaszkodtak angol nyelvű szövegeikhez, és nem hagyták, hogy a plakátokon Brygada K-vá rövidítsék a nevüket, inkább nem léptek fel. Szerencsére felvehettek egy (félig angol) albumot – amit többen a lengyel punk csúcsának tartanak –, de Nyugatra nem engedték ki őket, és annyit vegzálták Tomeket, hogy a *Brygada Kryzys* album megjelenése után feloszlatta a bandát.

A klasszikus, régi vágású punkzenekarok közül számomra a korai Dezerter a csúcs – indulatban, keserűségben, ellenállásban és elementáris hardcore-punkban egyaránt. Három varsói gimnazista alapította 1981-ben, és előbb a szovjet SS-20 rakéta nevét vették fel, de azzal nem játszhattak, úgyhogy a következő évben Dezerterre váltottak. Közben beszállt énekelni Dariusz „Skandal” Hajn, aki tizenhat évesen már – testileg is, lelkileg is – mindent tudott a punkról. Nem kellett sok, és azon kapták magukat, hogy több ezer rajongójuk és egy rakás népszerű számuk van. Be is adtak egy lemeztervet tizenkettővel, de csak négy ment át a rostán, így csak egy EP-re futotta. Ebből seperc alatt eladtak ötvenezer példányt, ami annyi jogdíjjal járt, hogy vehettek egy profi magnót, mellyel Tank Records néven megalapították (illegális) kiadójukat. 1985-ben együtt játszottak Varsóban a kanadai D. O. A.-vel, és olyan hatással voltak rá, hogy az énekes „Shithead” összehozott nekik egy albumot. Így jelent meg a Maximum Rock ’n’ Rollnál az *Underground Out Of Poland* – koncert- és rádiófelvételekkel, illetve az EP négy számával. De akkorra már forgácsolódni kezdett a zenekar. A basszeres Stepnowskit behívták katonának, a heroinfüggő Skandal elmaradozott a próbákról és a koncertekről, így az 1988-as *Kolaboracja* albumon már csak vendégként szerepeltek (és nélkülük működik a Dezerter azóta is). (Skandal ’95-ben meghalt.)

A hadiállapot és a punkrobbanás alaposan felforgatta az addig meglehetősen unalmas lengyel rockzenét. Egy olyan hétköznapi Dezerter-sort, mint a „nincs cél, nincs jövő, nincs remény, nincs öröm”, milliók érez-

hettek a magukénak, akik amúgy példát kaptak bátorságból, kiállásból, szóval az ellenállásból is. Timothy W. Ryback *Rock Around The Bloc* című könyvében olvasom, hogy a Perfect együttes koncertjein a közönség átírta a dalszövegeket Grzegorz Markowski énekessel, úgy énekelték, hogy „nem kell félni Jaruzelskitől". Míg be nem tiltották a zenekart.

Arról persze nincs szó, hogy egy csapásra punkká vált volna a lengyel ifjúság. A punkokkal szemben álltak a popperek és a szkinhedek, és bizony véres csatatérré váltak az utcák az összetűzéseik nyomán.

A punk és a többi műfaj között könnyebb volt az átjárás. Az előbb említett Perfect például diszkóval kezdte, és csak '80 körül váltott rockra. Az ugyancsak megkerülhetetlen Republika és Maanam pedig a new wavehez állt közelebb. Az előbbi Res Publica névvel indult, de abba belekötöttek, így Republika lett belőle. *Nowe Sytuacje* című debütáló lemezük a színtér egyik alapműve. Az énekesükről, Grzegorz Ciechowskiról mintázta meg *A szép szoba* című regénye egyik hősét Włodzimierz Kowalewski, mely magyarul is olvasható Pálfalvi Lajos fordításában. Aztán 2001-ben Grzegorz is meghalt. Ő a szíve miatt, ütőérdaganat.

Az új hullámból az 1976-ban szolid akusztikus zenével indult Maanam vitte a legtöbbre, miután bekeményített. Az első három albumukon (*Maanam*, *O!*, *Nocny Patrol*) nem fogott az idő, énekesnőjüket, Korát hol a lengyel Marlene Dietrichként, hol a lengyel Nina Hagenként emlegették Németországban, ahol a harmadik lemezük meg is jelent. Aztán beálltak a sorba…

A nyolcvanas évek második felében – mint szerte Közép-Kelet-Európában – elcsendesedett a punkszíntér. A kedélyek csillapodtak, az indulatot felváltotta az apátia. Ráadásul már a komcsik sem voltak a régik. Új arcok, új igék kacagtak, a távolban felvirradt a peresztrojka. A menőbb bandák ráéreztek a biznisz ízére. A Lady Punkról törülközőket, teniszcipőket és parfümöket neveztek el.

De akkor is – ha szelepként is működött –, a lengyel punkszíntér után megmaradt egy tucat emlékezetes album. Ezek ott vannak, ezek itt vannak a kezemben. Sőt. A fülemben vannak, mert ezek nem pusztán dokumentumok. Úgyhogy most, amikor a bakelitfronton újabb áttörés van, különösen fáj, hogy a Kontroll Csoport 1983-as demója csak 1991-ben jelenhetett meg – és CD-n.

(Ez a jegyzet a dunszt.sk kulturális magazinban jelent meg először, a szerző Hangulatkonzerv című sorozatában.)

Marton László Távolodó (1956, Budapest) író és újságíró, számos zenei és szépirodalmi kötete jelent meg; hanglemezeket és filmeket szerkesztett; a Sziget Fesztivál világzenei színpadának művészeti vezetője.

Hörcher Eszter

Elhinni az elgondolhatatlant

Joanna Bator kötete megrázó alkotás. Benne az összefüggések fokozatosan bontakoznak ki, a szálakat lépésenként adja kezünkbe az írónő. A történet alapját a lengyelországi Wałbrzych egyik lakótelepén (melyet csak Palesztinának neveznek) élő, szociális szegénységből, mélyszegénységből származó kisgyerekek eltűnése adja meg. Három gyerek után kezd kutatni az oknyomozó riporternő, Alicja Tabor. Segítséget, támogatást kap régi ismerőseitől, barátaitól, akikkel akkor találkozik újra, amikor visszalátogat saját gyermekkora helyszínére, a książi vár területére (a gross-roseni koncentrációs tábor egykori kisegítő táborhelyére), a rejtélyes Daisy hercegnő életteréhez. Az írónő komplett, több szálon futó krimit állít elénk.

Mélyen összefügg, de Bator közlése szerint elválasztható az egyes individuumokhoz tartozó pszichikai és fizikai kondíció. Lényegük az ok-okozati összefüggés. A pszichológiai és pszichiátriai, gondolati kezdeményezésekből jönnek létre megvalósított események. A szexuális erőszakból keletkeznek a *macskafalók*, melyek tulajdonképpen maguk a bűnelkövetők, katonák, szülők, testvérek. Ez a jelenség az áldozatok pszichológiájának része, ahogyan a bűn gondolata az elkövetőké. Bator az emberi gonoszságot és bomlást fogalmazza meg. A szerzőnő közöl és mutat. Szinte már túl sok, ami történik, amit be lehet fogadni, de minden, ami lejátszódik, a valóság szférájában bonyolódik, valós emberi megnyilvánulások által. A fikció-valóságban mindennek helye van, Alicja Tabor elszántságból, meggyőződésből dolgozik. „Az idén riportot csináltam egy tizenöt éves lányról, aki megölte újszülött gyermekét, berakta hátizsákjába, majd elment diszkózni. És egy idős férfiról, aki kilencvenéves anyját a halála után befalazta a konyhaablak alá, majd női ruhában vette fel a nyugdíját." (41)

A családon belüli erőszak példái mutatják meg, hogyan bánik a felnőtt ember a gyerekkel, ha a *gonosz* diktál az agyában. Bator a szereplőknek adott, pontosan és objektíven fogalmazott szövegen, és a szövevényes cselekményen át mutatja meg (mutatja fel kortárs ikonként, társadalmi problémaként) a gyermekbántalmazásnak, kiszolgáltatottságnak a súlyosságát. Tenni ellene alternatív módon lehet. A rendőrség nem aktív, nem avatkozik be a *magánügyekbe,* az otthon eseményeibe. A négy fal között intim és elszigetelt minden. Bator éppen ennek a zártságnak, titoknak, illegális, mocskos, perverz, deviáns megnyilvánulásnak a példáit ábrázolja rendkívül részletes, leíró jelleggel. Optikai pontossággal, képzelt kamerával pásztáz, amikor egy adott helységben vagy helyszínen tartózkodik.

A szülők meghatározása, az anya- és apakép ábrázolása az adott szociális szférára koncentrál: a palesztinai fiatal vagy középkorú anyák mind kiégett emberek, elhagyták vagy semleges érzelemmel nevelik gyerekeiket. A vejek és férjek semmirekellőek, maszkulinitásuk a fizikai erőben, nemi vágyban és az italban körvonalazódik. Nincs a kasztból felfelé út – jelzi Bator. Az alacsony színvonal kényszeredettségből adódik, nem találnak jobb partnert, alkoholisták, láncdohányosok lesznek, és egyesek feljelentést sem hajlandóak tenni a helyzet megváltoztatása végett. A szegénységből csak néhányan jutnak ki, hátrahagyva mindent és mindenkit. Bator regénye nem elfogult, nem férfigyűlölő. Kedvességgel, baráti jelleggel ruházza fel férfikaraktereit, Albert urat, Marcint, vagy a transznemű Celestynát. Egyaránt ábrázolja a nőt és férfit, az embert, mint gonosztevőt. Alicja vonzalmán, hivatásán keresztül Bator érzékelteti, hogy a különbözőség alapjai mindenkiben ott rejlenek, a kérdés az, ki mennyire enged szabad utat a benne rejlő gonosznak, perverzitásnak, devianciának – a moralitás mentén.

Az anyaképnek van egy kifejezetten visszataszító oldala. A történetben Alicja és nővére, Ewa kapcsolata a kedvességen, törődésen, szereteten, az elválaszthatatlanságon, a testvéri, bensőséges viszonyon alapul. Alicja azonban nem tud semmit a háztól korán elkerült anyjukról. Apjuk fiatalon hal meg egy bányabaleset következtében. Az édesanya személye Bator ábrázolásában minden negatív tulajdonságot, jelzőt felölel, de egyetlen pozitív, társítható fogalmat sem, melyet nővérétől kap meg gyerekkora folyamán. Miután Ewa túlesik a részeg férfiak által elkövetett szexuális erőszakon, az anya a következőképpen reagál: „azt mondta, piszkos vagyok és büdös. Forró vízzel töltötte meg a kádat, és a fejem búbjáig belemerített, belenyomott… Talán jobb lett volna, ha ez a piszok velem és vele együtt lefolyt volna a pokolba… A résnek temetőszaga van, mondta eltorzult arccal…” (176). Ewa egy különös szokás leírásával folytatja: „Mindvégig féltem. Hogy meztelenül jön be, hogy a számra teszi a kezét, hogy a fejemet ragadja meg. A fejem a lába között. Micsoda árulás, tudod, hogy fáj az ilyen árulás?” (176) A húgának szánt levélben fogalmazza meg, miért kerülte mindig is az anyai emlék felelevenítését. Az anya az évek során egyre súlyosabb mentális állapotba kerül. Szokásai, gyűlölete tetőpontjaként lányait akarja meggyilkolni. A kórházból azonban rendszerint hazaengedik, Ewa nem tud szabadulni tőle. Felnőtt fiatal nőként férjhez akar menni, de a vőlegény családja nem akar olyan embert, aki örökölheti és örökítheti az elmebetegséget. Ewa boldogtalansága és reményvesztettsége erősebbnek bizonyult annál, hogy húga mellett maradjon, fiatalon öngyilkosságot követ el. Évek múlva, Alicja, miután megtudja, hogy anyja életben van, meglátogatja az otthonban.

A történetben nem csak a három eltűnt gyerekre fókuszál az írónő. Olyan példákat is felmutat, mint Adam és Ada Ryba személye, akiket ap-

juk rendszeresen bántalmazott, ha anyjuk éppen az általa okozott súlyos sérülések miatt volt kórházban. Adam és Ada elkerülnek egymástól, majd évekkel később Ada megtalálja öccsét. Adam visszatér hozzá a szülői lakásba, és vérfertőző viszonyukból gyerekük születik (!), egy egészséges utód, egészséges kislány. Adam hamarosan megöli tulajdon nővérét, saját szemeit pedig ollóval szúrja ki, hogy többé ne lássa magát – optikus a szakmája. Bator több, ehhez hasonló szimbolikus összefüggést alkalmaz. Ilyen jelzés például *A szerzetes* című kötet, melyben vérfertőző nemi erőszakról és anyagyilkosságról van szó, egy újabb utalás a konkrét sorshelyzetekre, mely az áldozatokat, élőket és holtakat összeköti. Ewa ebben a könyvben rejtette el a levelet.

Ewa, a kis Rosemarie (Alicja és Ewa anyja Anna Lipiec), valamint az eltűnt gyerekek közül a két kislány szexuális bűncselekmény áldozata. A harmadik kisfiú nem kerül meg. A fizikai élmény által okozott maradandó lelki sérülés és a másokkal szemben kialakuló tudatos testi rezisztencia alakítja ki a macskafalók erőteljes vizuális, démoni alakját. Az eltűnt gyerekekről később fényképeket találnak az író Marek Waszkiewicz házának szobáiban, a pálmaházban pedig magára a két eltűnt kislányra lelnek rá, de a férfi a tárgyakat és a gyerekeket már később viszi oda, a valódi gyilkos elől. Marek *másképpen* sérült. Gonosz anyja által, aki betegesen imádta vérszerinti fiát, de gyűlölte az egyik áldozatot, Kalinkát, amiért férje befogadta őt a gyermekotthonból, hogy saját lányaként szerethesse, így hajlandó volt a kislány elrablásában és fogva tartásában részt venni. Marek a zavarát nem a gyerekeken vezeti le, de igen közvetlen módon válik bűnrészessé és bűnsegéddé. A csontárusokat hitegető szélhámos Łabędź tervében segédkezik, aki adomány ellenében, a Fájdalmas Szűzanya kegyelméből, visszajuttathatja az eltűnt gyerekeket a családokhoz. Hármuk ellenében a rejtélyes Pawel Kupczyk a tényleges elkövető, aki tipikus kaméleon-típus, minden helyzetben beolvad a környezetébe, változtatja külsejét, karakterét, ő a támadó, az állatok megkínzója, börtönben ült már több alkalommal. Ő az, aki a perverz szadista gyilkolásban örömét leli. A bűnrészesek bűnhődnek, a történet végére Kupczyk azonban eltűnik.

Kiemelt és társított kortárs probléma a cigány- és idegengyűlölet is. A riporteri munkafolyamat részeként Alicja Tabor facebook-kommenteken és egy fórumon keresztül illusztrálja az emberi butaság és rasszizmus határtalanságát. Ezt vezeti rá a csontárusok ostoba és manipulálható jellegére, akik a książi rétről ásnak-szednek ki emberi csontokat, és azok méretével, milyenségével büszkélkednek a vásáron. „Majdnem fehér, apró csontok voltak. Rózsaszín lepedék borította őket. Rosszul lettem.” (301) A nép, a tömeg ugyanúgy hordozza a deviancia és a pszichiátriai bomlás-bomlottság arányait, mint a konkrét elkövetők és gyilkosok esetében. Bator rávilágít, a típus és a körülmény lehet más, az emberi agy

romlottságának lényege és mélysége egyforma. Bator elemzése, jellemzése mentén a butaság és emberi gonoszság egyik szintézise rajzolódik ki: „Egy betonkádban, amilyet a német házak mosókonyháiban lehetett találni, valami hevert, szennyes foltokkal teli takaró volt ráterítve. Celestyna felemelte a takarót, és meglátta a halott kislányt. Biztos volt benne, hogy Andżelika az, bár a kislány már hetek óta halott volt... meztelen volt, a karja hiányzott. Celestyna nem tudta, mit tegyen... de ha felvette volna a testet, szétmállott volna. Letérdelt tehát az elveszett emberke előtt, és addig sírt, ameddig Marcin rá nem talált." (331). A két fogvatartott kislányról készült fényképek a legádázabb kivitelű gyermekpornográfiát vetítik fel. Celestyna megsiratja a halott kislányt, Alicja mindvégig racionális, öntudatos és kemény marad – nem enged érzelmi összeomlást. Nem engedheti meg magának az elgyengülést, és azt, hogy amit lát, megtörje. A szerző a kutyák, macskák, gyerekek csoportját szándékosan egységes kategóriaként asszociálja. A történetben a gyerekek az állatok sorsára jutnak, módosulnak átvitt értelemben, és a gyakorlatban is a pornográfia által.

A macska mindenhol jelen van. A segítők (macskanénék) maguk is *elmacskásodtak,* nevük és életmódjuk egyfajta szektát, kasztot, különleges közösséget ölel fel. Ezek a nők mind átestek a fizikai és nemi bántalmazáson, ez köti össze életüket, sorsukat. Nem kívánnak már maguk sem normális és mindennapi életet élni, hiszen a velük történtek megváltoztatták őket, más emberek lettek. Bator a megváltozást, másságot, az emberi elváltozást természetellenességében természetes jelenségként ábrázolja. A zongoratanárnő beteg fia, a törpe Kertész Fredek, mind a mindennapos emberi testképünk különleges alanyai. A szerzőnő úgy tapasztalja, szemléli jelenlétüket, mintha egy mesebeli világban lenne, ahol a minden értelemben vett másság a legtermészetesebb, maga is a furcsa atmoszféra hatása alá kerül. „Rátettem a kezem a holt koponyára, és megéreztem a macskaság lényegét, a gyöngédség és az erő kombinációját." (249) A legalapvetőbb emberi vonás ebben az esetben a nem mindennapi megjelenés és viselkedés. Bator utal rá, hogy a misztikus elemek, Ewa megdöbbentő elbeszélései, a játékszerűen adott nevek (Páncélos Alicja, Vad Baška, Kertész Fredek, Apolonia Kitti Kitti) átemelik az egész történetet a valóságosság határain, és egy sajátos tükörországba visznek el.

Azonban a másság, ha a gonoszság irányában teljesedik ki, az értelmezés szerint ugyanennek a standardnak a kategóriájába esik. A gonoszságot meg lehet szokni, de tenni ellene, megszervezetten, igazságtételként elpusztítani a pusztítókat, etikai értelemben jócselekedet. A katonák, vagy a kegyetlen és hideg aljassággal élő Adalbert fizikailag ép emberek, bennük olyan ötletek, gondolatok teremnek, melyeket meg tudnak valósítani. Bator tényekkel, eseményekkel közli, mi a jó és a rossz. A józanság, józan ész, egészséges mentális háttér adja meg az ember alapvető jellemét. Mi

az ember – sugallja a kérdést. Írásában az eltűnt gyerekekkel történteket, a *körülményeket,* a saját nővérével és anyjukkal megesett dolgokat állítja össze, és egészíti ki a zsidók tömeges legyilkolásáról, a macskák, lovak és kutyák megkínzásáról („a feldarabolt Burek, a megégett Kalóz vagy a Rex feje.” 243) szóló eseményekkel.

Bator mind a perverzióval, szadizmussal egybekötött, mind a *puszta* nemi erőszak áldozataival sorsközösséget vállal, nővére érintettsége által is. Igazságszolgáltatása megnyilvánul többek között a Ryba gyerekek által késsel legyilkolt apa alakjában. Lezárásképpen egyfelől a megnyugvást, megbocsátást sugallja, amit saját édesanyja felé próbál kiterjeszteni. Ugyanakkor Kupczyk felkeresését, megölését, likvidálását helyesli, amit Marcin kivitelez majd. Alicja elbúcsúzik a barátaitól, a helytől, és visszatér Varsóba. „Mindenkinek megvan az a pillanata, amikor minden elkezdődik. Az életnek csak akkor van értelme, ha ezt a pillanatot emlékezetünkben tartjuk és megértjük.” (367)

(Joanna Bator: Szinte éjsötét, Magvető, Budapest, 2016)

Sándor Zoltán

Egy perc remény

Anne Fontaine: Ártatlanok

A második világháború bő hetven évvel a befejeződése után is jelentős ihletforrás a filmkészítők számára. Az utóbbi években számos olyan film készült világszerte, amely valamilyen téren megpróbált újat mondani a második világégés alatt történtekről: sajátos szemszögből közelítve a témához, kevésbé közismert mozzanatot helyezve a cselekmény középpontjába, a háború alatt és az utána következő időszakban játszódó események emberközeli feldolgozása által igyekezve segíteni a szembenézést az emberiség eddigi legnagyobb fegyveres pusztításával, olykor megkísérelve tevékenyen hozzájárulni az adott társadalom szembesüléséhez egy zavaros időszak okozta traumákkal. A teljesség igénye nélkül említsünk meg közülük néhányat.

Nemes Jeles László Saul fia című alkotása a náci koncentrációs táborokban a foglyokból összeálló Sonderkommando működésébe nyújt bepillantást; Cate Shortland Lore című műve letartóztatott náci szülők öt kiskorú gyermekének a bolyongását és szülei bűneivel való szembesülését dolgozza fel a legyőzött Németországban; Martin Zandvliet dán–német koprodukcióban készült A homok alatt című munkája egy csapat fiatal német katonát helyez a középpontba, akik azt a feladatot kapják, hogy puszta kézzel ássanak ki kétmillió taposóaknát; Christopher Nolan Dunkirk című filmje egy mentőakció elmesélésével, életszerű látványvilággal idézi meg a háború borzalmait; míg Török Ferenc 1945 című alkotása egy magyarországi faluról szól, ahová közvetlenül a háború befejezése után két zsidó férfi érkezik, puszta jelenlétükkel alapjaiban zavarva meg a település bejáródott működését.

A felsorolt filmek sorába tartozik Anne Fontaine lengyel–francia koprodukcióban készült Ártatlanok (Les innocentes) című drámája is. A történet 1945 decemberében játszódik Lengyelországban. Egy apácazárda fiatal nővére felkeresi a koncentrációs táborok túlélőit gyógyító francia Vöröskeresztet, hogy segítséget kérjen. Az apáca kérését egyedül a hozzá hasonlóan fiatal Mathilde egészségügyi nővér hallgatja meg. A francia nő műszak után a zárdába megy, ahol mintegy tíz apáca és novícius előrehaladott terhességével szembesül. A szűkszavú rendfőnöknőtől annyit tud meg, hogy a szovjet katonák erőszakoskodtak velük. Mathilde azonnal orvost hívatna, és jelentené az esetet a hatóságoknál, ám ez több okból kifolyólag is lehetetlen: az apácák egyrészt nem bíznak az új rezsimben, a háború vége számukra nem a félelem végét jelenti, másrészt pedig tit-

kolják az esetet, mert ha kitudódik a dolog, bezárják a zárdát, és a lányok szégyen tárgya lesznek. Ami tovább nehezíti a segítségnyújtást az apácáknak, az a fogadalmuk, miszerint senki előtt sem fedhetik fel a testüket, és senki sem érintheti meg őket.

A film érzékletesen ábrázolja a zárdában zajló életet, amit a közös ima, az együttes étkezés, a napi teendők elvégzése és a közösen eltöltött szabadidős tevékenység tesz ki, a cselekmény hátterében pedig hűen láttatja a korabeli Lengyelországban uralkodó állapotokat, amit a szovjet katonák önkényeskedése, az általános nélkülözés és az utcán gubbasztó árvák jelenléte határoz meg. A társadalmi viszonyok érzékeltetésén túl az Ártatlanok legnagyobb erőssége a hittel kapcsolatos kérdések felvetésében rejlik. Mi a helyes, és mi a helytelen? Jó esetben könnyedén megválaszoljuk ezt a kérdést, de az élet olykor olyan helyzeteket teremt, amelyekben meggyőződéseink és tapasztalataink szembekerülnek egymással. A filmbeli apácák hite és állapotossága összeegyezhetetlen egymással, főképp, ha abból indulunk ki, hogy a terhességhez vezető szörnyűségek csakis azért történhettek meg velük, mert Isten így akarta. És ha már megtörténhettek, hogyan lehet értelmezni az isteni gondviselést? És mi legyen a megszületendő csecsemőkkel? Miképpen lehetséges kibékíteni a vallási hitet az azt szolgáló földi érdekkel? Lehetséges-e egy bűn következményét helyrehozni egy másik bűn elkövetésével?

A film nem szűkölködik a hittel kapcsolatos érdembeli kérdések felvetésében. Ezen a téren a legizgalmasabbak a kommunista meggyőződésű szülőkkel rendelkező Mathilde és a zárda lakói többségével ellentétben világi előélettel rendelkező Maria nővér beszélgetései. Bár különböző közegből érkeznek, és különböző nézeteket vallanak, mindketten nyitottak a másik irányában, és a tapasztaltak alapján készek átértékelni korábbi meggyőződéseiket, bizonyítván, hogy az emberiesség képes áthidalni az ideológiai különbségeket. A háború után ébredő új remény képviselői ők, szemben a zárda rendfőnökével és a zsidó származású francia orvossal, akiket a háború irtózata mindörökre megkeserít – kit-kit a maga módján.

A háború utáni Lengyelországról, a Vöröskeresztben működő körülményekről, a kolostorról és a téli tájról készült képek egyaránt magával ragadóak, Lou de Laâge Mathilde, Agata Buzek pedig Maria szerepében egyformán jó alakítást nyújtanak, a rendezőnő pedig mindvégig fenntartva a feszültséget vezeti végig az izgalmas történetet a problémamegoldó ötlet felmerüléséig. Ha valamit felróhatunk a filmnek, az a kissé idillikusra sikeredett lezárás. A Három hónappal később felirattal kezdődő zárósor lényegében semmit sem ad hozzá a történethez, és az addig látottakhoz képest nehezen hihető végkifejletet sugall. Bár nem kizárt, hogy a befejezéssel csupán Maria nővér hitről alkotott meglátását akarta érzékeltetni a rendezőnő, az apáca szerint ugyanis a hit huszonnégy óra kétely és egy perc remény.

Rendező: Anne Fontaine. Forgatókönyvíró: Sabrina B. Karine, Alice Vial, Pascal Bonitzer. Producer: Eric Altmayer, Nicolas Altmayer. Operatőr: Caroline Champetier. Vágó: Annette Dutertre. Zene: Grégoire Hetzel. Szereplők: Lou de Laâge, Agata Buzek, Agata Kulesza, Vincent Macaigne, Joanna Kulig, Anna Próchniak, Katarzyna Dabrowska. 115 perc. 2016. Lengyelország, Franciaország.

Sándor Zoltán (1973, Nagybecskerek) tanulmányait az Újvidéki Egyetem Jogi Karán folytatta. Hét évig a muzslai Sziveri János Művészeti Színpad elnöke volt. Jelenleg a Magyar Szó napilap szerkesztője és a Sikoly irodalmi és művészeti folyóirat főszerkesztője. Irodalmi munkásságát 2011-ben Herceg János Irodalmi Díjjal jutalmazták. Muzslán és Szabadkán él.

Az itt következő képanyagot a RE-VIVAL című kortárs művészeti kiállításból válogattuk – az ott szereplő lengyel képzőművészek munkáiból –, amely a LATARKA Galériában látható 2018. március 21-től április 19-ig.

Paweł Basnik

Anna Kołodziejczyk

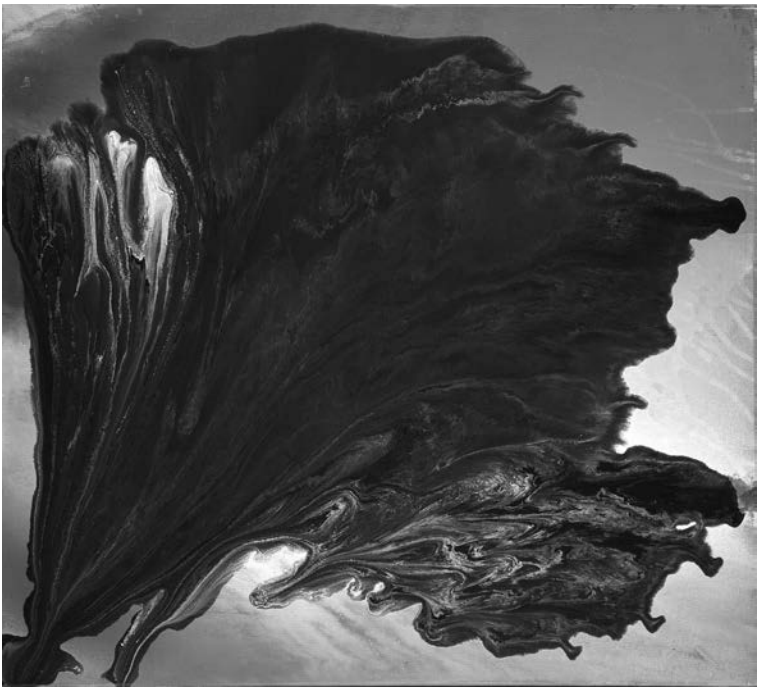

Kamil Moskowczenko

Paweł Baśnik

Łukasz Huculak

Petőcz András

Lengyelország

lengyelország, milyen messzire vagy, mennyire távol,
autóstoppal járom be földjeidet, mindenki mosolyog,
vodkával kínál mindenki, ha azt mondom, *magyar,*
ha csak azt mondom, magyar vagyok

szőke lány ül az ölembe, varsóban, a villamoson,
oroszul magyarázok neki, nem érti, csak nevet, de,
ha azt mondom, *budapest*, tágra nyílik a szeme,
kitágul a szembogara, ha budapest szóba kerül

az újonnan felépített óváros kávéházában teát iszom,
szakállas jazzszaxofonossal beszélgetek, azt mondja, *lgt,*
hajnalban valami részeg utcában bolyongok, öntudatlan,
ismeretlen kezek emelnek fel a földről

másnap teherautó platóján utazom egész a tengerig,
hideg a nyári hajnal, fogvacogva ébredek hálózsákomban,
a sofőr rám szól, *ez itt a végállomás*, és otthagy, egyedül,
magamra hagy az idegen, tengerparti város főterén

orosz arcú, kék szemű ember érkezik, azt mondja,
nálunk alszol majd, magyar barátom, és vodkával
kínál, hozzá pirogot eszünk, mondja, hogy délben
céklaleves lesz, vagyis *barscs*, és szeretni fogom

este kisétálunk a tengerpartra, nézzük a csillagokat,
arról magyaráz, hogy másnaptól nem veszi fel a munkát,
bent tölti az éjszakát a gyárban, de én csak nyugodtan
használjam a lakását, ad nekem kulcsot

meg arról is beszél, hogy *üdvözlet a távoli budapestnek*,
és hamarosan elindul a varsói gyors, ne féljek egyáltalán,
a varsói gyors budapestre is elérkezik, mondja nevetve,
és szorosan átöleli a vállamat

lengyelország, mennyire távol vagy már, milyen messzire,
ha gondolok is rád, torkom összeszorul, nem tudom, miért,

hűvös teákat iszom, és *bigoszt* eszem, mert éhezem nagyon,
és kitűzöm fehér-piros jelvényedet, ha úgy alakul

messzire vagy már, lengyelország, nagyon is távol,
bolyongok a pesti belvárosban, nagyképű kamasz,
solidarność-jelvény van a kabátomon, és nem zavar,
ha ballonkabátos férfiak figyelik lépteim

Petőcz András (1959, Budapest) József Attila-díjas író és költő.

Kukorelly Endre

Nagyon kevés, kevés, semmi. Lengyelek, magyarok meg én

„Szerény pofát is tudok én vágni."
Witold Gombrowicz

1974 júliusában utaztam először Varsóba. Ahogy kell, hetvenes évek közepe, ezren megírták. Nem divatból, bár ez volt a divat. 44 éve. Írjak újabb kis lengyel–magyar *dvabratanki* közhelygyűjteményt, vagy legyek brutálisan őszinte? Aludjak inkább egyet? Lengyelek és magyarok az Európai Unió tagjai: most megpróbálom elképzelni, hogy ezt akkor valaki nekem megmondja. Gondoljuk el, lejön egy UFO, és nem csak lengyelül tud, de magyarul is. Megpróbálom magam elé képzelni, milyen képet vágtam volna: és azt is, hogy *akkor* mit szóltam volna ehhez a mai, nem túl nagy EUfóriához. Lehet, hogy ez így nem elég ünnepélyes, csak remélem, hogy a lengyelek jobban örülnek, én mindenesetre *jobban* örülök – a rendszerváltás óta nagyjából örülök. Ha tetszik ez neked, ha nem!

Jó, ha tudják a lengyelek, hogy számíthatnak a magyarokra. A magyarok számítanak rájuk. Igen, *a* magyarok, úgy, ahogy vannak, az egész, másra ugyanis egyszerűen nem számíthatnak, ezt is jó volna, ha tudnák a lengyelek. Ha van egyáltalán értelme ilyen túlzott általánosításoknak, hogy lengyel és magyar. Például a lengyel: páncélosok elleni lovasroham a Lotna című filmben, ez nekünk bejön, ilyesmit a magyarok is csináltak (ha nem is) eleget. Nincs választás, nincs más hátra, ez a lengyel–magyar van és legyen!

1977. március 5. és 14. között jártam másodszor Lengyelországban. Varsóban egy utcai pénzváltó, bárhogy vigyáztam, simán átvágott csodálni való ügyességgel apróra hajtogatott egyzlotyisaival. A leglaposabb sztori, erősen bennem maradt, belém égett a jelenet, az utca, a kapualj, annak az embernek a képe. Furcsa dolog a lélek. Akiknél laktunk, a házigazda fiú este elővett egy varsói felkelésről készült fotóalbumot, látszott rajta, mennyire foglalkoztatja. Él benne, vele él. Gdanskban töltöttünk pár napot, gyönyörű volt és szomorú, mászkáltunk a környéken, Gdinia, Sopot, Oliwa, Malborg, Tchew, Pelplin. 1978 januárjában pár napot Krakkóban teleltem. Nowa Hutában éjszakáztunk, mínusz 21 fok, brutális, a panellakásokat egyszerűen nem lehetett fölfűteni. Visszafelé Zakopane, mindent elborított a hó, ragyogott a naptól, csúszkáltak a lengyelek, másra nemigen emlékszem. Zakopane hófehér és vakít, maradjon így.

1987. november, meghívtak Poznanba, az írófesztiválra. Föllép a buszra egy ajtónagyságú költő, Cugow nevezetű, és elbődül, van-e itt magyar. Mellém zöttyen, lapogatja a hátam, folyamatosan vodkát próbál belém tölteni. Elvittek két lengyel–magyar baráti társaság összejövetelére is. Létezik tehát lengyel–magyar barátság, méghozzá kettő. Cugow reggelente rám döntötte az ajtót, nemigen bírta elviselni, hogy nem öntök magamba pár korty vodkát, nagyjából ez ment, nem mondhatni, hogy nem volt barátságos. Találkoztam egy Sandauer nevű, nagyon öreg és nagyon finom zsidó bácsival, úgy nézett ki mint Lukács György, Gombrowiczról beszélt. Akiről hallottam már, de semmit nem ismertem tőle. Mikor megjelentek a könyvei, elolvastam, nem izgatott föl. Aztán elolvastam a naplóját, és az megváltoztatta, most szemléremből fogalmazok így, az írói stratégiámat. Ilyen is lehet, egy lengyel megírta, mi a helyzet, a magyarok helyett is, helyettem is, olyan élesen és pontosan, ahogy kell. Ahogy alig lehet. „E hazai írók rendkívül szerények", írja Gombrowicz. Én írom, most írom bele a gépembe. Szerintem „a szerénységük valóságos *savoir vivre*. A gőg elrejtését szolgálja. Egyszerűen csak óvatosság, nehogy magukra haragítsanak valakit. Az irodalomban az efféle szerénység semmire sem jó. A gőgöt, az önhittséget, az ambíciót nem lehet kiiktatni az írásból, mert ez az alkotás motorja. Nyilvánvalóvá kell tenni. És akkor civilizálható." Körülbelül ez van pontosan. Öröm, önbecsülés, semmiféle savanyú kép. „Úgy áll a dolog, hogy [lengyel zeneszerző] és [lengyel költő] nem szolgál egyébre, mint hogy kidomborítsa a ti kisszerűségeteket – hisz a gyerekek naivitásával járjátok az egyik [lengyel táncot] a másik után a kedvetlen külföld orra előtt, hogy legyengült önbecsüléseteket megerősítsétek, és jelentőssé tegyétek magatokat", így Gombrowicz. Kár, hogy hála istennek nem vagyok lengyel.

Közepesen tájékozott, velem egykorú magyar értelmiségi férfi látta Andrzej Wajda összes filmjét. Még az 1954-es *A mi nemzedékünk*et is. Munk töredékben maradt *Egy nő a hajón*ját, Aleksander Ford *Keresztesek*jét, Kawalerowicz *Mater Johanná*ját, Lomniczky *Egy hajó születésé*t. Kieslowskyt, Machulskyt, Lapickit, Zaluskit, Piatrowskit, Sandoyt, Zanussit, Skolimowskitól a *Sorompó*t (és a *Mélyvíz*et, az amerikai film). Polanskytól csomó mindent. Van két gyönyörű, régi, elegánsan recsegő bakelitlemeze, Chopin-mazurkák és polonézek Artur Rubinsteinnel (RCA Victor Records) és Karol Szymaowsky I. hegedűversenye, David Ojsztrahttal (Artia Recording Corp.). Rég hallgatta, most fölteszi. Látta Wispiansky *Menyegző*jét, Mrozek és Gombrowicz színdarabjait, végigolvasta, de igazán végig a *Parasztok*at, a *Fáraó*t, persze a *Kereszteslovagok*at és a *Quo vadis*t, *Az ősz búcsúját* Witkiewicztől, olvasta Bruno Schulz és Borowski novelláit, Milosz *Urló*ját, Brandystől a *Disneyland*et, Andrzejewskit, Stachurát, Lem néhány könyvét. Tudja, ki Slowakci, Norwid és Mickiewicz, Spiró könyve-

iből ismer csomó nevet. Gyakorlatilag semmit nem tud a mai lengyel irodalomról. Tokarciuk, Gretkowska. Van egy Stasiuk-kötete, olvasott Rózewicztől, Herberttől ezt-azt, pár költőt, akik a *Lettre Internationale*-ben megjelentek. Tudja, hogy Papp Lacit egyszer kiütötte egy lengyel, és prímán emlékszik arra, hogyan mozog a Sarmach–Lato–Gadocha-trió a középpályán. Említett értelmiségi 1998 májusában részt vett Varsóban egy magyar írófesztiválon. Nálunk tartanak lengyel fesztivált, náluk magyart, akkor működik továbbra is a lengyel–magyar barátság, nem? Publikált a *Literatura na swiecie* magyar antológiájában, a varsói bemutatón, már elfelejtette, milyen palota, ott volt a fél magyar irodalom. Lengyel kollégák nem. Egy sem. Néhány szerkesztő, akik majd, némi udvarias ácsorgás után el is köszöntek, mondván, sietnek valahova, nem mondom, hogy ez nem esett rosszul neki. Szerencsére voltak édes lányok is, akik rögtön javasolták, üljenek be egy közeli helyre, szép, üvegfalú étterem, tényleg remek volt, így már nem is fájt semmi sem, akkor már mással foglalkozott. Egész pontosan egy lánnyal, aki úgy másfél évvel azelőtt egy búbánatvölgyi irodalmi táborban egyik este mögé lépett, épp ment volna aludni, és megkérdezte, nem akar-e picit sétálni vele. No, és ahogy vonultak be abba az üvegfalú étterembe, látták ám, hogy ott ülnek a lengyel szerkesztő urak. Oda siettek. Túl kevéssé ünnepélyes így, ugye?

Akkor legyen az, legyen igazán ünnepélyes, hogy Bagolyirtáson, a Mátrában, egy műfordító-szeminárium első napján egyedül ácsorgok az erkélyen az augusztusi csillogásban, kihallatszik a zene, beszélgettünk egy lengyel lánnyal, az imént ismerkedtünk össze, táncoltunk is picit, most kilép az erkélyre, kezében cigaretta, megfogja a karom, maga felé fordít, és leírhatatlanul komoly arccal közli, hogy neki még nem volt komoly kapcsolata. Először nem is értettem, mit mond. Ugye, a nyelv. Ő mégiscsak lengyel, én meg magyar vagyok. Először is, kezdjük ott, én semmit sem értek.

Kukorelly Endre (1951, Budapest) József Attila-díjas író és költő.

Grzegorz Kwiatkowski

Schopenhauer

Artur Schopenhauer
született 1788-ban Danzig városában a Mottlau folyónál
rókák születésszabályozásával foglalkozott
sőt megalapította az első hospiciumot állatok számára
és feltalálta a csontvizsgáló műszert
az Ominiai állatok temetőjében temették el
a temetésén requiemet vonított egy kutya
és egy nyest tojásokkal zsonglőrködött
majd felébredt
és tovább haldoklott

szolgák

egy disznó saját imbolygó teste felett uralkodik
és visít
dalol
lovak békák
tehenek és birkák kísérik
holnap disznóvágás lesz
holnap disznóvágás lesz
úgy tűnik hogy örömmel énekli
a szolgák dalát

Walter Stier

apám jó vasúti irodai munkás
soha nem vett részt semmiféle agyonlövetésen
csak teljesítette a munkáját
megszervezte a transzportokat
keletre és nyugatra
északra és délre
felfelé és lefelé

Nagypál István fordításai

Grzegorz Kwiatkowski (1984) lengyel költő és muzsikus.

Adam Zagajewski

Igazság

Kelj fel, nyisd ki az ajtót, oldd el a köteleket,
szabadítsd ki magad az idegek hálójából,
te Jónás vagy, aki a cethalban időzött.
Ne nyújts kezet annak az embernek,
húzd ki magad, köpd ki a nyelvtampont,
lépj ki a burokból, húzd szét azt a hártyát,
lélegezz mélyeket,
és lassan idézd fel a szintaxis szabályait,
mondd el az igazat, ezért vagy:
bal kezedben szeretet,
a jobban gyűlölet.

Győzelem

Öltek bennünket ezek és azok is,
kést fogtak ránk meg fegyvert,
célkeresztben a fejünk,
nem vagyunk ártatlanok,
van a lajstromunkon ez az,
van fogunk, körmünk, öklünk,
keményen védekeztünk
és vesztettünk; a győzelem
egy lélegzetvételre volt tőlünk.

Halhatatlanság

Szegény tizenkilencedik századi költők,
piruló látnokok, a mi nagy testvéreink,
akiket az ihlet tüze emésztett,
párizsi portréfestők kedvelt alanyai,
napjaink iskolai antológiáinak csillagai,
akiknek szavait idézve szentesítenek
minden igazságtalanságot.

Fenyvesi Ottó fordításai

Adam Zagajewski (1945, Lvov) lengyel költő és író.